

วารสารบรรณศาสตร์

Library and Information Science Quarterly

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 เมษายน 2524

วารสาร

ISSN 0125 - 2836

บรรณศาสตร์

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE QUARTERLY

ปีที่ 4 ฉบับ 2

Lib-Sci
442

เมษายน 2524

สารบัญ

Vol. 4, No. 2, APRIL 1981

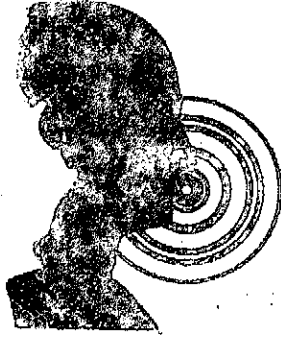
1	บรรณาธิการ	Editorial
3	การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการ
ทางร่างกายและสุขภาพ
โดย กุลวนิดา ทุงกะเศรณี	Bibliotherapy for the Physically
Disable Children
by Kulvanida Tunkaserani
44	ระบบและบริการสารนิเทศสมัยใหม่(3)
แปลโดย ลมุล รัตตากร	Handbook for Information Systems
and Services (3)
by Pauline Atherton
79	เลขประจำหนังสือสากล
โดย มุกดา ซือมาก
ศรีรัตน์ วัฒนา	International Standard Number - ISBN
by Mukda Suemak
Sreerat Watana
	ใน แวก วง	Where We Are :
102	การรวมกลุ่มของอาจารย์สอน
วิชาชีพ
โดย จารุวรรณ สินธุโสภณ	The Association of Teachers of Pro-
fessions
by Charuwan Sindusopol

ว ว ร ส า ร บ ร ร ณ ศ า ส ต ร์ ส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษา ค้นคว้า การวิจัย และความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสนเทศศาสตร์ ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นสื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้สอน บรรณารักษ์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจวิชานี้

ที่ปรึกษา	บรรณาธิการอำนวยการ	
วิชัย ทับเที่ยง	สุนทร แก้วลาย	
บุญสม ก้านสังวร	บรรณาธิการบริหาร	
อมล รัตตากร	สุพัตน์ ส่องแสงจันทร์	
ฝ่ายการเงิน	ฝ่ายจัดการ	ฝ่ายจัดเล่ม
บุญศรี ไพรัตน์	เจลิยว พันธุ์สีดา	บุญศรี ไพรัตน์
ฝ่ายบทความ	ฝ่ายทะเบียนสมาชิก	ทัศนีย์ อินทรประสิทธิ์
หว่า พันธุ์เมฆา	นงนารถ อินทสร	นงนารถ อินทสร
วิมล กลิ่นหอม	อัญชลี อำนาจธรรม	สมบูรณ์ กิ่งฆมานันท์
ฝ่ายผลิต	พรพิมล แสนเสน่ห์	ฝ่ายพิสูจน์อักษร
หว่า พันธุ์เมฆา	ฝ่ายวิจารณ์หนังสือ	เกษร เจริญรักษ์
สุพัตน์ ส่องแสงจันทร์	อัญชลี สุตธรรม	นงนวล พงษ์ไพบูลย์
เจลิยว พันธุ์สีดา	สมบูรณ์ กิ่งฆมานันท์	วรรณฯ สวัสดิภักดิ์
		เต็มสุข พงษ์คน
		จินตนา เอกัคคตาจิต
		วนิดา วิชาลรัักษ์กิจ

ว ว ร ส า ร บ ร ร ณ ศ า ส ต ร์ เป็นวารสารราย 3 เดือน ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ และสำนักหอสมุดกลาง มศว ประสานมิตร ออกจำหน่ายปีละ 4 ฉบับ ในเดือน มกราคม เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม จำหน่ายปลีกฉบับละ 15 บาท สมาชิกบอกรับ ห่องสมุดปีละ 60 บาท ส่วนตัว 50 บาท นิสิต 40 บาท ฐานันท์โปรดส่งจ่าย ป.ณ. ประสานมิตร ในนามของอาจารย์บุญศรี ไพรัตน์ วารสารบรรณศาสตร์ ตึกหอสมุดกลาง มศว ประสานมิตร สุขุมวิท 23 พระโขนง กท. 11

ขอคิดเห็นใด ๆ ในวารสารเป็นความเห็นส่วนตัวและเป็นการรับผิดชอบของผู้เขียนทั้งสิ้น ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ และสำนักหอสมุดกลาง ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วยเสมอไป

บรรณาธิการ

บรรณาธิการ ฉบับที่ 2 ของปีที่ 4 ที่อยู่ในมือท่านนี้ ออกจะล่าช้า
เกินเวลาไปสักหน่อย ต้นตอใหญ่แห่งความล่าช้า เกิดจากความผิดพลาดของบรรณาธิการ
บริหารที่เก็งการฉกฉลาดเคลื่อนเกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาลง และเมื่อถึงเวลาก็กลับตัวไม่ทัน
หากจะรอคอยต่อไปก็มีแต่จะทำให้เกิดความล่าช้ามากขึ้นไปอีก เราจึงตัดสินใจทำ เพราะ
ฉะนั้นหากจะมองในแง่จำนวนเรื่อง ก็ขอยอมรับว่าออกจะน้อยไปสักหน่อย แต่ถ้ามองใน
แง่ของเนื้อหาสาระ ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านก็คงจะเห็นพ้องกับเราว่า บทความแต่ละ-
บทมีเนื้อหาสาระให้กับท่านอย่างจุใจ อย่างไรก็ตามความผิดพลาดทั้งหมดดังกล่าว ในฐานะ
บรรณาธิการบริหารและผู้เป็นต้นตอของความผิดพลาด ขออภัยผิดแต่เพียงผู้เดียว

กล่าวกันว่า อดีตเป็นเครื่องบอกอนาคต แท้จริงแค-
ไหนก็ขอได้โปรดพิจารณากันดู นับแต่ที่ได้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
ขึ้นในประเทศไทย จวบจนบัดนี้ก็ล่วงมากกว่า 20 ปีแล้ว ดูเผิน ๆ ก็น่าภูมิใจที่วิชาบรรณา-
รักษศาสตร์ได้เป็นที่ยอมรับกัน และจัดเป็นวิชาชีพหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป แต่หากมอง
ลงไปให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่าบุคคลภายนอก ยังไม่เข้าใจในวิชาชีพนี้เพียงพอ บางคนแม้
จะเป็นบุคคลที่มีการศึกษาสูง ก็ยังมีความเข้าใจในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ที่คลาดเคลื่อนอย่างที่ไม่
น่าจะเป็นไปได้

จะไม่ลองตั้งคำถามกันหรือว่า - เพราะเหตุใด?

บรรณาธิการบริหารเป็นผู้สอนคนหนึ่งและเคยสอบถามนักศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์
อยู่เป็นประจำว่า มา เลื อ ก เรี ย น วิ ช า นี ้ ท ำ ไ ม คำตอบของนักศึกษา
บางคนได้ยินแล้วก็อศุมิใจในวิชาชีพนี้นี้ไม่ได้ แต่คำตอบของนักศึกษบางคนก็ทำเอาผู้ถาม
ต้องเก็บมาคิด เพราะได้คำตอบว่า เ หื น เ ป็น วิ ช า ที่ เรี ย น ง ่าย ...
ท ำ ง าน ส บาย ... เ หื น เ พื่ อ น เลื อ ก เรี ย น วิ ช า นี ้ ก็
เล ย เลื อ ก ต ำ ม ... ฯลฯ

นี่กระมังที่หลายคนคิดว่าเป็นคำตอบของคำถามข้างบน

เราไม่เชื่อว่า คำตอบของนักศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ดังกล่าว จะเป็นคำตอบ
ของคำถามที่ลองตั้ง เพราะคำตอบนี้มีใช่คำตอบของนักศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ทั้งหมด
นอกจากนั้นตลอดระยะเวลาของการศึกษา ผู้สอนสามารถปลูกฝังทัศนคติที่ดีและถูกต้องต่อ
วิชาชีพนี้แก่นักศึกษาได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็น่าจะหันกลับมามองตัวเราเองทั้งในอดีตและปัจจุบันว่าใน
การผลิตบรรณารักษนั้น มีจุดบกพร่องหรือช่องโหว่อย่างไรจึงทำให้คนภายนอกเข้าใจในวิ-
ชาชีพนี้อย่างผิด ๆ เพราะเมื่อคนภายนอกมองวิชาชีพนี้เขาคงจะต้องมองที่บรรณารักษ์เป็น-
สำคัญ

ถึงจุดนี้ก็อยากตั้งคำถามว่า ... ที่ผ่านมานั้นเราได้ฝึกบรรณารักษ์เพื่อเป็นบรรณา-
รักษามากน้อยเพียงใด ... การปลูกฝังทักษะที่จำเป็นต่อวิชาชีพ เราได้กระทำอย่างถูกต้อง
และเพียงพอแล้วหรือยัง?

คำตอบทั้งหลาย คงไม่มีใครมาคิดให้กับเราเป็นแน่ นอกเสียจากเราจะร่วมกัน
คิดและหาคำตอบเอาเอง ทั้งนี้ก็เพื่อ ส ัง ค ม อ น ำ ค ต ที่ มี ค ว ำ ม เ ช้ ำ -
ใ จ อ ัน ถู ก ต ้อง ต ่อ วิ ช า ชี พ ข อ ง เ ร ำ

กุลวนิดา ตุ่งคะเศรณี "การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการทางร่างกายและสุขภาพ"

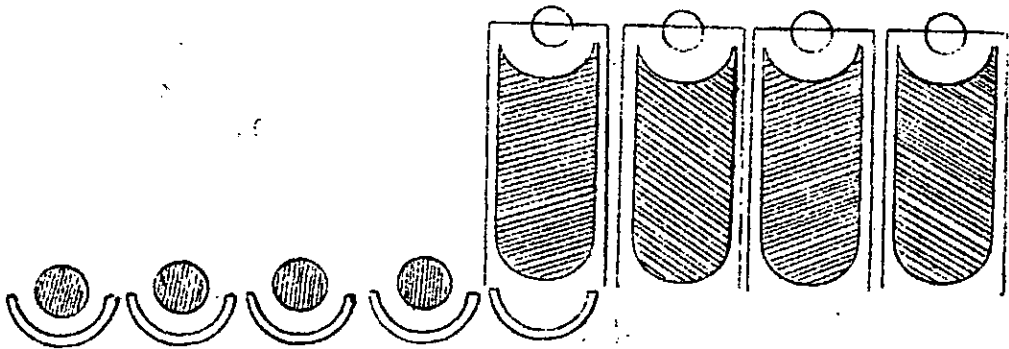
วารสารบรรณศาสตร์ 4 (2) : 3-43 เมษายน 2524

สาระสังเขป : การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า การบำบัดด้วยหนังสือสามารถส่งเสริมสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการได้เพียงใด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองได้แก่ เด็กพิการที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนศรีสังวาลย์ ถนนติวานนท์ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองได้แก่ หนังสือที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการ จำนวน 50 เล่ม แบบทดสอบวัดสุขภาพจิต และแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง การเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการบำบัดด้วยหนังสือ ใช้ $t - test$

ผลการทดลองปรากฏว่า

1. เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือมีสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเองสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05
2. การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษา ได้ผลทางด้านสุขภาพจิต ไม่แตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษา
3. การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษา ได้ผลทางด้านความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05

ศัพท์ตรชนนี : การบำบัดด้วยหนังสือ เด็กพิการ สุขภาพจิต ความเชื่อมั่นในตนเอง

การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการ
ทางร่างกายและสุขภาพ*

กุลวนิดา ตุงคะเศรณี**

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง คือ
กำลังคน อันหมายถึงพลเมืองของชาติ จะต้องมีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา

*คัดลอกจากปริญญานิพนธ์ กศ.ม. เรื่อง "การใช้การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการ
ทางร่างกายและสุขภาพ" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523, 108 หน้า

**กุลวนิดา ตุงคะเศรณี กศ.บ., กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) อาจารย์ภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กล่าวคือ ต้องมีร่างกาย สุขภาพแข็งแรง พร้อมทั้งจะประกอบการทำงานด้วยความพากเพียร และ
อดทน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถในการทำงานให้สำเร็จตาม
ความมุ่งหมาย สิ่งที่จะช่วยสร้างคุณภาพดังกล่าวให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองของชาติได้ คือ การ-
ศึกษา โดยเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเด็กจะต้องเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และเป็นกำลัง
ของชาติต่อไปในอนาคต

แต่ยังมีเด็กอีกส่วนหนึ่งที่เป็นปัญหาต่อการพัฒนาคุณภาพด้านกำลังคน เด็กเหล่านี้คือ
เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อันมีผลกระทบกระเทือนไปถึงพัฒนาการทางสติปัญญา
อารมณ์ และสังคมของเขามากกว่า ซึ่งเราต้องยอมรับในสิทธิและความเสมอภาคที่ทัดเทียมกัน
ของเด็กที่ไม่สามารถมีพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ได้ตามปกติในโอกาสที่จะได้รับการศึกษา
เช่นเดียวกับเด็กปกติทั้งหลาย ดังที่แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 หมวด 2 ว่า
ด้วยแนวนโยบายการศึกษาของรัฐ ข้อ 15 ได้ระบุไว้ว่า "รัฐพึงจัดและสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้
มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับการ-
ศึกษาโดยทั่วถึงกัน"¹

เด็กที่พิการย่อมมีสาเหตุต่าง ๆ กัน บางรายเนื่องจากโรคร้ายที่เกิดขึ้น เช่น
โปลิโอ ซึ่งทำให้แขนขาเล็ก เลื่อนไหวไม่สะดวก หรือบางรายเคลื่อนไหวไม่ได้เลย
บางรายอาจเกิดจากความซำรุดของสมองที่เป็นมาแต่กำเนิด ทำให้ส่วนของร่างกายบางส่วน
ไม่เจริญเท่าที่ควร บางรายอาจได้รับความพิการอันเนื่องมาแต่อุบัติเหตุ ทำให้แขนขาขาด
เด็กที่พิการทางกายเหล่านี้ ขาดโอกาสที่จะได้เล่าเรียนเช่นเดียวกับเด็กปกติ อาจเป็นเพราะ
ไม่สามารถเดินทางไปโรงเรียนได้ ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ช่วยในการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดปัญหา
ในด้านการปรับตัว การเข้าเป็นสมาชิกของสังคม และยังคงก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจอีก
ด้วย เด็กพิการจึงควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ และให้บริการต่าง ๆ นอกเหนือไปจากเด็ก
ธรรมดา²

จากการที่เด็กพิการไม่สามารถเจริญเติบโตทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

ได้เช่นเด็กปกติทั้งหลาย เพราะอับอายในความพิการ หรือถูกผู้อื่นเยาะเย้ยด่ากลาง ทำให้เด็กเป็นคนเก็บตัว ก้าวร้าว ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตของเด็กในด้านส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และชีวิตในชุมชน³ นอกจากนี้เด็กพิการจะมีความรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า มองโลกในแง่ร้าย และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง⁴

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาในต่างประเทศได้เห็นความสำคัญของปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของเด็กพิการ จึงได้คิดหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้บำบัดจิตใจของเด็กพิการ เช่น ใช้วิธีการแนะแนว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การบำบัดทางจิต (Psychotherapy) และมีวิธีการหนึ่งที่น่าสนใจอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ คือ การบำบัดด้วยหนังสือ (Bibliotherapy) โดยการศึกษาปัญหาทางด้านจิตใจของผู้รับการบำบัด เช่น ผู้ที่ติดยาเสพติด เด็กและเยาวชนในสถานคุ้มครอง ผู้ป่วยระหว่างพักฟื้นในโรงพยาบาล ตลอดจนเด็กนักเรียนที่มีปัญหา เป็นต้น จากนั้นจึงคัดเลือกหนังสือซึ่งคาดว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นไปให้ผู้รับการบำบัดอ่าน จากการอ่านหนังสือจะทำให้ผู้อ่านพบว่า การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ความทุกข์โศก และความผิดหวังมิได้เกิดขึ้นกับตนเองแต่เพียงผู้เดียว บุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดต่างก็เคยประสบเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วทั้งสิ้น⁵ การบำบัดด้วยหนังสือจึงเป็นการขจัดความคับข้องใจอันเนื่องมาจากความรู้สึกมีปมด้อย ความไม่ทัดเทียมกับผู้อื่น และยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้อ่านอีกด้วย

ดังนั้น จึงควรที่จะได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการนำหนังสือไปใช้บำบัดปัญหาทางด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็กพิการ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องที่ยังไม่มีผู้ใดกระทำมาก่อนในประเทศไทย และวิธีการบำบัดด้วยหนังสือนี้น่าควรจัดเป็นบริการส่วนหนึ่งของห้องสมุด ดังเช่นที่ได้กระทำกันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ

1. ความหมายของการบำบัดด้วยหนังสือ ได้มีผู้ให้คำจำกัดความแตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านการแพทย์ จิตวิทยา และการศึกษา ดังนี้คือ

ทางการแพทย์ได้ให้ความหมายของการบำบัดด้วยหนังสือไว้ว่า เป็นการใช้น้ำสื่อและการอ่าน เพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยทางประสาท⁶ นอกจากนี้ การบำบัดด้วยหนังสือยังมีความหมายรวมถึงการคัดเลือกวัสดุในการอ่าน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบการบำบัดรักษาทางการแพทย์และทางจิตเวช ซึ่งใช้วิธีการให้คำแนะนำเพื่อแก้ปัญหาส่วนตัว โดยผ่านการอ่านหนังสือ⁷

ส่วนความหมายทางการศึกษาและจิตวิทยานั้น กูด⁸ กล่าวว่า การบำบัดด้วยหนังสือ คือการใช้น้ำสื่อเพื่อก่อให้เกิดพัฒนาการทั้งปวง อันเป็นขบวนการของปฏิกิริยา ระหว่างผู้อ่านกับหนังสือ ซึ่งจะนำมาใช้ในการประเมินบุคลิกภาพ การปรับตัว และความเจริญงอกงาม เพื่อประโยชน์ในทางการแพทย์และสุขภาพจิต ทั้งนี้เพราะวัสดุในการอ่านที่ผ่านการคัดเลือกแล้วย่อมมีผลในการบำบัดจิตใจ หรืออาการป่วยทางร่างกายของผู้อ่าน ซึ่งสอดคล้องกับ สมิต⁹ ที่ให้คำจำกัดความว่า การบำบัดด้วยหนังสือ หมายถึงการใช้ประโยชน์จากการอ่านโดยตรง เพื่อเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ หรือพฤติกรรม รวมทั้งช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตของผู้อ่าน

สำหรับ ทิวส์¹⁰ ให้ความหมายของการบำบัดด้วยหนังสือไว้ว่า เป็นโครงการของกิจกรรมที่เลือกสรรแล้ว ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัสดุในการอ่าน การวางแผน การดำเนินงาน และการควบคุม เพื่อบำบัดผู้ที่มีปัญหาทางอารมณ์ และทางด้านอื่น ๆ โดยปฏิบัติการดังกล่าวอยู่ภายใต้คำแนะนำของแพทย์ เช่น โชรเคส¹¹ สรุปว่า การบำบัดด้วยหนังสือคือขบวนการของปฏิกิริยาระหว่างบุคลิกภาพของผู้อ่านกับจินตนาการในหนังสือ ซึ่งจะผูกพันอารมณ์ของผู้อ่าน และนำไปสู่การปล่อยความรู้สึกนึกคิดให้เป็นอิสระ

2. พัฒนาการของการบำบัดด้วยหนังสือ การบำบัดด้วยหนังสือเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ทั้งนี้เพราะบรรดานักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เช่น อริสโตเติล ทราบดีว่าหนังสือมีผลต่อการบำบัดรักษาจิตใจได้เช่นเดียวกับการใช้ยารักษาโรคทางกาย แต่ในระยะเวลาดังกล่าวหนังสือยังไม่แพร่หลายนัก และความรู้ในการอ่านออกเขียนได้ก็จำกัดวงอยู่ในหมู่ชนชั้นสูง ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการเล่านิทาน หรือเล่าเรื่องจากหนังสือ (Book Talk) แทนการอ่านจากหนังสือโดยตรง แต่ก็นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการบำบัดด้วยหนังสือ

การบำบัดด้วยหนังสือ เริ่มกระทำกันอย่างจริงจังในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเริ่มจากวงการแพทย์ก่อน คือเมื่อ ค.ศ. 1815 เบนจามิน รัช (Benjamin Rush) นายแพทย์ชาวอเมริกันได้นำวิธีการแนะนำการอ่านไปใช้ในโรงพยาบาลเพื่อช่วยในการรักษาผู้ป่วยทางจิต หนังสือที่ใช้ในการบำบัดเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม ต่อมาในปี ค.ศ. 1853 จอห์น มินสัน กอลท์ (John Minson Galt) ก็นำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในโรงพยาบาลเช่นเดียวกัน ดังนั้นในระยะแรกผู้ที่มิพบาปในการให้การบำบัดด้วยหนังสือก็คือ นายแพทย์ หรือจิตแพทย์โดยตรงเท่านั้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1904 ห้องสมุดโรงพยาบาลแมคลิน (McLean Hospital) ที่เมืองเวเวอร์ลี (Waverly) มลรัฐแมสซาชูเซตส์ ได้จัดทำโครงการบำบัดด้วยหนังสือ โดยให้บรรณารักษ์และนักจิตเวชเป็นผู้ดำเนินงานร่วมกัน และต่อมาในปี ค.ศ. 1950 เมนนิงเจอร์ (Menninger) ก็ได้นำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ในการรักษาจิตใจผู้ป่วยในคลินิกของเขา โดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้ให้การบำบัด นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า การบำบัดด้วยหนังสือเป็นงานในหน้าที่ของบรรณารักษ์

ในระยะต่อมา การบำบัดด้วยหนังสือเริ่มเข้ามามีบทบาททางด้านการศึกษามากขึ้น ครูได้นำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในการแก้ปัญหาทางด้านอารมณ์ และพฤติกรรมของนักเรียน ดังเช่น เมื่อปี ค.ศ. 1947 ไควท์ เบอร์ดัน ครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ทดลองนำหนังสือไปใช้ในการแก้ปัญหาส่วนตัวของนักเรียนชาย จำนวน 35 คน และนักเรียนหญิง จำนวน 45 คน โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น

กลุ่มตามประเภทของปัญหา แล้วคัดเลือกหนังสือที่มีเนื้อเรื่องสัมพันธ์กับปัญหาให้อ่าน หลังจากนั้นจึงจัดให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับความรู้สึกที่ได้รับจากการอ่านหนังสือ ซึ่งปรากฏว่า ปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างลดน้อยลง ภายหลังจากที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ

ในปัจจุบันนี้ การบำบัดด้วยหนังสือที่ใช้ในทางการศึกษาจึงแพร่หลายมากยิ่งขึ้น นอกจากการนำไปใช้กับเด็กปกติแล้ว ยังได้นำไปบำบัดกับเด็กที่พิการทางร่างกายต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ตาบอด หูหนวก เด็กที่มีปัญหาทางด้านการพูด สมอทิพย์ เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ และการปรับตัว เป็นต้น ส่วนนักจิตวิทยาได้นำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ในการฟื้นฟูจิตใจของผู้ต้องขังตามทัณฑสถานต่าง ๆ ผู้ติดยาเสพติด หรือเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง ตลอดจนผู้ป่วยที่ต้องพักฟื้นในโรงพยาบาลเป็นเวลานานอีกด้วย

3. กระบวนการของการบำบัดด้วยหนังสือ วิธีการบำบัดด้วยหนังสือ มีพื้นฐานมาจากวิธีการบำบัดทางจิต ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ คือ

3.1 การเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบ (Identification)

3.2 การระบายอารมณ์และความขุ่นข้องเพื่อคลายความทุกข์ (Catharsis)

3.3 การหยั่งเห็นหรือการรู้แจ้ง (Insight)

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น นักบำบัดด้วยหนังสือ (Bibliotherapist) ได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของบุคคล เช่น ปัญหาทางอารมณ์ การปรับตัว การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตลอดจนปัญหาทางด้านสุขภาพจิต โดยใช้หนังสือเป็นเครื่องมือในการบำบัด โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกับการบำบัดทางจิต คือ

ขั้นแรก เมื่อบุคคลได้อ่านหนังสือที่นักบำบัดได้คัดเลือกให้ตามความเหมาะสมกับปัญหา เขาจะเริ่มมีความผูกพันกับเรื่องราวของตัวละครในหนังสือ และรู้สึกเหมือนตนเองเป็นตัวละครในเรื่อง ซึ่งต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นการนำตนเองเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเนื้อเรื่อง หรือเป็นการเลียนแบบเชิงเปรียบเทียบ

ขั้นที่สอง ผู้อ่านจะเกิดอารมณ์คล้อยตามเนื้อเรื่อง มีความรู้สึกต่าง ๆ เช่น โศกเศร้า เสียใจ เมื่อตัวละครได้รับความทุกข์ หรือรู้สึกสมหวัง ดีใจ เมื่อตัวละครสามารถเอาชนะ อุปสรรคต่าง ๆ ได้สำเร็จ ความรู้สึกทั้งหมดกลายเป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้ระบายอารมณ์ที่เก็บกด ออกมา อันเป็นขั้นระบายอารมณ์เพื่อคลายความทุกข์

ขั้นที่สาม เมื่อผู้อ่านมีความเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านอย่างถ่องแท้ ก็จะทำให้เขาเข้าใจ และยอมรับความเป็นจริงในชีวิต และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการอ่าน วิธีการแก้ไข-ปัญหาของตัวละครในเรื่อง มาใช้แก้ปัญหาของตนในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นขั้นของการหยั่งเห็น หรือการรู้แจ้ง

4. องค์ประกอบของการบำบัดด้วยหนังสือ การบำบัดด้วยหนังสือมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

4.1 นักบำบัด ในระยะแรกของการบำบัดด้วยหนังสือเข้ามามีบทบาททางการ-แพทย์ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้การบำบัด คือ นักแพทย์หรือจิตแพทย์ ส่วนบรรณารักษ์ทำหน้าที่ กลายเป็นเภสัชกร คือ คัดเลือกหนังสือสำหรับให้ผู้ป่วยอ่าน และเขียนรายงานผลความเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วยเท่านั้น ต่อมาเมื่อการบำบัดด้วยหนังสือแพร่หลายเข้าไปในวงการศึกษาก็เป็นที่ยอมรับว่าบรรณารักษ์ควรมีหน้าที่โดยตรงในการให้การบำบัด¹² ดังนั้น บรรณารักษ์จึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้เดิม เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทใหม่ในฐานะนักบำบัดด้วยหนังสือ ซึ่ง อัลท์แมน¹³ ได้สรุปคุณสมบัติไว้ดังนี้

- มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง
- มีเสถียรภาพทางอารมณ์
- มีบุคลิกลักษณะที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจ ไว้วางใจ และพร้อมที่จะรับฟังปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเห็นอกเห็นใจ
- เข้าใจความรู้สึก และสภาพจิตใจของผู้ป่วย

- มีอารมณ์ขัน
- สามารถใช้สติปัญญา และทักษะในการทำให้ผู้ช่วย หรือผู้รับ
การบำบัดแสดงความรู้สึก ความคิดที่ได้รับจากการอ่านออกมา
อย่างเปิดเผย
- มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และความรู้ทางด้านหนังสือ
อย่างกว้างขวาง
- มีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้รับการบำบัดอ่านหนังสือที่แนะนำ โดยไม่
ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าถูกบังคับให้อ่าน

4.2 หนังสือ อัลท์แมน¹⁴ ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพิจารณาตัด-
เลือกหนังสือเพื่อนำไปใช้ในการบำบัดไว้ดังนี้ คือ

- โครงเรื่อง หนังสือที่คัดเลือกจะต้องมีโครงเรื่องที่สมจริง ลักษณะ
ตัวละครเด่นชัด เนื้อเรื่องสนุกสนานและน่าสนใจ
- การใช้ภาษา และวงศัพท์ เหมาะสมกับวัยและความรู้ของผู้รับการ
บำบัด
- รูปเล่มของหนังสือ มีความสวยงาม สะดุดตา ภาพประกอบชัดเจน
และตรงกับเนื้อเรื่อง และมีขนาดตลอดจนรูปเล่มที่สะดวกในการ
หยิบถือ

นอกจากนี้ เชฟเฟอร์ และ ไอลส์¹⁵ ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในการคัดเลือก
หนังสือควรคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อเรื่องเป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื้อเรื่องควรจะต้อง
ตรงกับสภาพความเป็นจริง น่าเชื่อถือ ตัวละครและสภาพแวดล้อมภายในเรื่องควรคล้ายคลึง
กับชีวิตจริงของผู้อ่าน สร้างสรรค์ให้อ่านเกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ จนประสบ
ผลสำเร็จเช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง

4.3 วิธีการ การบำบัดด้วยหนังสือมีวิธีการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.3.1 การวางแผน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้ คือ

- 4.3.1.1 ตั้งวัตถุประสงค์ของการบำบัดด้วยหนังสือ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีดำเนินการ ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมาย เซฟเฟอร์ด¹⁶ ได้วางวัตถุประสงค์ของการบำบัดด้วยหนังสือไว้ดังนี้
- เพื่อให้ผู้รับการบำบัดรู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดในทางบวก
 - เพื่อสนับสนุนและสร้างเสริมกำลังใจของผู้รับการบำบัดในการพูดถึงปัญหาของเขาอย่างเสรี
 - เพื่อให้ผู้รับการบำบัดสามารถวิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมของตนเองได้
 - เป็นการชี้แนะให้ผู้รับการบำบัดมองเห็นว่าปัญหาแต่ละเรื่องย่อมมีวิธีแก้หลายทาง
 - เพื่อสนับสนุนให้มีการคิดค้นและหาวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ อันจะช่วยลดความขัดแย้งทางสังคม
 - เพื่อให้ผู้รับการบำบัดได้มีโอกาสเปรียบเทียบปัญหาของเขากับผู้อื่น
- 4.3.1.2 ศึกษาปัญหาที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางจิตใจของผู้รับการบำบัด เพื่อเป็นแนวทางในการคัดเลือกหนังสือให้เหมาะสมกับปัญหาของแต่ละบุคคล ซึ่งศาสตราจารย์เวลโวฟสกี (Velvovsky) ได้สรุปถึงสาเหตุของปัญหาทางจิตวิทยาจิตไว้ดังนี้¹⁷
- ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางจิตภายในเกิดขึ้น

ศีลธรรม

- ปัญหาเนื่องมาจากสภาพความบกพร่องทางร่างกาย เช่น ความพิการต่าง ๆ
- ปัญหาของจิตใจที่เกิดจากการสูญเสียญาติสนิท ผู้ใกล้ชิด คนรัก เป็นต้น
- ปัญหาที่เกิดจากความผิดหวังในเรื่องความรัก
- ปัญหาที่เกิดจากอุปสรรคและความพลาดหวังในหน้าที่การงาน
- ปัญหาอันเกิดจากสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวัน การสำรวจปัญหาของผู้รับการบำบัดนี้ อาจใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือการใช้แบบสอบถามก็ได้

4.3.1.3 สำรวจความสนใจในการอ่านของผู้รับการบำบัด หวังนี้เพื่อจะได้สามารถคัดเลือกหนังสือให้อ่านได้ ตรงตามความสนใจ ซึ่งอาจใช้วิธีสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถาม

4.3.1.4 ทำทะเบียนประวัติของผู้รับการบำบัดแต่ละคนโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ปัญหาทาง ด้านสุขภาพจิต ตลอดจนความสนใจในการอ่าน

4.3.2 การดำเนินงาน กระทำเป็นขั้นตอนดังนี้

4.3.2.1 การคัดเลือกหนังสือ โดยพิจารณาจากทะเบียนประวัติของผู้รับการบำบัด เพื่อให้เหมาะสมกับปัญหาและความสนใจของแต่ละคน หนังสือที่คัดเลือกควรมี

หลายประเภท เช่น นวนิยาย บทความ ชีวประวัติ
ประวัติศาสตร์ เรื่องสั้น วรรณคดี กวีนิพนธ์ เป็นต้น
เพื่อให้ผู้รับการบำบัดจะได้มีโอกาสเลือกอ่านตาม
ความพอใจ

- 4.3.2.2 นำหนังสือที่คัดเลือกแล้วไปให้ผู้รับการบำบัดอ่าน
ทั้งนี้กับบำบัดจะต้องพยายามเราให้เขาเกิดความ-
สนใจในการอ่าน โดยไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ ซึ่งอาจ
ใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น จัดกิจกรรมการเกี่ยวกับหนังสือ
จัดให้มีการอ่านออกเสียง ตลอดจนเล่าเรื่อง
จากหนังสือให้ฟังบางส่วน เพื่อกระตุ้นความสนใจ
หรือมีการจัดแสดงละครจากหนังสือ เป็นต้น
- 4.3.2.3 จัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้ผู้รับการบำบัด ได้
มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและระบายความรู้สึกที่
ได้รับจากการอ่าน ซึ่งเป็นวิธีการที่ให้ผลดีว่าการ
บำบัดเป็นรายบุคคล เพราะการจัดอภิปรายกลุ่ม
ช่วยประหยัดเวลา และมีบรรยากาศเป็นประชาธิปไตย
โดย ผู้รับการบำบัดทุกคนจะได้แลกเปลี่ยนความคิด
เห็นเกี่ยวกับปัญหาของแต่ละคน อันเป็นการก่อให้เกิด
ความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือในการแก้-
ปัญหาซึ่งกันและกัน ทุกคนจะรู้สึกอบอุ่น และไม่คิด
ว่าตนเองโดดเดี่ยวอีกต่อไป สำหรับสถานที่ในการ
จัดอภิปรายกลุ่มนี้ ควรจะกระทำในที่ซึ่งสมาชิกใน
กลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้โดยไม่

ถูกรบกวน แต่สถานที่ซึ่งเหมาะสมที่สุดคือ ห้องสมุด เพราะมีบรรยากาศที่อบอุ่น ผู้รับการบำบัดจะเกิดความรู้สึกว่าเขามีความปกติเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาที่ได้เข้าไปใช้ห้องสมุด¹⁸

4.3.3 การควบคุมและประเมินผล นักบำบัดจะต้องสังเกตพฤติกรรมและพฤติกรรมของผู้รับการบำบัดจากการอภิปรายกลุ่มทุกครั้ง และบันทึกข้อมูลดังกล่าวไว้เพื่อนำมาประเมินผลว่าสมควรจะให้ การบำบัดด้วยหนังสือต่อไป หรือควรจะเปลี่ยนเป็นวิธีการบำบัดแบบอื่น เช่น การจัดกลุ่มสนทนาการ (Group Activity) การบำบัดด้วยการฝึกอาชีพ (Occupational Therapy) เป็นต้น

4.4 ผู้รับการบำบัด วิธีการบำบัดด้วยหนังสือจะใช้ได้ผลดีต่อเมื่อผู้รับการบำบัดมีความพร้อม และสนใจที่จะอ่านหนังสือซึ่งนักบำบัดคัดเลือกมาให้ ทั้งนี้รวมถึงความสามารถในการอ่าน การทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง และการจับใจความสำคัญ ดังนั้น การบำบัดด้วยหนังสือจึงใช้ได้เฉพาะภายในขอบเขตของผู้ที่สามารถอ่านหนังสือได้เท่านั้น

5. งานวิจัยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยหนังสือ

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยหนังสือในวงการแพทย์และจิตวิทยา

งานวิจัยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยหนังสือได้เริ่มกระทำกันในวงการแพทย์ก่อน คือ ในปี ค.ศ. 1942 แกกนอน (Gagnon) ได้ทำการวิจัยพบว่า การแนะนำหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศทำให้ผู้ป่วยเป็นโรคจิตในระยะเริ่มแรกอ่าน จะทำให้เกิดอันตรายมากกว่าเป็นผลดี ซึ่งขัดแย้งกับผลงานวิจัยของ กอตสซอลล์¹⁹ ซึ่งพบว่า ผู้ป่วยที่มีอาการโรคจิตอย่างอ่อน หรือเป็นโรคจิตในระยะเริ่มแรก ควรจะได้รับการแนะนำให้อ่านหนังสือ โดยมีแพทย์เป็นผู้ควบคุมอย่างใกล้ชิด วิธีการดังกล่าวจะได้ผลดีกว่าการนำไปใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการทางจิตในขั้นรุนแรง หรือผู้ที่เป็ นมานาน

ต่อมา โครเตส²⁰ ได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีและการทดลองใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือในคลินิกแพทย์ และสรุปผลการศึกษว่า หนังสือที่ได้รับการคัดเลือกให้เหมาะสมกับผู้อ่าน จะมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ส่วน แมคคอสกี²¹ ได้ทดลองใช้วรรณกรรมสอนธรรม และวรรณกรรมเพื่อความจิตสร้างสรรค์ ในการบำบัดจิตใจผู้ป่วยซึ่งได้รับความสะเทือนใจจากสาเหตุต่าง ๆ จำนวน 73 คน ผลปรากฏว่าวรรณกรรมดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ป่วยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยหนังสือในวงการศึกษ นักการศึกษาได้นำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ประโยชน์ทางด้านการศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น อมาโต (Amato) ได้ทดลองผลการบำบัดด้วยหนังสือวิธีต่าง ๆ กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย โดยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกจัดให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับหนังสือที่อ่านพร้อมกันทั้งกลุ่ม กลุ่มที่สองให้มีการอภิปรายอย่างไม่เป็นทางการเป็นครั้งคราว ส่วนกลุ่มที่สามให้การบำบัดเป็นรายบุคคล ซึ่งปรากฏว่าการบำบัดด้วยหนังสือ ประสบผลสำเร็จทั้งสามกลุ่ม แต่วิธีที่ดีที่สุดคือ การจัดให้มีการอภิปรายพร้อมกันทั้งกลุ่ม²²

ส่วน วิปเปิล²³ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชายในโรงเรียนฝึกรบนิสสัยในเมืองโอคลาโฮมา จำนวน 104 คน โดยใช้เวลา 10 สัปดาห์ ผลปรากฏว่าการบำบัดด้วยหนังสือ มีผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนเนื้อหาวิชาชีววิทยา และมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่างอีกด้วย ต่อมาใน ค.ศ. 1969 พอนเดอร์²⁴ ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการบำบัดด้วยหนังสือที่มีต่อการยอมรับตนเองและความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นปีที่ 5 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนที่มีฐานะยากจน พอนเดอร์ ได้คัดเลือกหนังสือที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความยากจนไปให้ครูประจำชั้นอ่านให้กลุ่มทดลองฟัง หลังจากนั้นจึงจัดให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องราวในหนังสือ ผลการทดลองพบว่า การบำบัดด้วยหนังสือให้ผลสัมฤทธิ์ในการอ่าน และการยอมรับตนเองของกลุ่มทดลอง

นอกจากนี้ยังได้มีการนำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือ ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเชื้อชาติ ดังเช่นที่ แอลสเบรค²⁵ ได้ทดลองใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาผิวขาวที่มีต่อนักศึกษาผิวดำ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองสองกลุ่มแรกให้อ่านหนังสือเกี่ยวกับคนผิวดำ แล้วอภิปราย ส่วนกลุ่มทดลองอีกกลุ่มหนึ่งให้อ่านหนังสืออย่างเฉยๆ โดยไม่ต้องมีการอภิปราย กลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มควบคุม ไม่ต้องอ่านหนังสือ ผลการทดลองปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูคาโร²⁶ ที่ได้ทดลองใช้วิธีบำบัดด้วยหนังสือในการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินักเรียนชั้นปีที่ 6 ที่มีต่อชาวอเมริกันนิโกร ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองที่อ่านหนังสือเกี่ยวกับชาวนิโกรและอภิปรายถึงเรื่องราวที่อ่าน มีคะแนนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อคนผิวดำสูงขึ้น ส่วนกลุ่มทดลองที่อ่านหนังสือโดยไม่ได้อภิปราย มีคะแนนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติสูงขึ้น แต่ไม่เท่ากับกลุ่มแรก ส่วนกลุ่มควบคุม มีคะแนนเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

ในปี ค.ศ. 1974 อัลท์แมน²⁷ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้วิธีบำบัดด้วยหนังสือเพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ได้อะแนนจากการตอบแบบทดสอบวัดความภาคภูมิใจในตนเองต่ำที่สุด จำนวน 18 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกจะได้รับคำแนะนำในการอ่านหนังสือจากบรรณารักษ์ตลอดจนระยะเวลาที่ทำการทดลอง กลุ่มที่สองจะได้รับหนังสือชุดเดียวกันกับกลุ่มแรก แต่จะได้รับคำแนะนำในการอ่านเพียงครั้งเดียวตลอดการทดลอง ส่วนกลุ่มที่สาม ได้รับหนังสืออ่านเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีโอกาสพบปะรับคำแนะนำจากบรรณารักษ์เลย ผลการทดลองปรากฏว่าจะแ่่นความภาคภูมิใจในตนเองของกลุ่มทดลองทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จากคะแนนเฉลี่ยแสดงว่า คะแนนของกลุ่มแรกมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ยังมีการนำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ในการแก้ปัญหาเด็กที่มีข้อบกพร่อง

ทางร่างกายในด้านต่าง ๆ ดังเช่น เพรย์แท็ก²⁸ ได้ทดลองนำหนังสือภาพประเภทต่าง ๆ ไปใช้บำบัดเด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับการพูด ผลการทดลอง ปรากฏว่า หนังสือภาพสามารถสร้างความสนใจเด็กในการฝึกออกเสียงตามรูปภาพได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1977 แมคคินนีย์²⁹ ได้วิจัยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยหนังสือเป็นรายบุคคล โดยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาชาย 3 คน และนักศึกษาหญิง 1 คน กลุ่มตัวอย่างจะเลือกอ่านนวนิยาย และเรื่องสั้น จากรายชื่อหนังสือที่ผู้วิจัยคัดเลือกให้ หลังจากนั้นจึงเข้ารับการให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายทั้ง 3 คน กล่าวพูดถึงปัญหาของเขาซึ่งเคยเก็บกดออกมาอย่างเปิดเผย และยอมรับความเป็นจริงมากขึ้น ภายหลังจากที่ได้อ่านหนังสือ ส่วนนักศึกษาหญิงกลับมีความวิตกกังวลสูงขึ้น ภายหลังจากการอ่านหนังสือ

สำหรับในประเทศไทย ยังไม่มีการใช้วิธีบำบัดด้วยหนังสือก่อนอย่างแพร่หลายเช่นในต่างประเทศ ดังนั้น ผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงอยู่ในวงจำกัด และส่วนใหญ่มักทำกันในการศึกษา ดังเช่น ส่ววิภา กาญจนะ³⁰ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำวิธีบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการยอมรับตนเอง ความวิตกกังวล และความเอื้อเฟื้อของเด็กเป็นรายกรณี ผลจากการทดลองพบว่า การใช้วิธีบำบัดด้วยหนังสือสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวทั้ง 3 ด้าน ไปในทางที่ดีขึ้น

ควา ม มุง ห ม า ย ข อ ง ก า ร ท ี ก ษ า

1. เพื่อศึกษาว่าหนังสือสามารถส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็กพิการได้เพียงใด
2. เพื่อศึกษาว่าหนังสือมีส่วนส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการได้เพียงใด
3. เพื่อศึกษาว่าการบำบัดด้วยหนังสือที่ใช้กับเด็กระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีผลแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด

ค ว า ม ส ำ ค ัญ ข อ ง ก า ร ท ี ก ษ า

1. จะช่วยให้ทราบว่าหนังสือมีบทบาทในการบำบัดสภาพทางจิตใจของเด็กพิการ โดยเฉพาะจะมีส่วนส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง และสุขภาพจิตของเด็กพิการหรือไม่
2. ช่วยให้ทราบว่าการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการชั้นประถมศึกษา จะได้ผลแตกต่างกับเด็กพิการระดับมัธยมศึกษาหรือไม่
3. จะช่วยให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุเคราะห์เด็กพิการ เห็นความสำคัญของวิธีการบำบัดจิตใจเด็กพิการด้วยหนังสือ อันจะเป็นผลให้มีการสนับสนุนทางการเงิน และการจัดหาหนังสือให้ต่อไป
4. จะช่วยให้บรรณารักษ์ ครู ผู้ปกครอง และนักสังคมสงเคราะห์ทราบแนวทางในการคัดเลือกหนังสือให้เหมาะสมต่อการส่งเสริมสุขภาพจิตและความเชื่อมั่นของเด็กพิการ

ข อ บ เ ข ต ข อ ง ก า ร ท ี ก ษ า

การศึกษารั้งนี้จะกระทำเฉพาะในขอบเขตต่อไปนี้ คือ

1. ศึกษาจากเด็กพิการซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 ชั้นมัธยมปีที่ 1, 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีสังวาลย์ ถนนติวานนท์ จังหวัดนนทบุรี ในปีการศึกษา 2522 จำนวน 40 คน
2. ปัญหาทางด้านจิตใจ ซึ่งสามารถใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือมีหลายด้าน แต่ในการศึกษารั้งนี้จะศึกษาทางด้านสุขภาพจิต และความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ตัวแปรที่จะทำการศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สุขภาพจิตและความเชื่อมั่นในตนเอง

ค ว า ม จ อ ก ก ฎ ก ร าม ส ี พ ท์ เ ฉ พ า ะ

1. การบำบัดด้วยหนังสือ หมายถึง การแก้ปัญหาทางด้านอารมณ์ และช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้อ่านให้ดีขึ้น โดยใช้การอ่านหนังสือและการอภิปราย รายงาน เกี่ยวกับหนังสือที่อ่าน

2. หนังสือ หมายถึง วัสดุการอ่านทุกชนิด ทั้งที่เป็นหนังสือ สารคดี นวนิยาย วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร เอกสาร ตลอดจนบทความที่ใช้สำหรับอ่าน

3. เด็กพิการ หมายถึง เด็กที่มีสภาพทางร่างกายไม่สมบูรณ์เกี่ยวกับกระดูก กล้ามเนื้อ ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อันเป็นเหตุให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ หรือไม่สามารถปฏิบัติตนได้เหมือนกับเด็กธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนศรีสังวาลย์ ในปีการศึกษา 2522

4. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจที่จะกระทำการใด ๆ โดยไม่มีการลังเล หรือหวั่นวิตกในความสามารถของตน และไม่มีอาการหวั่นไหวกลัวว่าจะถูกผู้อื่นเยาะเย้ย ดากดาง สามารถปรากฏตัวในที่ชุมชนได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่ามีความบกพร่องทางร่างกายของตนจะเป็นปมค้อยที่น่าอับอาย ความเชื่อมั่นในตนเองนี้วัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง

5. สุขภาพจิตดี หมายถึง การที่บุคคลมีความสมบูรณ์ถูกต้องในการรับรู้ มีเหตุผลที่มีความรู้สึกที่ไม่สับสนวุ่นวาย สามารถปรับตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และสังคม ใช้ชีวิตเข้ากับผู้อื่นได้โดยไม่ก่อความทุกข์ให้กับตนเองและผู้อื่น และยังประโยชน์สุขให้แก่สังคมได้ด้วย การมีสุขภาพจิตดีนี้วัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต

ส ม ม ตี ล ู า น ข อ ง ก า ร ตี ก ษ า

1. เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยการอ่านหนังสือจะมีสุขภาพจิตดีขึ้น
2. เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยการอ่านหนังสือ จะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น
3. การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษา ได้ผลทางด้านสุขภาพจิตแตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการ ในระดับชั้นมัธยมศึกษา
4. การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษา ได้ผลทางด้านความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษา

วិ ธิ ค า เ นื น ก า ร ท ค ล อ ง

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือ
3. การดำเนินการทดลอง

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนของโรงเรียนศรีสังวาลย์ จังหวัดนนทบุรี ซึ่งกำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2522 จำนวน 40 คน โดยทำตามลำดับขั้นดังนี้

1. สุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 จำนวน 21 คน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย
2. สุ่มนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1, 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 21 คน

โดยวิธีสุ่มอย่างง่ายเช่นกัน ได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างรวม 42 คน แต่เมื่อมาศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ได้มาแล้ว จะมีนักเรียนที่อยู่ในข่ายที่จะทำการทดลองได้กลุ่มละ 20 คน จึงเหลือกลุ่มประถมศึกษา 20 คน และกลุ่มมัธยมศึกษา 20 คน

การสร้างเครื่องมือ

1. แบบทดสอบวัดสุขภาพจิต ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1. ศึกษาแบบสอบถาม Mooney Problem Check List และศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพจิตของคนทั่วไปและคนพิการของ มัลลิกา จิตรสุข³¹ อารี นุ่นประสิทธิ์³² และ สาวิกา กาญจนะ³³

1.2. วิเคราะห์พฤติกรรมที่เป็นปัญหาสุขภาพจิตจากแบบสอบถามของ มูนีย์³⁴ (Mooney) และผลงานวิจัยต่าง ๆ ในข้อ 1.1 แล้วนำพฤติกรรมที่วิเคราะห์แล้วมาจัดเป็นหมวดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตได้รวม 7 หมวด คือ

1.2.1 หมวดปัญหาด้านความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง

1.2.2 หมวดปัญหาด้านการเข้าสังคม

1.2.3 หมวดปัญหาด้านบ้านและครอบครัว

1.2.4 หมวดปัญหาด้านอนาคต

1.2.5 หมวดปัญหาด้านกิจกรรมทางสังคมและการพักผ่อน
หย่อนใจ

1.2.6 หมวดปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างเด็กชายและ
เด็กหญิง

1.2.7 หมวดปัญหาด้านการเรียนรู้

1.3 สร้างแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต โดยศึกษาวิธีเขียนแบบทดสอบจาก

เทคนิคการเขียนข้อทดสอบของชวาล แพร์ตกุล³⁵ และยึดลักษณะพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้เป็นหมวดใน ข้อ 1.2 เป็นเกณฑ์และแนวทางในการเขียนแบบทดสอบ จำนวน 70 ข้อ

1.4 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาตรวจสอบเพื่อให้ข้อความในแบบทดสอบนั้นสามารถวัดสุขภาพจิตของเด็กพิการได้ เป็นการหาค่าความเที่ยงตรงแบบ Face Validity

1.5 ลักษณะของแบบทดสอบแต่ละข้อเป็นแบบมีคำตอบให้เลือก 2 คำตอบ ซึ่งแสดงถึงควมมีสุขภาพจิตดี และการมีปัญหาทางสุขภาพจิต

ตัวอย่าง

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. ฉันรู้สึกประหม่า เมื่อครูเรียกให้ตอบคำถาม		
2. เมื่อฉันรู้สึกดีใจ หรือเสียใจ ฉันจะแสดงอาการออกมาทันที		
3. ฉันมักจะทำอะไรตามใจตัวเองเสมอ		
4. เมื่อเพื่อนขำใจ หรือพูดจาขำเ้า ฉันจะเกิดความโกรธทันที		

1.6 เกณฑ์การให้คะแนน

- ถ้าตอบว่าไม่ใช่ ให้ 1 คะแนน
- ถ้าตอบว่าใช่ ให้ 0 คะแนน

1.7 การทดลองแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต.

1.7.1 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 ชั้นมัธยมปีที่ 1, 2 และ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนศรีสังวาลย์ ซึ่งไม่
ได้เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 35 คน เพื่อหาค่า
อำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

1.7.2 ตรวจหาค่าคะแนนคำตอบของแบบทดสอบ แล้วนำมาหาค่า อำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 27 % ได้ ข้อทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกสูงตั้งแต่ .20 ขึ้นไป จำนวน 51 ข้อ

1.7.3 นำข้อทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกสูงจากข้อ 1.7.2 มา หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีแบ่งครึ่ง (Split Half Method) ผลปรากฏว่าค่าความ- เชื่อมั่นของแบบทดสอบครึ่งฉบับเท่ากับ .8797 และ เมื่อขยายให้เป็นค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ แล้วปรากฏว่าค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9360

2. แบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้วิจัยได้ใช้แบบทดสอบของ ชูชีพ
อ่อนโคกสูง³⁶ ซึ่งใช้วัดความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยได้นำมา
ดัดแปลงและปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็กพิการ

2.1 ลักษณะของแบบทดสอบ แบบทดสอบฉบับนี้มีทั้งหมด 38 ข้อ มีคำตอบให้
เลือก 3 คำตอบ ซึ่งแสดงถึงการมีความเชื่อมั่นในตนเอง และการ
ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ตัวอย่าง

1. นักเรียนเคยคิดทำของเล่นด้วยตัวของนักเรียนเองบ้างหรือไม่

- ก. เคยบ่อย ๆ
- ข. บางครั้งก็เคย
- ค. ไม่เคยคิดเลย

2. นักเรียนชอบทำงานด้วยตนเองหรือชอบให้คนอื่นทำให้

- ก. ชอบทำเอง
- ข. บางครั้งก็ให้คนอื่นทำให้
- ค. ชอบให้คนอื่นทำให้

2.2 เกณฑ์การให้คะแนน

ถ้าคำตอบของเด็กเป็นการเลือกพฤติกรรมที่แสดงว่ามีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ให้ 2 คะแนน

ถ้าคำตอบของเด็กเป็นการเลือกพฤติกรรมที่แสดงว่ามีความเชื่อมั่นในตนเองปานกลาง ให้ 1 คะแนน

ถ้าคำตอบของเด็กเป็นการเลือกพฤติกรรมที่แสดงว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ให้ 0 คะแนน

2.3 การทดลองแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง

2.3.1 นำแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองที่ปรับปรุงแล้ว ไป

ทดสอบกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 และชั้น

มัธยมปีที่ 1, 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนศรีสังวาลย์

ซึ่งไม่ได้เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 35 คน เพื่อหาค่า

อำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

2.3.2 ตรวจสอบให้คะแนนคำตอบของแบบทดสอบ แล้วนำมาวิเคราะห์

เป็นรายชื่อ โดยใช้เทคนิค 27 % เพื่อเลือกข้อที่มีค่าอำนาจ
จำแนกสูง ซึ่งในที่นี้ เลือกข้อที่ค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .05 ขึ้นไป ปรากฏว่าได้ข้อทดสอบตามเกณฑ์จำนวน
38 ข้อ

2.3.3 หากค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบฉบับนี้โดยวิธีแบ่งครึ่ง ผล
ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบครึ่งฉบับเท่ากับ
.7697 และเมื่อขยายให้เป็นค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
ทั้งฉบับแล้ว ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8263

3. หนังสือ ผู้วิจัยได้คัดเลือกหนังสือที่คาดว่าจะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและความ
เชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการ โดยอาศัยแนวความคิดในการจัดหนังสือสำหรับคนพิการของ
Association of Hospital and Institution Libraries และหลักเกณฑ์ใน
การคัดเลือกหนังสือสำหรับเด็กและวัยรุ่นไทยของ รัญจวน อินทรกำแหง³⁸ ได้หนังสือ
จำนวน 50 เล่ม ซึ่งประกอบด้วย นวนิยาย สารคดี เรื่องสั้น บทความ หนังสือภาพ นิทาน
ชีวประวัติบุคคลสำคัญ เป็นต้น แล้วจึงดำเนินการดังนี้

3.1 จัดทำบรรณนิทัศน์หนังสือที่คัดเลือก แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้าน
วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น ตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมของ
หนังสือที่จะคัดเลือกให้เด็กพิการอ่าน

3.2 นำรายชื่อหนังสือพร้อมทั้งบรรณนิทัศน์ที่ผ่านการพิจารณาในข้อ 3.1 ไป
ให้นักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาประจำโรงเรียนศรีสังวาลย์
ตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมของหนังสืออีกครั้งหนึ่ง

3.3 นำหนังสือที่ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกดังกล่าวไปใช้ในการ
ทดลองต่อไป

การดำเนินการทดลอง

1. สำรวจความสนใจในการอ่านของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและช่วยให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความไว้วางใจผู้วิจัยก่อนที่จะตอบแบบทดสอบ
2. ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง และแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต ก่อนดำเนินการทดลอง (Pretest) ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2522 หลังจากเวลาเลิกเรียน โดยผู้วิจัยคอยให้คำอธิบาย และใช้คำพูดกระตุ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจในการตอบแบบทดสอบ
3. นำหนังสือที่คัดเลือกแล้วมาให้กลุ่มตัวอย่างเลือกอ่านตามความสนใจ ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2522 โดยผู้วิจัยได้แนะนำถึงจุดเด่นของหนังสือแต่ละเล่ม เพื่อสร้างความสนใจในการอ่าน หนังสือดังกล่าวจัดไว้ที่มุมหนึ่งของห้องสมุด สำหรับให้กลุ่มตัวอย่างได้ผลัดเปลี่ยนกันนำไปอ่านโดยเฉพาะ ในกรณีที่เด็กซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างต้องการอ่านก็ไม่ขัดข้อง แต่ไม่นำมาเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้
4. จัดให้กลุ่มตัวอย่างได้พบปะกันทุกวันพฤหัสบดี หลังจากเลิกเรียน ที่ห้องสมุดของโรงเรียน ตั้งแต่วันที่ 19 กรกฎาคม 2522 ถึงวันที่ 20 กันยายน 2522 รวมระยะเวลา 2 เดือน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้อภิปราย แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกที่ได้รับจากการอ่านหนังสือ โดยผู้วิจัยจะช่วยสนับสนุนและกระตุ้นให้ทุกคนได้มีโอกาสพูดและแสดงออกอย่างเสรี ในระหว่างการอภิปรายแต่ละครั้งผู้วิจัยได้สังเกตและบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียด เพื่อนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างว่ามีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เพียงใด ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการอภิปราย
5. หลังจากทดลองใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือครบ 2 เดือนแล้ว จึงให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง และแบบทดสอบวัดสุขภาพจิตชุดเดิม (Post-

test) ในวันที่ 27 กันยายน 2522 อีกครั้งหนึ่ง .

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง และแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต ที่กลุ่มตัวอย่างได้ทำไว้ทั้ง 2 ครั้ง แล้วบันทึกคะแนนทั้งหมดไว้
2. นำคะแนนที่ได้จากข้อ 1 ไปทำการวิเคราะห์โดยใช้ $t - test$

ผล การ วิ เ คราะห์ ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและผลของการทดลอง ได้กระทำเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง ก่อน และหลังการบำบัดด้วยหนังสือ
2. การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาพจิต ก่อนและหลังการบำบัดด้วยหนังสือ
3. การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองหลังการบำบัดด้วยหนังสือ ระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
4. การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาพจิตหลังการบำบัดด้วยหนังสือระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาพจิต ก่อนและหลังการบำบัดด้วยหนังสือ

ก่อนดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบทดสอบวัดสุขภาพจิต และหลังจากการบำบัดด้วยหนังสือแล้ว ได้ทดสอบวัดสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง-

หนึ่ง แล้วนำคะแนนมาเปรียบเทียบกับค่าทดสอบครั้งแรก ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบครั้งแรก กับคะแนนจากการทดสอบครั้งหลังของกลุ่มตัวอย่าง แสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1 ความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาพจิต ก่อนการบำบัดด้วยหนังสือ และหลังการบำบัดด้วยหนังสือ

คะแนน	N	X	$\bar{X}$	S^2	ΣD	$\bar{D}$	S_D	$S_{\bar{D}}$	t
คะแนนก่อนการทดลอง	40	1285	32.125	85.701	133	3.32	2.76	0.43	7.608*
คะแนนหลังการทดลอง	40	1418	35.45	68.869					

*ค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t_{.05} = 1.645$)

จากตาราง 1 ปรากฏว่าคะแนนจากการทดสอบหลังการบำบัดด้วยหนังสือ สูงกว่าคะแนนจากการทดสอบก่อนการบำบัดด้วยหนังสืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ซึ่งหมายความว่า เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือมีสุขภาพจิตดีขึ้นกว่าก่อนที่จะได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1

การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง ก่อนและหลังการบำบัดด้วยหนังสือ

ก่อนดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง และหลังจากการบำบัดด้วยหนังสือแล้ว ได้ทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำคะแนนมาเปรียบเทียบกับค่าทดสอบครั้งแรก ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบครั้งแรก กับคะแนนจากการทดสอบครั้งหลังของกลุ่มตัวอย่าง

แสดงไว้ในตาราง 2

ตาราง 2 ความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง ก่อนการบำบัดด้วยหนังสือ และหลังการบำบัดด้วยหนังสือ

คะแนน	N	X	$\bar{X}$	S^2	ΣD	$\bar{D}$	S_D	$S_{\bar{D}}$	t
คะแนนก่อนการทดลอง	40	1769	44.25	71.178	214	5.35	3.475	0.546	9.798*
คะแนนหลังการทดลอง	40	1983	49.57	4.147					

*ค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t_{.05} = 1.645$)

จากตาราง 2 ปรากฏว่าคะแนนจากการทดสอบหลังจากการบำบัดด้วยหนังสือสูงกว่าคะแนนจากการทดสอบก่อนการบำบัดด้วยหนังสืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ซึ่งหมายความว่าเด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนที่จะได้รับการบำบัด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาวะจิตหลังการบำบัดด้วยหนังสือระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตาราง 3 ความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาวะจิตหลังการบำบัดด้วยหนังสือ ระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	N	X	S^2	t
นักเรียนชั้นประถมศึกษา	20	36.05	70.471	0.452
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา	20	34.85	70.134	

($t_{.05} = 1.946$)

จากตาราง 3 ปรากฏว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาได้คะแนนจากการทดสอบวัดสุข-
ภาพจิต ไม่แตกต่างจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3

การเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองหลังการบำบัด
ด้วยหนังสือระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตาราง 4 ความแตกต่างระหว่างคะแนนจากการทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเองหลังการ
บำบัดด้วยหนังสือ ระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษา กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S^2	t
นักเรียนชั้นประถมศึกษา	20	47.1	31.884	2.21*
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา	20	52.05	68.471	

*ค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t_{.05} = 1.946$)

จากตาราง 4 ปรากฏว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาได้คะแนนจากการทดสอบวัดความ-
เชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความ-
เชื่อมั่น .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 4

อ ภ ป ร า ย ผล

จากผลการวิจัยในเรื่องนี้ ได้รวบรวมข้อคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนผลการวิจัยที่
เกี่ยวข้องมาประกอบการอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากสมมติฐานที่ว่า "เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือจะมีสุขภาพจิตดีขึ้น"
ผลการวิจัยปรากฏว่าสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ คะแนนจากการทดสอบวัดสุขภาพจิต
หลังการบำบัดด้วยหนังสือ สูงกว่าคะแนนจากการทดสอบก่อนการบำบัดด้วยหนังสืออย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สามีภา
กาญจนะ³⁹ ที่ปรากฏว่า การใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่
7 เป็นรายกรณี สามารถลดความวิตกกังวล ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ-
จิตอย่างได้ผล ทั้งนี้เพราะการอ่านหนังสือช่วยให้กลุ่มตัวอย่างได้ผ่อนคลายความรู้สึกตึง-
เครียดในจิตใจ ได้เรียนรู้ว่ายังมีสิ่งต่าง ๆ อีกมากมายในโลกที่จะช่วยให้ชีวิตมีความสุข
ทำให้พร้อมที่จะยอมรับความเป็นจริง กล้าเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ และมีความหวังที่จะต่อสู้กับ
ชีวิตต่อไป นอกจากนี้หนังสือยังช่วยสนองความต้องการของบุคคลในทางต่าง ๆ เช่น ความ-
อยากรู้อยากเห็น ความต้องการประสบผลสำเร็จ ความต้องการเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น หนังสือ
ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับความต้องการดังกล่าว จะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความรู้สึกสมปรารถนา
และมีความสุขขึ้น

อีกประการหนึ่ง การที่กลุ่มตัวอย่างได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและระบายความ-
รู้สึก ที่ได้รับการอ่านหนังสือ ตลอดจนการช่วยแก้ปัญหาซึ่งกันและกัน ย่อมก่อให้เกิดความ
เห็นอกเห็นใจ และความรู้สึกอบอุ่นขึ้นภายในจิตใจ อันเป็นผลให้สุขภาพจิตดีขึ้นด้วย

2. จากสมมติฐานที่ว่า "เด็กพิการที่ได้รับการบำบัดด้วยหนังสือ จะมีความเชื่อมั่น
ในตนเองสูงขึ้น" ผลการวิจัยปรากฏว่าสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ คะแนนวัดความ
เชื่อมั่นในตนเอง จากการทดสอบหลังการบำบัดด้วยหนังสือ สูงกว่าคะแนนก่อนการบำบัดด้วย
หนังสือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 เป็นการสนับสนุนผลการวิจัยของ
อัลท์แมน⁴⁰ ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือในการเสริมสร้างความ
ภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองนี้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้ที่มีความเชื่อมั่น
ในตนเอง ทั้งนี้เพราะการอ่านหนังสือจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างได้เปรียบเทียบกับตัวละ-
ครในเรื่อง ได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากตัวละครที่อยู่ในสภาพการณ์คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถ
เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ในบัดนี้ปลาย จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนก็มีโอกาสที่จะประสบ
ผลสำเร็จเช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองยังมีค่า มีความหวัง

อันจะนำไปสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง และความเชื่อมั่นในตนเองต่อไป ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ มาสโลว์⁴¹ ที่ว่าทุก ๆ คนในสังคมมีความปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จ ทั้งยังมีความภาคภูมิใจในตนเอง และต้องการให้คนอื่นยอมรับนับถือในความสำเร็จของตนด้วย ถ้าความต้องการดังกล่าวได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้สึกว่าตนมีค่า มีความสามารถ และมีประโยชน์ต่อสังคมด้วย

นอกจากนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างได้มีโอกาสแสดงตัวในการอภิปราย ออกความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือที่อ่าน และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับผู้ร่วมกลุ่ม ก็เป็นผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นด้วย ดังที่ ชูชีพ อ่อนโคกสูง⁴² และนิพนธ์ แจ่มเอี่ยม⁴³ ได้วิจัยพบว่าความเชื่อมั่นในตนเองมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพแสดงตัว

3. จากสมมติฐานที่ว่า "การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษาให้ผลทางด้านสุขภาพจิต แตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ไม่พบว่าการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษา ให้ผลทางด้านสุขภาพจิตแตกต่างกัน ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบว่า เด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษาซึ่งจัดอยู่ในวัยรุ่นนั้น นับเป็นวัยที่มีปัญหามาก เนื่องจากร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของอวัยวะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเพศ อันมีผลกระทบกระเทือนไปถึงสภาพทางอารมณ์และจิตใจ ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมอีกด้วย พัฒนาการทางร่างกายดังกล่าวทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความต้องการในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือความต้องการเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป และเป็นที่ดึงดูดใจของเพศตรงข้าม เด็กวัยรุ่นจึงมีความสนใจในรูปร่างของตนเป็นพิเศษ การมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความอับอาย มีปมด้อย เมื่อประกอบกับสารมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายและรุนแรงตามวัยด้วยแล้ว กลุ่มตัวอย่างในระดับชั้นมัธยมศึกษาซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น จึงน่าจะมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างในระดับประถมศึกษา ซึ่งอยู่ในวัยเด็กยังไม่มีปัญหาในการปรับตัวและอารมณ์มากเท่ากับวัยรุ่น

จากเหตุผลดังกล่าว เมื่อนำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้บำบัดปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของเด็กพิการทั้งกลุ่มประถมศึกษา และกลุ่มมัธยมศึกษา จึงน่าจะให้ผลทางด้านสุขภาพจิตที่แตกต่างกันด้วย แต่สาเหตุที่ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้น อาจเป็นเพราะเด็กในระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณสมบัติหลายประการที่ช่วยส่งเสริมให้การบำบัดด้วยหนังสือได้ผลดีในการแก้ปัญหาทางด้านสุขภาพจิต คุณสมบัติที่สำคัญคือ เด็กในวัยนี้จะมีความสนใจและซาบซึ้งในรสแห่งวรรณคดี บทประพันธ์ คนตรี และศิลปะ เป็นพิเศษ นอกจากนั้นยังมีความสามารถในการใช้จินตนาการได้สูง มีความชื่นชมวีรบุรุษ วีรสตรี นักคนตรี นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง และยึดถือบุคลิกของผู้ที่ตนชื่นชอบมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีความกระตือรือร้น สนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ คุณลักษณะดังกล่าวจึงเป็นผลดีในการที่จะกระตุ้นให้อ่านหนังสือซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกให้ และจากการวิจัยของ มนุ นิมิพิบูลย์⁴⁴ และ อรุณศรี กำลัง⁴⁵ พบว่า นักเรียนอายุ 13-15 ปี ซึ่งอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสนใจในการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ดังนั้น การที่กลุ่มตัวอย่างในระดับมัธยมศึกษา ได้มีโอกาสเลือกอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยคัดเลือกให้ จึงเป็นการสนองความต้องการของเด็กวัยนี้โดยตรง

อีกประการหนึ่ง การที่ผู้วิจัยใช้วิธีการบำบัดด้วยหนังสือแบบกลุ่ม ก็เป็นการสนองความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย เพราะเด็กวัยนี้มีความต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ต้องการเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยนี้ได้แสดงความคิด แสดงความสามารถในการแก้ปัญหา และได้ระบายความรู้สึกกับข้องใจ จึงมีส่วนช่วยในการส่งเสริมสุขภาพจิตให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เป็นนักเรียนประจำซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ได้รับความดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนเท่าเทียมกัน และมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตที่คล้ายคลึงกัน คือ ความพิการ ดังนั้น เมื่อกลุ่มตัวอย่างทั้งสองระดับได้รับการบำบัดด้วยหนังสือพร้อมกัน ด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน

จึงมีผลให้สุขภาพจิตของเด็กในกลุ่มประถมศึกษาและกลุ่มมัธยมศึกษาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในระดับที่ไม่แตกต่างกันทั้งสองกลุ่ม

4. จากสมมติฐานที่ว่า "การบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นประถมศึกษาได้ผลทางด้านความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างจากการบำบัดด้วยหนังสือกับเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษา" ผลการวิจัยปรากฏว่าสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ คะแนนจากการทดสอบความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการในระดับชั้นมัธยมศึกษาภายหลังจากการบำบัดด้วยหนังสือ สูงกว่าคะแนนของเด็กพิการในระดับประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างในระดับมัธยมศึกษาจัดอยู่ในวัยรุ่น ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และการที่กลุ่มตัวอย่างระดับมัธยมศึกษามีความรู้ และประสบการณ์ สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างระดับประถมศึกษา ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าด้วย ดังผลการวิจัยของ ซูซีฟ อ่อนโคกสูง⁴⁶ ที่สรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การฝึกอบรมระดับอายุ และความสำเร็จที่บุคคลนั้นได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สัมพันธ์ บุญเกิด⁴⁷ ที่พบว่าเด็กอายุมาก (6 ปี และ 5 ปี) มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเด็กอายุน้อย (4 ปี และ 3 ปี) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 นอกจากนี้ ยังเป็นการสนับสนุนผลงานวิจัยของ อารีย์ เศรษฐชัย⁴⁸ ที่พบว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่านักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้น การที่กลุ่มตัวอย่างระดับชั้นมัธยมศึกษาซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างในระดับกลุ่มประถมศึกษา จึงทำให้ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กพิการในกลุ่มมัธยมศึกษา สูงขึ้นกว่ากลุ่มตัวอย่างในระดับประถมศึกษาภายหลังการบำบัดด้วยหนังสือ

นอกจากนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างระดับมัธยมศึกษามีความรู้ ความสามารถในการอ่านมากกว่ากลุ่มตัวอย่างระดับประถมศึกษา จึงสามารถวิเคราะห์เรื่องราวจากหนังสือ และนำแนวคิดในการแก้ปัญหาจากตัวละครในเรื่องมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ดีกว่านักเรียนในระดับ

ประถมศึกษา และจากการอภิปรายกลุ่มก็ปรากฏว่าผู้อยู่ในกลุ่มมัธยมศึกษาล่างที่จะแสดงความ
คิดเห็น และสามารถแนะวิธีแก้ปัญหาให้กับผู้รวมกลุ่มได้มากกว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มประถมศึกษา
ดังนั้นจึงเป็นผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างในระดับประถมศึกษาด้วย

อีกประการหนึ่ง จากสถิติการยืมหนังสือที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ปรากฏว่ากลุ่ม
ตัวอย่างในระดับมัธยมศึกษาสนใจอ่านหนังสือที่คัดเลือกมาให้มากกว่ากลุ่มตัวอย่างในระดับ
ประถมศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหนังสือดังกล่าวมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัย และความรู้ของ
เด็กในระดับมัธยมศึกษา การมีโอกาสได้อ่านหนังสือเป็นจำนวนมากจึงเป็นผลให้กลุ่มตัวอย่าง
ในระดับมัธยมศึกษาสามารถนำความคิด และแนวทางในการแก้ปัญหาจากหนังสือมาใช้ให้เป็น
ประโยชน์ในการปรับตัว จึงเป็นผลให้กลุ่มตัวอย่างในระดับมัธยมศึกษา มีความเชื่อมั่นในตน-
เองสูงกว่าเด็กในระดับประถมศึกษา ภายหลังจากการบำบัดด้วยหนังสือ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อบรรณารักษ์ของห้องสมุดในสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ บรรณารักษ์
ควรจัดบริการบำบัดด้วยหนังสือให้กับผู้ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์นั้น เพราะบรรณารักษ์มีหน้าที่
โดยตรงอยู่แล้วในการจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุด และให้บริการส่งเสริมการอ่าน ดังนั้นถ้า
บรรณารักษ์จะให้ความสนใจในการคัดเลือกหนังสือที่เหมาะสมในการบำบัดสภาพจิตใจของผู้
อ่าน และให้การบำบัดเป็นรายบุคคล หรือแบบกลุ่ม ก็จะเป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของ
บรรณารักษ์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และยังเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนช่วยสร้างความ-
สุขทางใจให้กับผู้อยู่ในสถานสงเคราะห์นั้นอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะต่อผู้สร้างวรรณกรรม นักเขียนควรสร้างสรรค์วรรณกรรมโดย
คำนึงถึงผลทางด้านจิตใจของบุคคลที่มีปัญหาในด้านต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะหนังสือมีอิทธิพล
ในด้านความคิดของผู้อ่าน ดังนั้น การสร้างโครงเรื่องและตัวละครโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วย

แก้ปัญหาให้กับบุคคลแต่ละประเภทจึงมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะผู้อ่านจะได้แนวทางในการแก้ปัญหาของตัวละครมาใช้แก้ปัญหาของตน ดังนั้นถ้านักเขียนจะวิเคราะห์ปัญหาของบุคคลแต่ละประเภท แล้วนำมาสร้างเป็นเรื่องราวส่งเสริมความคิด แนะนำวิธีการที่จะผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ กันนั้นว่าเป็นการช่วยบำบัดสภาพจิตใจของผู้อ่าน อันเป็นการส่งเสริมวิธีการบำบัดด้วยหนังสือให้ได้ผลดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ นักแปลเรื่องจากภาษาต่างประเทศควรหันมาแปลเรื่องที่มีประโยชน์ทางด้านจิตใจของผู้อ่าน ทั้งนี้เพราะในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ได้มีการประพันธ์หนังสือสำหรับผู้อ่านที่มีปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ เนื้อเรื่องของหนังสือเหล่านี้จึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้อ่านแต่ละประเภท ถ้าได้มีการแปลมาเป็นภาษาไทยก็จะเป็นการขยายแวดวงหนังสือที่จะช่วยบำบัดจิตใจของผู้อ่านได้ตรงตามปัญหาของเขา

3. ขอเสนอแนะต่อสมาคมห้องสมุด สมาคมห้องสมุดควรให้ความสนใจในการส่งเสริมการอ่านของผู้ที่มีปัญหาทางด้านต่าง ๆ เช่น ความพิการทางร่างกาย หูหนวก เป็นใบ้ เด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว ผู้ที่ติดยาเสพติด ผู้ต้องขังตามทัณฑสถาน ตลอดจนผู้ที่ต้องพักฟื้นอยู่ในโรงพยาบาล โดยการจัดทำรายชื่อพร้อมทั้งบรรณนิเทศน์หนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับปัญหาแต่ละประเภท แล้วจัดส่งไปยังห้องสมุดของสถาบันที่รับผิดชอบบุคคลที่มีปัญหาดังกล่าว เพื่อให้บรรณารักษ์ห้องสมุดจะได้ดำเนินการจัดหาหนังสือตามรายชื่อที่เหมาะสมกับห้องสมุดของตนต่อไป

4. ขอเสนอแนะต่อนักจิตเวช และนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตเวช และนักสังคมสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนพิการ ควรนำวิธีการบำบัดด้วยหนังสือไปใช้ในการบำบัดปัญหาทางจิตใจและอารมณ์ของผู้ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์นั้น ทั้งนี้อาจนำไปใช้ร่วมกับการบำบัดทางจิตวิธีอื่น ๆ เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม (Group Activity) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นต้น โดยร่วมมือกับบรรณารักษ์ของสถานสงเคราะห์นั้นในการคัดเลือกหนังสือที่เหมาะสม นอกจากนี้ นักจิตเวชควรจัดให้มีการฝึกอบรมบรรณารักษ์ประจำ-

ห้องสมุดให้ความรู้ทางด้านจิตวิทยา และวิธีการบำบัดทางจิต เพื่อที่บรรณารักษ์จะได้นำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการให้การบำบัดด้วยหนังสือ ซึ่งจะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระงานของนักจิตเวชได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะบรรณารักษ์มีความรู้ทางด้านหนังสืออย่างกว้างขวางอยู่แล้ว

เ ชี ง อ ร ร ถ

¹"แผนการศึกษาแห่งชาติ" มิตรครู 6 : 26-32 มีนาคม 2520

²สวนา พรพัฒน์กุล เด็กนอกกระดับและการศึกษาพิเศษในประเทศไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ม.ป.ป. หน้า 33-34

³สุรชาติ วัฒนชัย "ปัญหาและอนาคตของเด็กตาพิการกับการศึกษา" ศึกษาสัมพันธ์ ภาค 11 4 : 89-97 เมษายน 2520

⁴นิรุติ ไชยกุล "บริการสำหรับคนพิการ" กรมประชาสัมพันธ์ 21 : 21-22 สิงหาคม 2519

⁵Helene Hartley "Developing Personality Through Books" The English Journal 40 : 201, April, 1961.

⁶Dorland's Illustrated Medical Dictionary 23th ed., Philadelphia, Saunders, 1958. p. 177.

⁷Webster's Third New International Dictionary. Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago, 1966. p. 212.

⁸Carter V. Good. Dictionary of Education. McGraw-Hill, New York, 1959. p. 58.

- ⁹ Nila E. Smith "The Personal and Social Values of Reading"
Elementary English 25 : 271-278, December, 1948.
- ¹⁰ R.M. Tews "Introduction" Library Trends 11 : 99, October, 1962.
- ¹¹ Carolina Shrodes. Bibliotherapy : a Theoretical and Clinical-
Experimental Study. Unpublish Doctoral Dissertation, University of
California, Berkeley, 1949. p. 311.
- ¹² Margaret C. Hunnigan "The Librarian in Bibliotherapy : Phar-
macist or Bibliotherapist?" Library Trends 11 : 186-187, October, 1962.
- ¹³ H. Altmann and B. Nielsen "Book and Empathy Help Troubled
Children" Canadian Library Journal 31 : 234-287, August, 1974.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ T. Shepherd and L.B. Iles "What is Bibliotherapy" Language
Arts 53 : 569-571, May, 1976.
- ¹⁶ Ibid.
- ¹⁷ A.M. Miller "U.S.S.R 1970 : The Reading Matter of Patients"
International Library Review 4 : 373-377, July, 1972.
- ¹⁸ Association of Hospital and Institution Libraries. Bibliotherapy
: Methods and Materials A.L.A., Chicago, 1971. p. 22-26.
- ¹⁹ Louis A. Gottschalle "Bibliotherapy as a Adjuvant in Psycho-
therapy" American Journal of Psychiatry 104 : 632-637, April, 1948.
- ²⁰ Carolina Shrodes, op.cit. p. 328.

²¹Harris Clark McClaskey "Bibliotherapy with Emotionally Disturbed Patients : An Experimental Study" Dissertation Abstracts 31 : 5205A, 1971.

²²สาวิกา กาญจนะ การบำบัดด้วยหนังสือ - การศึกษาเด็กเป็นรายกรณีกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2518 หน้า 17

²³Charles M. Whipple "The Effect of Short Term Classroom Bibliotherapy on the Personality and Academic Achievement of Reformatory Inmate Students" Dissertation Abstracts 29 : 2214B, 1968.

²⁴Verginia Breazeals Ponder "An Investigation of the Effects of Bibliotherapy and Teachers' Self-others Acceptance on Pupils' Self-Acceptance and Reading Achievement Scores" Dissertation Abstracts 29 : 2900A, 1969.

²⁵Eleanor Young Alsbrook "Changes in the Ethnocentrism of a Select Group of College Students as a Function of Bibliotherapy" Dissertation Abstracts 31 : 4536A, 1971.

²⁶Blase John Zucaro "The Use of Bibliotherapy Among Sixth Grades to Affect Attitude Change American Nigroes" Dissertation Abstracts 33 : 1340A, 1972.

²⁷H. Altmann and B. Nielsen, Loc.cit.

²⁸G. Freytag "Services for the Handicapped : Bibliotherapy by Means of Picture - Books for Speech - Handicapped Children" International Library Review 9 : 197-203, April, 1974.

²⁹Fred McKinney "Exploration in Bibliotherapy" Personnel and Guidance Journal 55 : 550-552, May, 1977.

³⁰สาวิกา กาญจนะ น.ค. หน้า 124

³¹มัลลิกา จิตรสุข การสำรวจปัญหาและความต้องการของนักศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา (ป.กศ.) วิทยาลัยครูอุดรธานี ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2508 หน้า 70

³²อารี นุ่นประสิทธิ์ การศึกษาเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและความวิตกกังวลของเด็กวัยรุ่นที่มีร่างกายพิการและเด็กวัยรุ่นที่มีร่างกายปกติ ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2513 หน้า 77

³³สาวิกา กาญจนะ น.ค.

³⁴Ross L. Mooney and Leonard V. Gordon. Mooney Problem Check List Form. The Psychological Corporation, New York, 1950. unpagcd.

³⁵ชวาล แพรัตกุล เทคนิคการเขียนข้อทดสอบ โรงพิมพ์คุรุสภา 2520
407 หน้า

³⁶ชูชีพ อ่อนโคกสูง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกแสดงตัว ความวิตกกังวล ความเชื่อมั่นในตนเอง กับคุณธรรมแห่งพลเมืองดี ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516 หน้า 95

37 Association of Hospital and Institution Libraries, Loc.cit. p.161

38 รัชฎาจารย์ อินทรกำแหง วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น ดวงกมล 2520

167 หน้า

39 สาวิกา กาญจนะ ล.ค. หน้า 91

40 H. Altmann and B. Nielsen, Loc.cit.

41 A.H. Maslow. Motivation and Personality. Harper, New York, 1954, 411 p.

42 ชูชีพ อ่อนโคกสูง ล.ค. หน้า 99

43 นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม การศึกษาบุคลิกภาพแสดงตัว ความเชื่อมั่นในตนเองและความภาคภูมิใจในตนเอง ของนักเรียนชั้น ม.ศ. 3 ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอุตรดิตถ์ ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519, หน้า 51

44 มนุ จิมพิบูลย์ การศึกษาความสนใจและแนว - การอ่านหนังสือของนักเรียนอายุ 13-18 ปี ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดกำแพงเพชร ตาก ลำปาง เชียงใหม่ ปรินิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 249 หน้า

45 อรุณศรี กำลัง การศึกษาความสนใจและแนวการอ่านหนังสือของนักเรียนอายุ 13-18 ปี ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดกระบี่ นราธิวาส ภูเก็ต ยะลา และ สงขลา ปรินิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516, 239 หน้า

46 ชูชีพ อ่อนโคกสูง ล.ค. หน้า 96

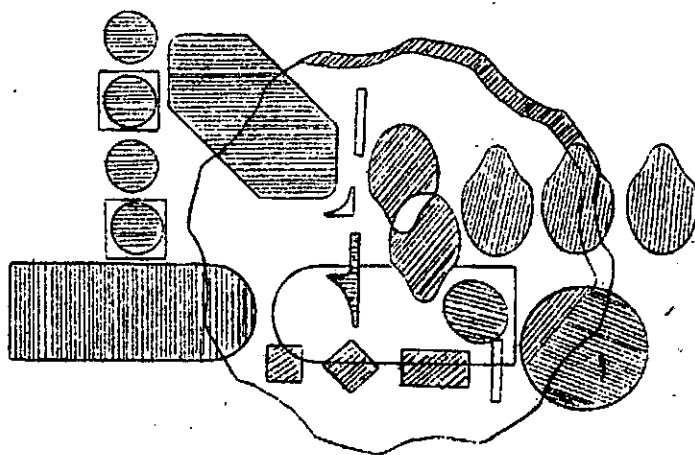
47 สัมพันธ์ บุญเกิด ความเชื่อเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กวัยก่อนเรียนในจังหวัดภาคเหนือ ปรินุญานีพันธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522 หน้า 91

48 อารีย์ เศรษฐชัย ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความรู้สึกประทับใจ และความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ปรินุญานีพันธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520 หน้า 71

แอธเธอร์ตัน, พอลสัน "ระบบและบริการสารนิเทศสมัยใหม่ 3. การจัดการระบบและ
บริการสารนิเทศ" วารสารบรรณศาสตร์ 4(2) : 44-78 เมษายน 2524

สาระสังเขป : การจัดการระบบและบริการสารนิเทศที่ดี เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์นโยบายและ
จุดมุ่งหมาย พร้อมด้วยการวางแผนดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่พึงประสงค์
เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ได้แก่การวิเคราะห์ระบบ การกิจที่จำเป็นสำหรับการจัดการที่
ขาดเสียมิได้ ได้แก่การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและราคา การควบคุมงบประมาณและ
การเงิน การประเมินผล การตลาดและการส่งเสริมบริการสารนิเทศ

ศัพท์ดรรชนี : การจัดการบริการสารนิเทศ การวิเคราะห์ระบบ การวิเคราะห์
ค่าใช้จ่าย การส่งเสริมบริการสารนิเทศ

ระบบและบริการสารนิเทศสมัยใหม่ 3. การจัดการระบบและบริการสารนิเทศ (1)

โดย พอลลีน แอธเธอร์ตัน*

ลมูล รัตตากร** แปล

3. การจัดการระบบและบริการสารนิเทศ (1)

แปลจาก Pauline Atherton. Handbook for Information System and Services. (Ch. 3) Paris, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1977.

พอลลีน แอธเธอร์ตัน ศาสตราจารย์ทางบรรณารักษศาสตร์ แห่งคณะสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์ สหรัฐอเมริกา

**ลมูล รัตตากร ป.ม., กศ.บ., M.A. (Library Science), Doctor of Library Science รองศาสตราจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

3.0 คำนำ

การจัดการเป็นวิธีการที่ผู้รอบคอบซึ่งระดมทั้งความรู้ ความสามารถพิเศษและกำลังงานของแต่ละคนกับระดมทรัพยากรทั้งหลายมาเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่วางไว้ ผู้จัดการจะเป็นผู้ที่ตัดสินใจและควบคุมการวางแผนการลงมือปฏิบัติตลอดจนปรับปรุงกิจการทั้งหมดที่มีอยู่เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลดังปรารถนาในอันปลาย เจตนคติเกี่ยวกับการจัดการนี้มีความสำคัญหัดเทียมกันไม่ว่าระบบและบริการสารนิเทศนั้น ๆ จะเล็กหรือใหญ่ ตอนที่ 3 นี้จะมีตัวอย่างของหน่วยงานที่มีขนาดต่าง ๆ กัน

3.1 การวิเคราะห์นโยบายและการพัฒนา

นโยบายเป็นแนวทางในการดำเนินการที่จะช่วยให้หน่วยงานสารนิเทศบรรลุจุดหมายที่วางไว้ ในตอนที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงนโยบายระดับชาติมาแล้ว มีอยู่หลายประเด็นจะนำมากล่าวซ้ำในที่นี้อีกเพื่อเน้นถึงความสำคัญของประเด็นเหล่านั้นต่อหน่วยงานแต่ละหน่วย

ไม่มีหน่วยงานทางสารนิเทศใดที่มีนโยบายเพียงนโยบายเดียวก็สามารถครอบคลุมการตัดสินใจและทุก ๆ เรื่องที่เกิดขึ้นได้หมด แต่อย่างไรก็ตามนโยบายต่าง ๆ ของหน่วยงานนั้น ๆ ก็ควรจะคลุมถึงส่วนสำคัญ ๆ ได้ นโยบายต่าง ๆ ของแต่ละสถาบันย่อมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะแต่ละแห่งมีข้อกำหนดและมีการลำดับความสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม มีปัญหาพื้นฐานในค่านโยบายบางประการที่หน่วยงานทางสารนิเทศทุกหน่วยจะต้องเกี่ยวข้องด้วยได้แก่

ก. บทบาทสำคัญของบริการสารนิเทศคืออะไร?

ข. องค์ประกอบของระบบสารนิเทศมีอะไรบ้าง? องค์ประกอบเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับเนื่องกันอย่างไร?

ค. มีบริการสารนิเทศอะไรบ้างและจะบริการอย่างไร? มีประเภทและ

"ระดับ" ของผู้ให้บริการที่ควรกำหนดไว้ในนโยบายหรือไม่?

ง. บทบาทและความรับผิดชอบของบริการสารนิเทศที่มีต่อหน่วยงานภายนอกมีอะไรบ้าง?

จ. บทบาท ความรับผิดชอบและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของผู้ให้บริการประชากรใดบ้างที่เผชิญหน้าอยู่กับฝ่ายบริหารและคณะของหน่วยงานบริการทางสารนิเทศ? สายการบังคับบัญชาและการตัดสินใจมีอย่างไรบ้าง?

3.1.1 คำจำกัดความของคำว่า นโยบาย จุดมุ่งหมายและวิธีการ

ขอให้เรามาตกลงกันว่าจะให้คำจำกัดความของคำว่า นโยบาย ว่าเป็นด้อยแถลงหรือหลักการทั่วไปของเจตนารมย์ที่ช่วยในการแปลความหมายของความมุ่งหมายของโครงการให้สัมฤทธิ์ผลได้โดยจัดเป็นแนวทางการบริหารเพื่อการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติจริง

จุดมุ่งหมาย เป็นข้อแม้ประการหนึ่งซึ่งพึงปรารถนาให้มีขึ้นในอนาคตที่จะต้องมีการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่เราต้องการจะให้บังเกิดผล จุดมุ่งหมายอาจเป็นความตั้งใจต่อเรื่องที่สำคัญ ๆ เช่น "การเลือกและจัดหาแหล่งสารสนเทศซึ่งจำเป็นในการสนับสนุนการวิจัย" ตามลำดับความสำคัญ แม้ว่าข้อความนี้จะไม่ละเอียดนัก แต่มีคุณค่าพอควรต่อสถาบันเพราะสามารถจะนำไปสู่คำจำกัดความที่ชัดเจนกว่าและถูกต้องกว่าของบริการสารนิเทศแต่ละเรื่องที่อยู่ในโครงการของหน่วยงานวิจัยนั้น โดยทั่วไปแล้ว บริการสารนิเทศส่วนมากได้สร้างนโยบายหรือใช้นโยบายโดยตั้งใจเพื่อเป็นแนวทาง หรือปรับปรุงการดำเนินงานโครงการบริการและทรัพยากรในระยะยาว

วิธีการ แตกต่างจากนโยบายอยู่บ้าง เพราะวิธีการจะกำหนดวิธีที่ดีที่สุดในการบริหารกิจกรรมหรือภารกิจประการหนึ่งประการใดโดยเฉพาะ นโยบายเป็นแนวปฏิบัติ ในขณะที่วิธีการเป็นรายละเอียดในการบริหารงานแต่ละขั้น ๆ ไป วิธีการจะบอกให้รู้ว่า จะปฏิบัติภารกิจแต่ละขั้นให้เสร็จสิ้นไปอย่างดีที่สุดได้อย่างไร โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล

ใช้วิจารณ์ตนเองเพียงแต่น้อย

นโยบาย เป็นสิ่งที่เคร่งครัดและอึดอตร้อย ซึ่งระบุขอบเขตของการกระทำที่พึงกระทำและให้เสรีภาพในการดำเนินการอย่างมีอิสระภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ นโยบายอาจเป็นสูตรที่มักจะประยุกต์ได้และยืดหยุ่นได้เมื่อเผชิญกับเหตุนอกความคาดหมายหลาย ๆ ประการเข้าและในเวลาเดียวกัน นโยบายเหล่านั้นจะต้องชี้ชัดถึงเจตนารมณ์ของระบบและบริการสาธารณะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเฉพาะบางเรื่อง

ข้อกำหนดของนโยบายโดยทั่วไปจะยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบและภายหลังที่ไตร่ตรองโดยรอบคอบแล้ว เมื่อใดที่กำหนดนโยบายลงไป เมื่อนั้นจะช่วยให้สามารถวางแผนระยะยาวได้ นโยบายจะช่วยให้หลีกเลี่ยงการดำเนินงานแบบคับขันที่รับผิดชอบเฉพาะในส่วนที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้นต่อไปนี้อาจเป็นประโยชน์ได้

ก. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ควรดำเนินการภายในขอบข่ายเดียว และมุ่งตรงไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

ข. การสร้างเป้าหมายเชิงปฏิบัติการและการตัดสินใจเกี่ยวกับลำดับความสำคัญเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เมื่อมีนโยบายโดยทั่วไปชัดเจนและเป็นที่ยอมรับแล้ว

ค. ความสม่ำเสมอและประสิทธิภาพในการดำเนินการจะขึ้นอยู่กับนโยบายที่สมเหตุสมผลเป็นอันมาก

ง. นโยบายที่ชัดเจนจะช่วยเสริมแรงและป้องกันบริการสาธารณะได้เมื่อมีปัญหาหรือข้อหาหายไต่ ๆ ขึ้น

นโยบายมีค่านานาประการ ตัวอย่างเช่น สามารถทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ได้มาตรฐานช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น ทำให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด สามารถร่วมงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้โดยสะดวกและประหยัดเวลาในการฝึกอบรมฝ่ายบุคลากร

นโยบายอาจได้รับการยอมรับกันว่ามีค่าต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแต่น้อย

น้อยคนที่มองเห็นเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หน่วยงานนั้น ๆ นโยบายจะช่วยให้ดำเนินการไปได้
ดีโดยอาศัยเกณฑ์ในการประเมินค่าความสัมฤทธิ์

3.1.2 กระบวนการกำหนดและใช้นโยบาย

ขอบข่ายต่าง ๆ ในการวิเคราะห์และพัฒนานโยบายต่าง ๆ ต่อไปนี้ จะ
ช่วยในการกำหนดนโยบาย มีภารกิจหลายประการในการกำหนดและใช้นโยบาย ได้แก่

ภารกิจที่ 1 การเริ่มต้นของกระบวนการที่พัฒนานโยบาย นับเป็นขั้นแรกของวิธ
การนี้ที่เกี่ยวกับการเตรียมแผนงานของการปฏิบัติการนั้น ๆ ควรตกลงใจถึงลักษณะของภาร
กิจที่เกี่ยวข้อง ขบวนการและตารางเวลาแผนปฏิบัติการนี้ทำหน้าที่เสมือนคู่มือการปฏิบัติงาน
ของฝ่ายบริการและคณะเมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์งานอย่างมีระบบและมีการรวมกำลังกัน
ดำเนินการ

ภารกิจที่ 2 ศึกษานโยบายที่มีอยู่แล้ว การศึกษาในระยะแรกควรได้ศึกษานโยบาย
ที่มีอยู่แล้วทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คณะดำเนินงานที่ทำงานอยู่กับผู้จัดการอาจเป็น
ผู้ทำงานขึ้นนี้ ภารกิจอันดับแรกคือ นำหัวข้อของเรื่องที่เสนอมาพิจารณาว่าหัวข้อใดบ้างที่
ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่แล้ว บางที่ตอนนี้เป็นเรื่องของการพิจารณานโยบายที่เขียนมาแล้ว
นั้นโดยตลอด บางที่อาจจะต้องเขียนนโยบายที่ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรออกมาให้เข
าใจได้ อาจจะพิจารณาจากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมงาน อาจดูจากการดำเนินงาน หรือเสียง
วิพากษ์วิจารณ์ที่กำลังมีอยู่ หรือดูจากคำถามเกี่ยวกับบริการสารสนเทศก็ได้ ผลที่ได้จะเป็น
การรวมนโยบายซึ่งอาจจะได้ใช้หรือไม่ได้ใช้ในกิจกรรมด้านต่าง ๆ

ภารกิจที่ 3 การวิเคราะห์นโยบายที่มีอยู่ ขึ้นต่อไปจำเป็นต้องประเมินผลด้าน
คุณภาพของนโยบายเหล่านี้ อาจจัดทำโดยคณะผู้ร่วมงาน หรืออาจเป็นคณะกรรมการสามัญ
ที่ทำหน้าที่ประจำชุดใดชุดหนึ่งที่เป็นผู้กำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ในตอนต้น ระเบียบนี้ถ้ามีข้อเสนอแนะ
ใด ๆ ก็ระบุลงไปให้หากนโยบายนั้น ๆ จะต้องเขียนใหม่อีกครั้งหรือยังไม่เคยมีมาก่อน

ปัญหาขั้นต้นที่เผชิญหน้าคณะผู้ร่วมงานอยู่ก็คือ การตัดสินใจว่านโยบายที่มีอยู่ในปัจจุบัน

นั้นมีคุณภาพดีแล้วหรือไม่ เกณฑ์ต่อไปนี้จะช่วยในการประเมินคุณค่าไว้

- ก. นโยบายนั้น ๆ สมเหตุสมผลหรือไม่?
- ข. กลุ่มเรื่องราวสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วหรือไม่?
- ค. นโยบายนั้นสะท้อนให้เห็นปัญหาและเจตนาของหน่วยงานด้านสนเทศหรือไม่?
- ง. นโยบายนั้น ๆ สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายและนโยบายของหน่วยงานใหญ่ที่หน่วยงานด้านสนเทศสังกัดอยู่หรือไม่?
- จ. นโยบายนั้น ๆ มีจุดเริ่มต้นที่ดีพอแล้วหรือไม่? มีทางที่จะทำให้เกิดเข้าใจผิดบ้างหรือไม่?
- ฉ. ทันสมัยหรือไม่?
- ช. ใช้ปฏิบัติได้จริงหรือไม่?

ภารกิจที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายใหม่และนโยบายที่ปรับปรุงแล้ว ส่วนที่เป็นผลจากภารกิจที่ 3 อาจเกี่ยวข้องกับบุคลากรชุดเดิม กล่าวโดยทั่วไปแล้ว จะเกี่ยวข้องกับเรื่องใหญ่ ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงไว้หรือกล่าวไว้ไม่เพียงพอในนโยบายที่มีอยู่แล้ว จะได้กำหนดนโยบายขึ้นใหม่ หรือปรับปรุงนโยบายเดิมให้ครอบคลุมเรื่องดังกล่าวด้วย

ภารกิจที่ 5 วิธีกำหนดนโยบาย ฝ่ายบริหารควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายใหม่ ในตารางนั้นกำหนดนโยบายที่ยังไม่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเรียงไว้ตามลำดับความสำคัญเพื่อจะได้ดำเนินการร่างต่อไป กับแสดงหัวเรื่องของนโยบายที่จะกำหนดใหม่โดยสังเขป ภาระในการร่างนโยบายนั้นควรเป็นของบุคคลสำคัญฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ต้องการกำหนดนโยบายนั้น

ภารกิจที่ 6 การเตรียมหนังสือคู่มือ นโยบาย หนังสือคู่มือนโยบายเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานที่ดีมากอย่างหนึ่ง ในหนังสือคู่มือจะระบุถึงการตัดสินใจและนโยบายที่ก่อให้เกิดผลสำคัญ ๆ เบื้องหลังการวางแผนที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น

หนังสือคู่มือนโยบายส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยลักษณะที่เหมือนกันดังนี้

ก. รายการนโยบายต่าง ๆ การกะแผนงานมักจะใช้ในการกำหนดนโยบาย โดยวางหัวข้อกว้าง ๆ ไว้ เช่น การวิจัยสถาบัน ทรัพยากร บริการ บุคลากร และการดำเนินงาน มีการจัดหมวดหมู่โดยการให้หมายเลขหรือรหัสที่สอดคล้องกับเลขรหัสที่กำหนดไว้แล้วสำหรับเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการจัดเรียงในแต่ละหมวดหมู่อีกครั้งหนึ่ง โดยดูจากหมายเลขประจำนโยบายที่มีรหัสเบื้องต้นอย่างเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง

ข. รูปแบบของข้อความในนโยบาย ข้อความในนโยบายจะจำเพาะเจาะจงเพียงใดนั้นอาจจะบอกไปโดยยาก ข้อความในนโยบายควรจะกระชับพอที่จะไม่ให้เกิดการเข้าใจผิดขึ้นได้

ค. ครรชนีของนโยบาย การมีครรชนีของหนังสือคู่มือนโยบายเพิ่มเติมจากแผนการจัดหมู่หรือใช้แทนแผนการจัดหมวดหมู่จะช่วยให้การอ้างอิงถึงนโยบายต่าง ๆ สะดวกยิ่งขึ้น

ภารกิจที่ 7 การเผยแพร่นโยบาย สันเทศเกี่ยวกับนโยบายควรมีการเผยแพร่ทันทีที่กำหนดนโยบายเรียบร้อยแล้ว วิธีการเผยแพร่ควรมีระเบียบและกฎเกณฑ์ที่จะทำให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายอย่างชัดเจน หนังสือคู่มือนโยบายเป็นสื่ออันสำคัญในการเผยแพร่นโยบายอย่างมีระบบ หากเป็นการสมควร นโยบายที่มีความสำคัญเป็นพิเศษอาจมีการพาดหัวข่าวในตอนที่มีการเผยแพร่นั้นก็ได้

ภารกิจที่ 8 การทบทวนนโยบายเป็นระยะ ๆ การทบทวนนโยบายเป็นระยะ ๆ และการปรับปรุงนโยบายให้ทันสมัยเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งของการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการและจุดมุ่งหมายที่เปลี่ยนแปลงไปของหน่วยงานนั้น ๆ

ควรกำหนดวิธีการปรับปรุงนโยบายและทำให้นโยบายทันสมัยและระบุนความรับผิดชอบในการดำเนินงาน การทบทวนนโยบายโดยสม่ำเสมอ ควรเป็นไปตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการหรือหน่วยงานใหญ่ที่ฝ่ายนี้สังกัดอยู่

ผู้จัดการควรเป็นหลักสำคัญและเป็นผู้แปลความหมายของนโยบายตลอดจนการ-
ดำเนินตามนโยบายนั้น ๆ เป็นผู้ชี้แนะและระวังเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและความต้องการ
เกี่ยวกับนโยบายอย่างใกล้ชิดที่สุดและเป็นผู้ที่ติดตามเกี่ยวกับประสิทธิผลของนโยบายนั้น ๆ
และหากสนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนโยบาย ผู้จัดการอาจมีการอธิบายเพิ่มเติมหรืออภิปราย
เพื่อความกระจ่างควบคู่ไปกับนโยบายนั้น ๆ ด้วยก็ได้

เมื่อถึงกำหนดที่จะมีการทบทวนหรือปรับปรุงนโยบายให้ทันสมัย ความร่วมมือของผู้
ร่วมงานจะมีความสำคัญมาก ควรรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน วิธี-
การทบทวนนโยบายที่ประสบผลสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับความตื่นตัวของผู้ร่วมงาน การมีหนังสือ
คู่มือนโยบายและรูปแบบในการทบทวนนโยบาย ควรมีการทบทวนอย่างเป็นทางการอย่างน้อย
ปีละหนึ่งครั้ง

3.1.3 การวางแผนนโยบาย

ตาราง 3.1.3 เป็นรายการแสดงข้อความที่เกี่ยวกับการวางแผนนโยบาย
การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายเหล่านี้จะช่วยให้บริการสำรสนเทศได้ผลอย่างเต็มภาคภูมิและ
ช่วยให้หน่วยงานนั้น ๆ ทำงานเต็มตามที่ตั้งหวังไว้ ตารางดังกล่าวจะระบุรายการเรื่อง
นโยบายอยู่ 4 ด้านด้วยกันคือ

ตาราง 3.1.3 การตัดสินใจด้านนโยบายเกี่ยวกับบริการสำรสนเทศ 4 ประการ

วัสดุต่าง ๆ ของศูนย์สนเทศ

1. ขอบเขต ความสำคัญและการจัดวัสดุเหล่านั้น
2. ชนิดของวัสดุที่จะให้บริการและที่จะจัดหาไว้
3. ความรับผิดชอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกวัสดุ
4. ความเกี่ยวข้องของผู้ใช้บริการที่มีต่อการจัดหาวัสดุ
5. ความเกี่ยวข้องของวัสดุต่าง ๆ ต่อโครงการวิจัย

6. การสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายการจัดหาวัสดุ
7. การจัดเก็บ การกำจัด การจัดหามาแทนที่ และการหาฉบับซ้ำของวัสดุ
8. ขนาดและอัตราส่วนของวัสดุ
9. ลำดับความสำคัญของกิจกรรมในคานนี้

บริการและการเข้าถึงวัสดุต่าง ๆ

1. ผู้ใช้ห้องสมุดที่ศูนย์จะให้บริการกับการจัดลำดับความสำคัญ
2. การอำนวยความสะดวกและการดำเนินการอำนวยความสะดวกเหล่านั้น
3. ประสิทธิภาพผู้ใช้บริการ การแปลความหมายและการให้คำแนะนำ
4. การบริการแบบวิเคราะห์และการเข้าถึงวัสดุเหล่านั้น
5. ข้อผูกพันในการให้บริการต่อประชาชน
6. เจตนาดี และลักษณะของบริการ
7. ขอบเขตของบริการ
8. ค่าบริการ

ผู้ร่วมงาน

1. การจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์
2. ประเภทของความสามารถ
3. การจัดเกี่ยวกับทักษะเฉพาะด้าน
4. สถานภาพและบทบาทของผู้จัดการ
5. พัฒนาการเกี่ยวกับทักษะ เจตนาดี และวิชาชีพของผู้ร่วมงาน

การพิจารณาคำแนะนำการทั่วไป

1. การบริการและความสัมพันธ์ในด้านการทำงานต่อสถาบันที่ศูนย์สนเทศสังกัดอยู่
2. งานของนักการภารโรงและการใช้ประโยชน์จากคนงานที่มีจำกัด
3. ความสัมพันธ์และการร่วมงานกับแหล่งบริการสารนิเทศอื่น ๆ

3.2 การวางแผน

3.2.1 คำจำกัดความ

ถ้าไม่มีการวางแผนระบบสารสนเทศจะดำเนินไปอย่างกระต่อนกระแต่นและบกพร่อง ไม่อาจให้บริการแก่ผู้ใช้สมความมุ่งหมายได้ หากปราศจากคำจำกัดความที่ชัดเจน เรื่องบทบาทของบริการและระบบสารสนเทศก็จะไม่สามารถเรียกร้องการสนับสนุนและทรัพยากรที่มีค่าทางด้านทุนการเมืองมาได้

แผนงานนี้มักจะเข้าใจว่าคล้ายกับมาตรฐาน การพยากรณ์และการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคต แต่จากที่จะอธิบายต่อไปนี้จะเห็นได้ว่าไม่ได้เป็นจริงเช่นนั้น

มาตรฐานของห้องสมุดใดห้องสมุดหนึ่งเท่าที่ทราบกันอยู่ทุกวันนี้ หาใช่แผนงานของห้องสมุดไม่ มาตรฐานขั้นต่ำของห้องสมุดที่มีอยู่อาจจะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของมาตรฐานกับแผนงานของห้องสมุดนั้น ๆ การที่นำมาตรฐานใด ๆ ขึ้นต่อฝ่ายบริหารของสถาบันนั้น ๆ หาใช่จะเสนอแผนงานต่อบุคคลเหล่านั้นไม่ (โปรดอ่านบทที่ 6 "ตอนที่ 6" เกี่ยวกับคำอธิบายโดยละเอียดเรื่องมาตรฐาน)

การพยากรณ์เป็นการทำนายสภาพหรือเหตุการณ์ล่วงหน้า การพยากรณ์ หากดูตามคำจำกัดความแล้ว เป็นเรื่องเกี่ยวกับอนาคตแต่ไม่ได้เกี่ยวกับการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการกระทำใด ๆ การพยากรณ์ไม่ใช่การวางแผน การที่จะเป็นแผนงานขึ้นมาได้ ผู้วางแผนหรือใครก็ตามที่ผู้วางแผนกำหนดไว้ให้ดำเนินการในอนาคต จะต้องเป็นผู้ดำเนินการตามที่วางแผนเอาไว้

มักมีการเข้าใจผิดกันโดยทั่วไปว่าการวางแผนมักเกี่ยวกับการตัดสินใจในอนาคต แต่ความจริงแล้ว การวางแผนเกี่ยวกับผลของการตัดสินใจในปัจจุบันมากกว่า ผู้วางแผนระยะยาวจะต้องพิจารณาไม่เพียงแต่ว่าจะทำอะไรในวันรุ่งขึ้น แต่จะต้องรู้ว่าวันนี้จะต้องดำเนินการอย่างไรจึงจะพร้อมสำหรับสถานการณ์อันอาจเปลี่ยนแปลงได้ในวันรุ่งขึ้น จึงต้องมีการตัดสินใจเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาและดูว่าจะนำเวลามาเกี่ยวข้องกับตัดสินใจในปัจจุบันอย่างไร

การตัดสินใจ เป็นขบวนการที่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งมีแนวทางที่อาจปฏิบัติได้ในอนาคตหลาย ๆ ประการด้วยกัน วิธีการวางแผนงานในปัจจุบันนี้มักจะวางแผนสำหรับเรื่องที่เราตัดสินใจว่าจะทำในอนาคต

ความเข้าใจผิดที่พบมากกว่าอย่างอื่น ได้แก่ความคิดที่ว่า การวางแผนคือเอกสารที่เขียนไว้เรียบร้อยแล้ว อันเป็นผลจากการวางแผนประจำปีหรือตามวาระ การวางแผนเป็นขบวนการที่ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและต้องการให้มีการประเมินผลของการตัดสินใจตามวัตถุประสงค์อยู่เป็นนิจ หากเกิดความไม่ลงรอยใด ๆ ขึ้น ผู้วางแผนจะต้องดูต่อไปว่าอะไรเป็นสาเหตุแห่งความไม่ลงรอยนั้น ในเรื่องนี้อาจจะต้องวางโครงสร้างระบบเสียใหม่ตามแผนงานเดิม หรือไม่ก็สร้างแผนงานใหม่ขึ้นทั้งหมด หากสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แผนงานจะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย นอกเสียจากจะมีแผนงานใหม่มาเสนอ ผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจและทรัพยากรนั้น ๆ จะตกอยู่ในอนาคตที่ไม่มีความแน่นอนเป็นอย่างมาก

ต่อไปนี้จะเป็นการให้คำจำกัดความของคำว่าวางแผนอย่างกว้าง ๆ การวางแผนเป็นขบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมออย่างมีระบบของทรัพยากรที่กำหนดให้ ด้วยความรู้ในเรื่องอนาคตอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการวางรูปงานอย่างมีระบบในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดและมีการวัดผลของการตกลงใจเกี่ยวกับแผนงานตามความมุ่งหมายที่วางไว้โดยอาศัยดูจากผลงานอย่างมีระบบ

ผลดี 3 ประการของการวางแผนใดแก่

ก. ช่วยให้มีทิศทางของความเจริญงอกงามและความซับซ้อน ปัจจุบันนี้ผู้จัดการทุกคนมักจะวางแผนในสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีความแน่นอน เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่ ดานสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ กับเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและชาวไวโหวพริบ การวิจัยและการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จำนวนสิ่งพิมพ์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและติดต่อกันที่จะต้องซื้อมาด้วยราคาแพงและความยากลำบากในการได้สารสนเทศเหล่านั้นมา ระยะเวลาของการตกลงใจนานขึ้นอย่างมากด้วยอิทธิพลดังกล่าวแล้วข้างต้น

การยืดเวลาของข้อผูกมัดเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งในปัจจุบัน ลักษณะด้านคุณภาพของการตกลงใจเปลี่ยนไป ลักษณะด้านคุณภาพเปลี่ยนเวลาจากมติที่มีการตกลงใจไปสู่รายละเอียดต่าง ๆ ที่ตกลงใจไว้

ข. ลดการตัดสินใจของกรรมการเฉพาะกิจ การวางแผนที่ได้ผลดีจะไม่ต้องให้คณะกรรมการเฉพาะกิจตัดสินใจเรื่องหนึ่งเรื่องใดอีก ไม่ต้องมีการตัดสินใจตามคณะกรรมการ หรือการตัดสินใจที่ไม่จำเป็นหรือให้โอกาสสำหรับวันข้างหน้าอันน้อยมาก เรื่องที่เป็นเรื่องจริง ไม่ว่าการตัดสินใจตามบุญตามกรรมนั้นจะเป็นการตัดสินใจของฝ่ายบริหารของสถาบันนั้น ๆ หรือของผู้จัดการศูนย์สนเทศ ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีอาจทำให้เกิดอุปสรรคที่ไม่คาดหมายทั้งทางด้านการบริการ ขบวนการและการอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ได้

ค. ช่วยให้มีขอบข่ายพื้นฐานแก่บริการในดินนั้น การวางแผนงานช่วยให้มีขอบข่ายพื้นฐานของจุดมุ่งหมายและการดำเนินการที่มีผู้ร่วมงานทุกระดับจะยึดเป็นแนวปฏิบัติในการตัดสินใจได้ ขบวนการวางแผนจะชี้ให้เห็นบริการและทรัพยากรที่เด่น ๆ ซึ่งจะเน้นบริการสารนิเทศด้านสำคัญ ๆ ได้ ทั้งยังจะประทับใจแก่ผู้ทำงานในสถาบันนั้น ๆ ตลอดจนผู้ใช้บริการสารนิเทศด้วย

การพิจารณาร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกันของการวางแผน ทำให้เกิดทฤษฎีในการวางแผนด้านบริการสารนิเทศขึ้น โดยอาศัยพื้นฐานนี้เท่านั้น การวางแผนเพื่อพัฒนาต้นระบบและบริการสารนิเทศจึงมักจะได้รับอนุมัติจากทางรัฐบาลหรือทางฝ่ายสถาบันนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่จะต้องใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมากที่สุด นอกจากว่าแผนงานเหล่านี้จะพัวพันกับแผนพัฒนาของชาติดังกล่าวไว้แล้วในตอนที 2 (บทที่ 2) เป็นที่เชื่อได้ว่าจะเรียกร้องความสนใจได้ ไม่ได้หมายความว่าแผนงานนี้จะต้องเคร่งครัดตามนี้โดยสิ้นเชิง เวลาดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุงแผนงานจำเป็นต้องมีการยืดหยุ่นได้บ้าง ผู้จัดการด้านบริการจะต้องระลึกอยู่เสมอ

ถึงความสัมพันธ์ของงานของเขาที่มีต่อความสนใจอย่างกว้าง ๆ ของชุมชนและสามารถแนะนำให้มีการปรับปรุงเพื่อให้ตรงกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเพื่อชี้ให้เห็นถึงสังคมที่เคราะห์ร้าย ซึ่งอาจเป็นไปได้หรือการขอให้ตั้งงบประมาณอันเป็นผลทางการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายของส่วนรวม

ทฤษฎีการวางแผนบริการหนึ่งซึ่งคุ้นและเกี่ยวข้องกับบริการสาธารณสุขคือจำเป็นต้องมีผู้ร่วมงานที่เป็นผู้ใหญ่ของศูนย์สนทนากับจำเป็นต้องมีผู้วางแผนระดับชาติด้วย ตอนที่ 2 (บทที่ 2) ของคู่มือนี้ได้กล่าวถึงการวางแผนระบบสาธารณสุขระดับชาติโดยละเอียดแล้ว

3.2.2 ผลดีของการวางแผน

การวางแผนด้านระบบและบริการสาธารณสุข ทำให้เกิดผลดีดังต่อไปนี้

ก. การวางแผนช่วยให้ก้าวไปข้างหน้าไปสู่เป้าหมายของศูนย์สนทนาอย่างมีระบบ

ข. การวางแผนช่วยให้สามารถบ่งชี้และแจ่มแจ้งให้เห็นความแตกต่างของการกระทำตามลำดับความสำคัญที่จำเป็นและยังไม่สู้จำเป็นนักเพื่อไปสู่เป้าหมายเฉพาะของศูนย์สนทนา

ค. การวางแผนช่วยในการทำการกระทำที่ตกลงกันไว้และติดต่อกันโดยกลุ่มชน หรือโดยความร่วมมือกันในการพยายามจะให้บริการสู่เป้าหมายสำคัญของศูนย์สนทนา

ง. การวางแผนช่วยในการพิจารณาอนาคต การระบุข้อผิดพลาดและการปรับปรุง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงอันอาจจะเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติการอยู่

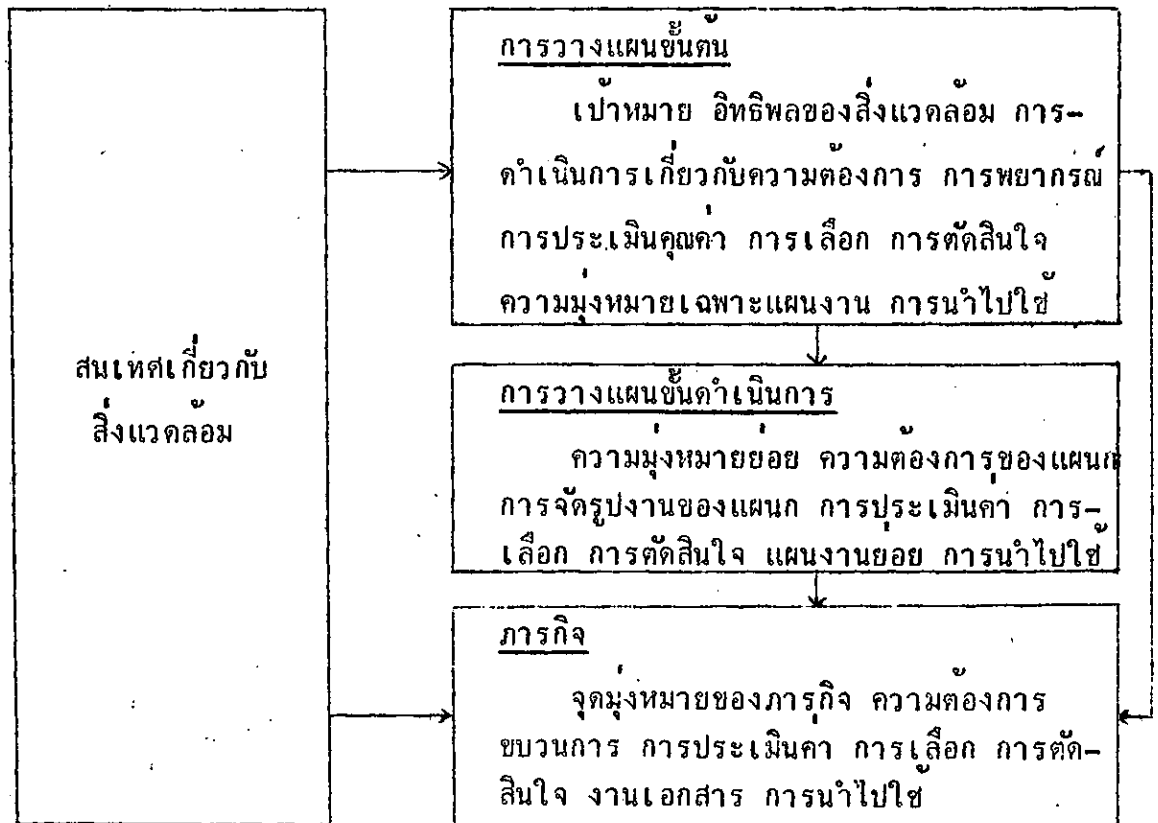
จ. การวางแผนช่วยในการวางขอบเขตอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งกับการควบคุมสถานการณ์อย่างมีประสิทธิภาพของคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของศูนย์

ฉ. การวางแผนช่วยให้มีการประมาณการเกี่ยวกับงบประมาณโดยสังเขป แผนงานที่ดีควรจะปรับตัวให้เข้ากับทรัพยากรทางการเงินไม่ว่าจะลดลงหรือเพิ่มขึ้น และ

ซ. การวางแผนช่วยให้องค์กรเห็นรูปร่างทั้งหมดของศูนย์ในอนาคต แต่กระนั้นก็ยังมองเห็นองค์ประกอบที่ปลีกย่อยได้

3.2.3 ขอบข่ายของแนวความคิดในเรื่องการวางแผน

การจำลองแนวความคิดขึ้นมาความคิดหนึ่ง จะช่วยให้สร้างโครงการเกี่ยวกับการวางแผนได้ถูกต้องอย่างกว้าง ๆ แล้ว โครงสร้างของการวางแผนประกอบด้วยองค์ประกอบสามประการดังแสดงไว้ในรูปที่ 3.2.3 ก

รูปที่ 3.2.3 ก ขอบข่ายทั้งหมดของการวางแผน

องค์ประกอบแรกประกอบไปด้วย ก ว ร ว ำ ง แ ผ น ขั น ตั น ไ้แก่การตกลงเรื่องเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย ทรัพยากรที่ใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเหล่านั้น วิธีการและกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการจัดหาและการจัดระเบียบเกี่ยวกับทรัพยากร หากกล่าวโดยเจาะจงแล้ว การวางแผนขั้นต้นประกอบด้วยขบวนการย่อยดังต่อไปนี้คือ

- ก. การตั้งเป้าหมายทั่วไป
- ข. ระบุอิทธิพลสิ่งแวดล้อมที่สร้างเสริมและบั่นทอนกิจกรรม
- ค. ระบุความเสี่ยงเกี่ยวกับความต้องการซึ่งอาจทำให้แผนงานเปลี่ยนแปลงได้
- ง. จัดการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนั้น
- จ. มองสาเหตุต่าง ๆ ในอนาคตที่จะสร้างเสริมและบั่นทอนกิจกรรม
- ฉ. การประเมินค่า การเลือกและการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนสำรอง
- ช. ตั้งความมุ่งหมายเฉพาะ
- ซ. สร้างแผนการขั้นปฏิบัติระยะแรก
- ณ. แผนระยะแรกได้รับอนุมัติ
- ญ. การเปลี่ยนแปลงแผนงานระยะแรกเมื่อลงมือปฏิบัติจริง

แม้ว่าคำว่า "ระยะยาว" ต้องการจะย้ำเกี่ยวกับระยะเวลาของแผนการขั้นต้น คำนี้หมายความว่า เป็นการเป็นแผนงานขั้นสุดยอดมากกว่าอย่างอื่น ความจริงนั้น แผนการระยะยาวเท่าที่มักจะกล่าวถึงกันโดยทั่วไป ไม่ได้หมายความว่าถึงระยะเวลายาวนานในอนาคตมากนัก แต่จะหมายถึงการฉวยโอกาสที่จะมีในวันข้างหน้า หรือการจัดการกับปัญหาและเรื่องที่จะเกิดขึ้นเวลาลงมือปฏิบัติจริงมากกว่า

องค์ประกอบส่วนที่สองคือ แ ผ น ง ำ น ขั น ต ำ เ นื น ก ำ ร ป ระ ก อ บ ด้วยรายละเอียดต่าง ๆ แบบแผน โครงการที่สมบูรณ์แล้วทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของบริการสาธารณะที่จะดำเนินต่อไป แผนงานขั้นดำเนินการอาจอธิบายว่าเป็นขบวนการ

การซึ่งผู้จัดการมั่นใจได้ว่าการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ แผนงานชิ้นดำเนินงานเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบชิ้นดำเนินงานต่าง ๆ (ได้แก่ เทคนิค วัสดุ ขบวนการ แผนการขั้นต้น กฎต่าง ๆ บุคคล การลงทุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ) เพื่ออำนวยความสะดวกและให้งานในหน้าที่แต่ละหน้าที่ดำเนินไปโดยไม่ขาดสาย ระยะที่สองนี้ เน้นถึงบุคคลและเรื่องต่าง ๆ ที่ดำเนินไปโดยบุคคลเหล่านั้น

องค์ประกอบส่วนที่สามประกอบด้วย แผนงานของภาระหน้าที่แต่ละหน้าที่ที่ที่จะดำเนินต่อไป ในระยะนี้เข้าถึงกิจกรรมทางเทคนิคต่าง ๆ ภาระหน้าที่หนึ่ง ๆ พิจารณาเช่นเดียวกับเหตุการณ์แต่ละเรื่องหรือกิจกรรมเฉพาะเรื่องที่จะมีขึ้นเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุ ครุภัณฑ์และเทคโนโลยี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานนั้น ๆ

ในระดับชาติ การวางแผนบริการสาธารณสุขจะต้องทำงานร่วมกันระหว่างผู้ร่วมงานระดับสูงที่มีคุณภาพดีและเหมาะสมกับที่วางแผนที่เกี่ยวข้องอยู่กับการพัฒนาทางการศึกษา สังคมและเศรษฐกิจ การที่คณะกรรมการวางแผนชาวอินเดียของกลุ่มปฏิบัติงานเกี่ยวกับห้องสมุด (

จำงคนมาทำงานในเรื่องที่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ควรยึดถือปฏิบัติ ยูเนสโกเองเคยศึกษาเกี่ยวกับความต้องการในเรื่องนี้ ตลอดจนทัศนะของการเพิ่มจำนวนประเทศสมาชิกที่มาทำงานด้านวางแผนเกี่ยวกับบริการของห้องสมุดแห่งชาติ มีการเสนอให้คิดว่าด้วยการวางแผนขึ้นเพื่อจะได้บุคคลที่มีคุณภาพเหมาะสม การฝึกอบรมนักวางแผนทางบริการสาธารณสุขที่คุ้นเคยเพียงพอกับปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ แผนการศึกษาชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน สภาพการณ์และแนวโน้มในการผลิตหนังสือและสื่อทัศนวัสดุ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการแปลความหมายสถิติต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องพื้นฐานในวิชาเกี่ยวกับการพัฒนาบริการสาธารณสุขได้

ความต้องการนี้กว้างแผนงานบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพดีและนักวางแผนด้านอื่น ๆ ในหน่วยงาน ควรจะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่จะก่อตั้ง พัฒนาและปรับปรุง บริการสาธารณสุขและให้การสนับสนุนทางการเงินและการบริหารที่ถูกต้องได้ เท่าที่เคยปฏิบัติในเซกโกสโลวาเกียพอจะยกเป็นตัวอย่างได้ว่า นอกจากมีความต้องการห้องสมุดและ บริการสาธารณสุขโดยทั่วไปและบริการทั้งสองประการในสาขาวิชาที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนา ประเทศแล้ว ยังมีความต้องการความร่วมมือ "ข้ามแดน" เกี่ยวกับการปฏิบัติงานและ เกี่ยวกับทางเทคนิคอีกด้วย การวางแผนมีบทบาททั้งในหน่วยงานนั้น ๆ และความร่วมมือ ระหว่างกัน เช่น โครงการงานการเชื่อมระหว่างห้องสมุดและความร่วมมือในการเลือกหนังสือและ หนังสือบรรณานุกรมอันจะเป็นประโยชน์ร่วมกันแก่มวลสมาชิกทุกคน นับเป็นการดีที่ขณะนี้ มีลางคิมามากมาย ตัวอย่างเช่นในลาตินอเมริกา ผู้นำทางการศึกษาทุกระดับเริ่มแสดงให้เห็นว่ามีความสนใจในบริการการวางแผนทางห้องสมุดเพิ่มขึ้นและรับว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการวางแผนการศึกษา ในთანชาเนีย ซึ่งมีการวางแผนบุคคลเป็นอย่างดี มีการวางแผน บริการสาธารณสุขรวมไปกับแผนห้าปีฉบับล่าสุดนี้แล้ว

วิธีการวางแผนภายในองค์กรมีแสดงไว้ในรูปที่ 3.2.3 ข นั้นบอกถึงภาระหน้าที่ของบุคลากรไว้ด้วย องค์ประกอบเจ็ดประการของการวางแผนแสดงไว้ในวงกลมเพื่อย้ำให้เห็นขั้นตอนว่าต่อเนื่องกันอย่างไรและให้เห็นความเคลื่อนไหวที่ดำเนินไปดูลงเกี่ยวกับเข็มนาฬิกา

อนึ่ง ควรมีการปรึกษากันระหว่างฝ่ายวางแผนและพัฒนา กับผู้อำนวยการของหน่วยงานใหญ่ต้นสังกัดก่อนเตรียมการวางโครงการบริการสาธารณสุขในลักษณะของการวิจัยและวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการจัดตั้งบริการสาธารณสุขขึ้นแล้ว โครงสร้างของความก้าวหน้าของบริการนี้เองก็จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเช่นกัน เท่าที่เคยมีประสบการณ์มาแล้วในแอฟริกาตะวันออก จะมีการเน้นในการสร้างอาคารสถานที่ให้มั่นคงแข็งแรงเป็นเรื่องสำคัญมากกว่าจะคำนึงถึงทรัพยากรอันมีจำกัดและกระจัดกระจายกันอยู่

ผู้วางแผนจะไต่หราบถึงสภาพที่เป็นจริงจากข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ทรัพยากรทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ค่าใช้จ่ายในการให้บริการและความต้องการของผู้ใช้ (ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการบริการให้เป็นที่พอใจแก่คนเหล่านั้น)

เนื่องจากทุก ๆ แผนงานจะต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน ผู้วางแผนควรประมาณเวลาที่จะใช้ในการปฏิบัติการตามแผนงานนั้นด้วย ส่วนมากนิยมวางแผนระยะสิบปี แบ่งเป็นสองระยะ ๆ ละห้าปี ในระยะทั้งสองนั้นจะมีแบ่งเป็นส่วนย่อย ๆ อีก เช่น ช่วงเวลาระยะยาว ระยะกลางและระยะสั้น

หากมองในรูปของขบวนการ กระแสของเหตุการณ์ทั้งหมดจะมุ่งสู่เป้าหมาย จุดมุ่งหมายหรือปลายทางบางประการ การวางแผนจึงเสมือนสี่กลกลางของการจัดตั้ง การประเมินผลและการเปลี่ยนหน้าที่ของบริการสาธารณสุข

เราสามารถมองการวางแผนในรูปของโครงสร้างได้ แนวคิดนี้จะเข้าถึงข่ายงานของแผนต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือเดียวกัน นับจากแผนรวมที่วางไว้สำหรับหน่วยงานใหญ่ทั้งหมด ไปจนถึงแผนงานทางเทคนิคของการปฏิบัติการเฉพาะกิจ การมีแผนงานระยะยาวและระยะสั้นมีความสำคัญต่อแนวคิดนี้มาก

การมองบทบาทของผู้มีส่วนในการวางแผนให้กระจ่างชัด เป็นสิ่งสำคัญและทำให้เกิดปัญหาหลายประการ เนื่องจากคนที่ทำหน้าที่วางแผนของสถาบันเป็นผู้ช่วยผู้จัดการของบริการสาธารณสุขโดยตรง ผู้จัดการผู้นี้จะต้องแน่ใจคววามีการแจจแจงบทบาทของฝ่ายวางแผนไว้แล้วอย่างละเอียดและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว ในหน่วยงานเล็ก ๆ บุคคลที่เกี่ยวข้องอาจมีเพียงสองสามคน แต่วิธีการย่อมเป็นไปในทำนองเดียวกันกับหน่วยงานใหญ่

บุคคลทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจ ควรมีส่วนในการวางแผนแม้เพียงบางส่วนก็ยังดี กลุ่มบุคคลและผู้ใช้แต่ละคนก็ควรมีส่วนรับผิดชอบในการตัดสินใจด้วย คณะกรรมการวางแผนของสถาบัน เจ้าหน้าที่ของสถาบัน บุคลากรทุกคนในสถาบัน กลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องคณะกรรมการ ผู้บริหารชั้นสูง หัวหน้าแผนก

และคณะกรรมการวางแผนบริการสารนิเทศต่างมีความรับผิดชอบดังกล่าวทั้งสิ้น (ดูรูป 3.2.3 ข) บุคคลแต่ละคนควรได้รับคำชี้แจงและให้เข้าใจถึงบทบาทของตนเอง ทราบว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องในการพิจารณาผลสำเร็จและประสิทธิภาพของการปฏิบัติการนี้หรือไม่ หรือหน่วยงานสนเทศที่กำลังมุ่งไปยังทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่ มีสูตรง่าย ๆ อยู่สูตรหนึ่งว่าการชี้แจงให้ทุกคนเข้าใจบทบาทของตนเองจะช่วยป้องกันข้อขัดแย้งที่ไม่จำเป็นไปได้ เป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้จัดการควรเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างแผนขั้นต้นกับแผนที่ลงมือปฏิบัติจริง และควรจะให้ผู้วางแผนกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกทุกคนได้ทราบถึงความแตกต่างดังกล่าวนี้ด้วย

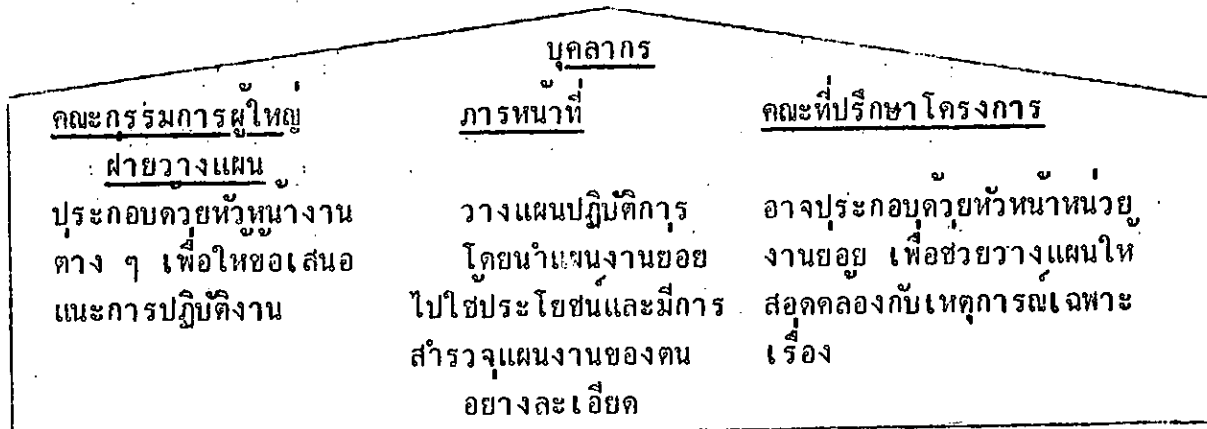
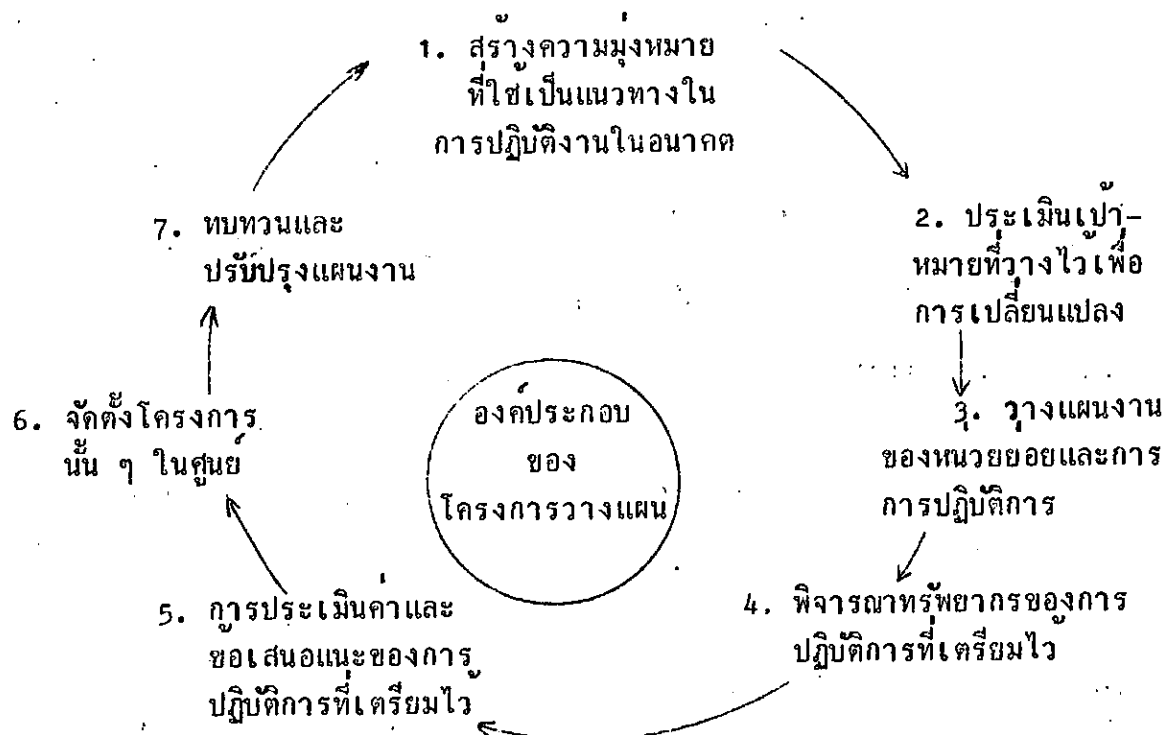
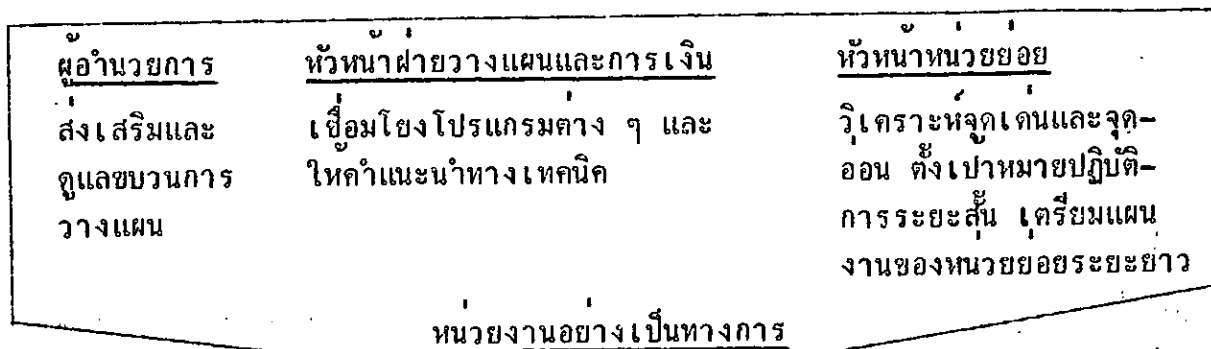
วิธีการวางแผนเป็นเรื่องสลับซับซ้อน จำเป็นที่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจจะต้องเข้าใจในความรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผน การวางแผนและเวลาที่จะเสนอแผนนั้น ผู้จัดการจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลให้ผู้มีอำนาจเหล่านั้นเข้าใจเรื่องดังกล่าว

3.3 การวิเคราะห์ระบบ

3.3.1 คำจำกัดความ

คำว่า การวิเคราะห์ระบบ หมายถึงทั้งการนำไปสู่ปัญหาและเทคนิคในการช่วยแก้ปัญหา ในแง่ของการนำไปสู่ปัญหา จะคำนึงตามทฤษฎีการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีประวัติอันยาวนาน ส่วนในแง่ที่เป็นเทคนิคในการช่วยแก้ปัญหา จะใช้คณิตศาสตร์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการและคอมพิวเตอร์เข้าช่วยด้วย

การวิเคราะห์ระบบจะใช้กับเรื่องใดก็ได้ ขอแต่เพียงให้มีทิศทางแน่ชัดในการปฏิบัติการกิจและเป็นภารกิจที่ปฏิบัติซ้ำ ๆ กันอย่างสม่ำเสมอ ว่ากันตามเหตุผลแล้ว ขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ระบบ เป็นการพิจารณาว่าเราจะทำอะไรและเราจะทำอย่างไร การออกแบบระบบที่ปรับปรุงแล้วจะยังเริ่มต้นไม่ได้ จนกว่าระบบที่มีอยู่จะมีข้อบกพร่องอย่างน่าตำหนิและข้อบกพร่องนั้นเป็นที่เข้าใจแล้วอย่างกระจ่างชัด

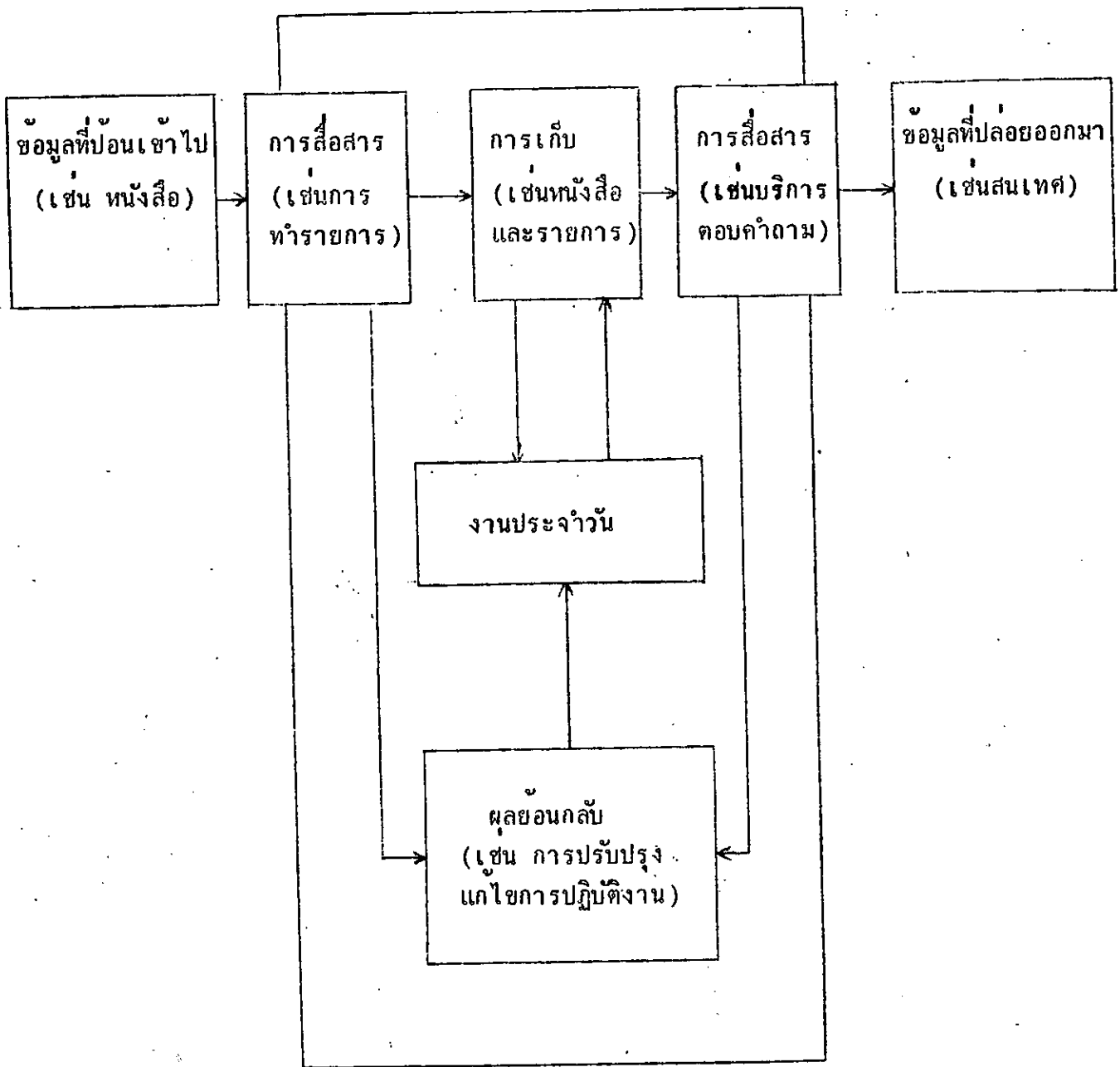

รูปที่ 3.2.3 วิธีการวางแผน

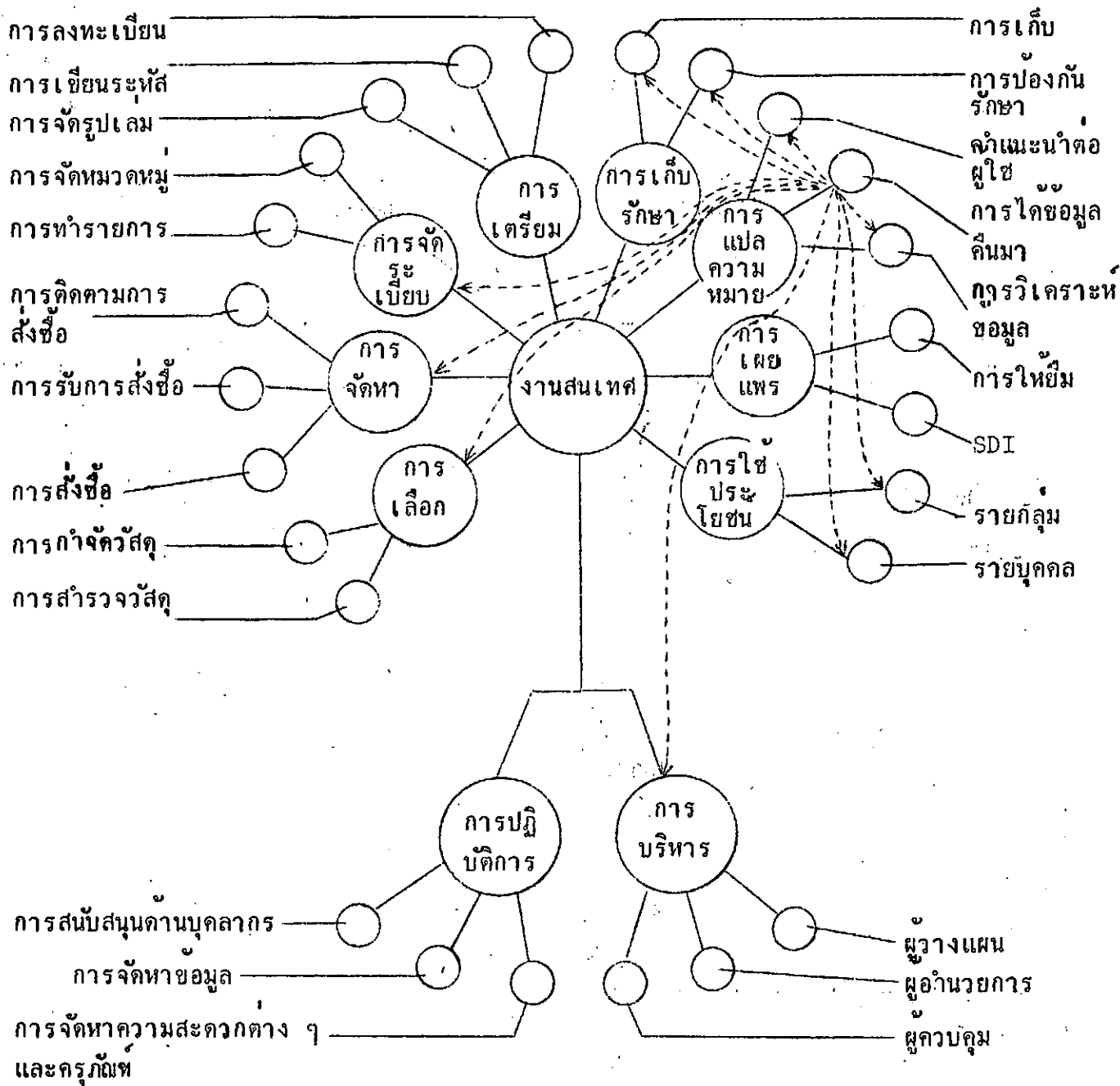
เพื่อตอบคำถามเบื้องต้นว่า "ระบบคืออะไร" มีคำจำกัดความในแง่โครงสร้าง และหน้าที่ที่ให้อย่างดีแล้ว รูปที่ 3.3.1 ก อาจจะช่วยให้มองเห็นภาพของระบบโดยทั่ว ๆ ไปได้เป็นอย่างดี รูปดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนขั้นตอนของหน้าที่เหล่านั้นในห้วงสมมุติ

ก่อนที่จะศึกษาระบบใด ๆ จะต้องมองขอบข่ายของระบบนั้น ๆ เป็นเรื่องแรก วิธีที่คนหนึ่ง ๆ จะมองระบบใดระบบหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนะที่บุคคลนั้นมองโลก บรรณารักษ์ฝ่ายบริการตอบคำถามอาจมองระบบห้องสมุดในขอบข่ายงานที่ตนปฏิบัติอยู่เป็นประจำ แม่ว่ายังมีหน้าที่ส่วนอื่น ๆ ของระบบบริการสารนิเทศอยู่อีก (ดูรูปที่ 3.3.1 ข) บรรณารักษ์ผู้นั้นอาจมองแต่เพียงระบบย่อยที่จะดำเนินไปตามนโยบายที่วางไว้ในส่วนของการปฏิบัติงานของตนเองเท่านั้น ส่วนผู้ใช้บริการก็จะมองระบบห้องสมุดเฉพาะในส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ตนเคยติดต่อกว (ดูรูปที่ 3.3.1 ค)

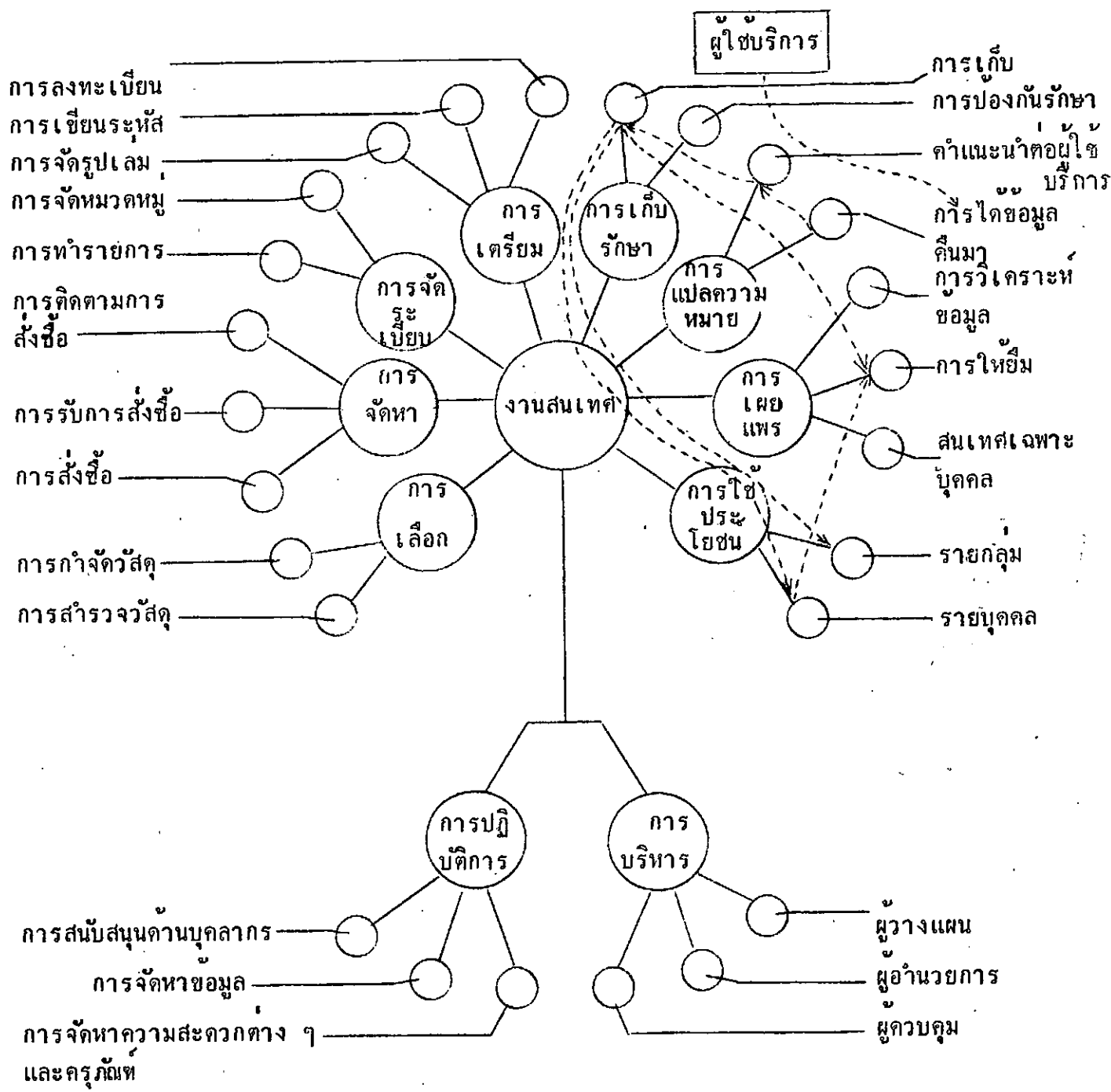
อีกนัยหนึ่ง ระบบทุกระบบจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบใหญ่เสมอ ระบบที่คนหนึ่งมองว่าเป็นระบบใหญ่ อาจจะเป็นระบบย่อยในทัศนะของอีกคนหนึ่งก็ได้ ผู้จัดการจะต้องมองระบบให้หมดทั้งระบบใหญ่และมองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบที่ตนจัดการอยู่กับระบบสารนิเทศส่วนอื่น ๆ ของชาติ (บทที่ 2 "ตอนที่ 2" อธิบายถึงระบบสารนิเทศแห่งชาติโดยละเอียดแล้ว)

รูปที่ 3.3.1 ก องค์ประกอบของระบบสารนิเทศโดยทั่วไป

รูปที่ 3.3.1 ข ระบบห้องสมุดในทัศนะของบรรณารักษ์ฝ่ายบริการตอบคำถาม

รูปที่ 3.3.1 ค ระบบสารสนเทศในทัศนะของผู้ใช้บริการ

3.3.2 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ระบบ

การวิเคราะห์ระบบการดำเนินการของบริการสารสนเทศ กล่าวโดยย่อเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

ก. พิจารณาระบบ รวมทั้งขอบข่าย สิ่งแวดล้อมที่ระบบนั้นเกี่ยวข้องกับตัว และเน้นหนักถึงการแก้ปัญหาภายในระบบนั้น

ข. วิเคราะห์การดำเนินงาน การทำเช่นนี้จะต้องแจกแจงโดยละเอียด แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนต่าง ๆ คือ ขั้วระบบ วิเคราะห์สถิติและแบบฟอร์มต่าง ๆ เช่น อาจทำแผนภูมิแสดงกระแสไหลเวียนของงาน เพื่อเป็นการสร้างเครื่องมือมาช่วยในขั้นตอนนี้อาจทำได้

ค. รวมการแก้ปัญหาหลาย ๆ ทางเข้าด้วยกัน ส่วนนี้จะเป็นการสร้าง "การวิเคราะห์ระบบ" อย่างแท้จริง และจะเป็นส่วนที่เป็นแกนสำคัญ บางทีการแก้ปัญหาอาจพบโดยการมองหองส์มุดหรือศูนย์สนเทศเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบที่ใหญ่กว่าก็เป็นได้

ง. ประเมินผลของการแก้ปัญหาหลาย ๆ แบบนั้นตามเกณฑ์ที่วางไว้ การใช้วิธีคำนึงถึงราคาควบคู่ไปกับผลที่ได้รับ มักจะเป็นวิธีวิเคราะห์ระบบที่ใช้กันโดยทั่วไป แม้ว่า จะเคยอยู่ในเรื่องการเงินการบัญชีมานาน แต่เพิ่งจะมาใช้กันอย่างเด่นชัดในการวิเคราะห์ระบบเมื่อไม่นานมานี้เอง

จ. ทบทวนขั้นตอนข้างต้นเพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดและปรับปรุงผลงาน หากขั้นตอนเหล่านั้นไม่อาจแก้ปัญหาได้ก็พอ

ต่อไปนี้เป็น การอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ โดยละเอียด

3.3.3 เทคนิคของการหาข้อเท็จจริง

นักวิเคราะห์ระบบอาจใช้เทคนิคมาตรฐานต่อไปนี้เพื่ดำเนินการข้อ ก และ ข ข้างต้นให้สมบูรณ์

ก. การสัมภาษณ์บุคลากร เป็นเทคนิคสำคัญมากที่สุดที่ใช้ในการหา

ข้อเท็จจริง นักวิเคราะห์ระบบไม่อาจเชื่อถือคำอธิบายเรื่องหน้าที่การงานหรือลายลักษณ์อักษรอื่น ๆ ที่จะบอกว่าบุคลากรทำงานอะไรกันบ้างแต่เพียงอย่างเดียว เป้าหมายสำคัญในที่นี้คือ ต้องการข้อเท็จจริงทั้งหมด ใหรู้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้โดยวิธีใด ไม่ใช่วิธีที่มีใครจะมาบอกว่าคนนั้น ๆ ควรทำงานต่าง ๆ ด้วยวิธีใดบ้าง ไม่ใช่คู่มือที่บอกว่างานต่าง ๆ ควรจะทำอย่างไร แต่เป็นวิธีที่ปฏิบัติกันจริง ๆ มากกว่า

ข. การศึกษาจากเอกสาร การทราบเรื่องโดยวิธีออกแบบสอบถามและให้กรอกแบบฟอร์มเป็นลายลักษณ์อักษรต่าง ๆ เป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญรองลงมาจากวิธีแรก ทั้งนี้รวมทั้งแบบฟอร์มที่ใช้สำหรับงานที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว การทำรายงานและบันทึกและการใช้บันทึกต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ การใช้แบบสอบถามให้ผู้ใช้บริการสารสนเทศตอบอาจเป็นวิธีที่ดีวิธีหนึ่ง แบบสอบถามเหล่านั้นจะต้องสร้างอย่างระมัดระวังเพื่อให้การรวบรวมข้อมูลถูกต้องและเชื่อถือได้

ค. การทำแผนภูมิแสดงกระแสไหลเวียนของงาน แผนภูมิแสดงกระแสไหลเวียนของงานนี้ บางคนกล่าวว่าเป็นสิ่งสำคัญมากและมีประโยชน์ในการแสดงให้เห็นข้อมูลต่าง ๆ ทำให้มองเห็นระบบอย่างมีตัวตนขึ้น สามารถแสดงในเนื้อที่จำกัดให้เห็นว่าใครทำอะไร เมื่อใด ที่ไหน และทำไม

แผนภูมิแสดงกระแสไหลเวียนของงานเป็นตัวแทน แสดงให้เห็นกระแสไหลเวียนของการดำเนินงานโดยใช้กราฟพิศช่วย แสดงให้เห็นการตัดสินใจเป็นระยะ ๆ และการกระทำเพื่อให้งานเพียงงานเดียวหรืองานหลาย ๆ อย่างสำเร็จไปอย่างเรียบร้อย แผนภูมิแสดงกระแสไหลเวียนของงานนี้ไม่ยากให้เห็นว่าแต่ละคนตัดสินใจหรือปฏิบัติงานอย่างไร แต่แสดงให้เห็นขั้นตอนของงานต่าง ๆ ที่ดำเนินไปจนสิ้นสุด

แผนภูมิตังกล่าวนี้ จะต้องการให้ง่าย ๆ หรือละเอียดเพียงใดก็ได้ตามต้องการ สัญลักษณ์ในแผนภูมิชุดหนึ่ง ๆ ควรมีความหมายคงที่ ไม่มีสัญลักษณ์มาตรฐานที่ใช้ในแผนภูมิ แต่มีแบบที่ใช้กันสืบเนื่องมาบางแบบ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (ดูรูปที่ 3.3.3 ก)

งานชุดหนึ่ง ๆ แทนด้วยคำถามหนึ่งชุดที่ต้องการคำตอบและกิจกรรมที่จะทำแผนภูมิ
นี้ จะมีลักษณะเป็นแผนภูมิต้นการตัดสินใจ จะมีส่วนของงานส่วนใหญ่จนเหลือแค่เพียง
คำถามหนึ่ง ๆ ที่ตอบรับหรือปฏิเสธสั้น ๆ เท่านั้น จุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งก็คือการช่วยในการ
พิจารณาว่าการตัดสินใจครั้งนั้น ๆ ถูกต้องหรือไม่และดูว่างานที่ปฏิบัติอยู่นั้นเหมาะสมกับ
กาละ เทศะและบุคคลแล้วหรือไม่

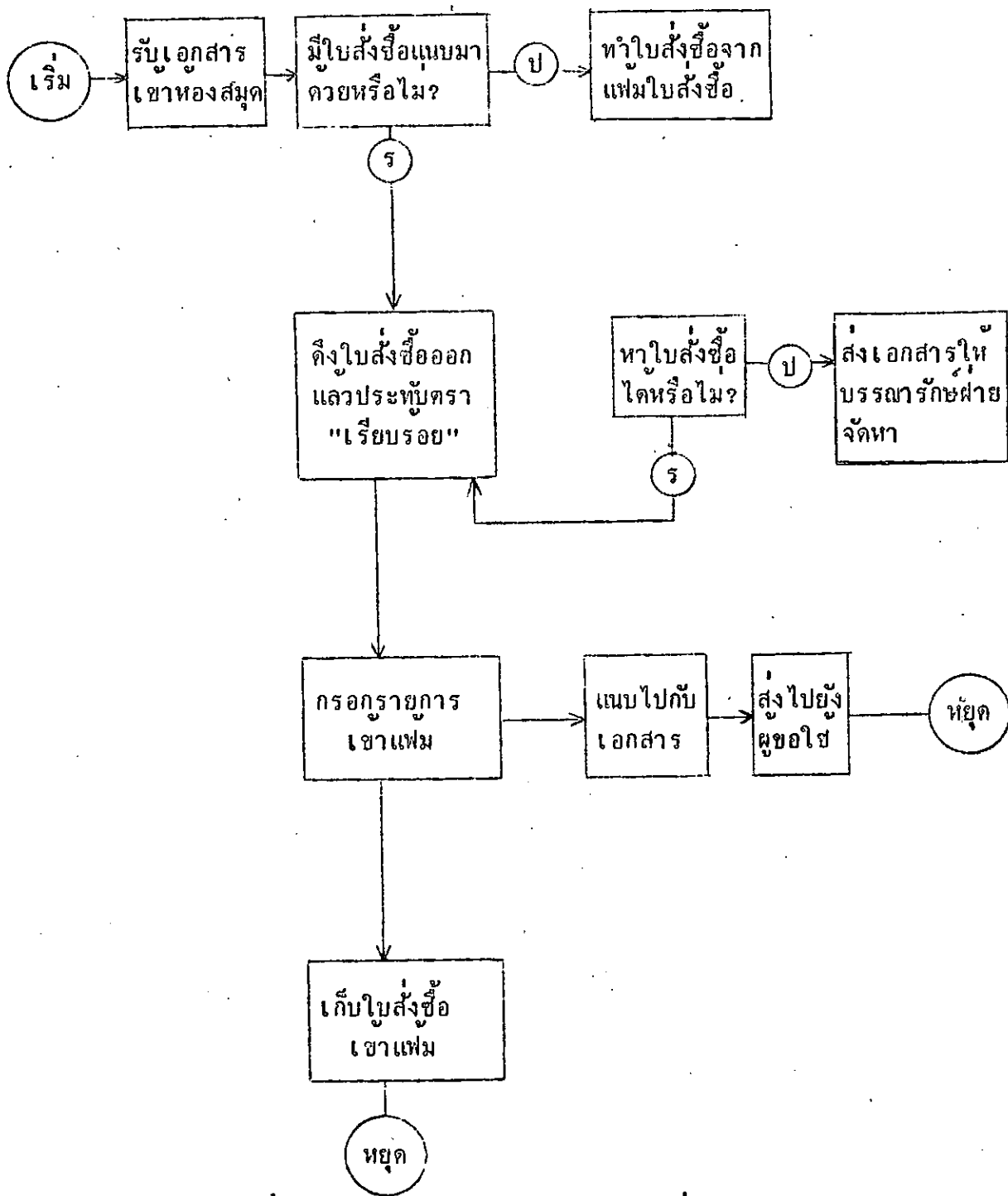
นอกจากการทำแผนภูมิแสดงการไหลเวียนของงานแล้ว นักวิเคราะห์ระบบอาจจะ
ต้องตั้งคำถามขึ้น ๆ ที่ควรได้รับคำตอบก่อนจะวิเคราะห์ระบบโดยสมบูรณ์ เช่น "ท่านต้อง
การทำงานนี้ด้วยความเต็มใจหรือไม่?" "ท่านคิดว่าผู้ร่วมงานหรือผู้ใช้บริการจะได้รับ
ประโยชน์จากการมีหน่วยงานนี้คุ้มค่าของการลงทุนดำเนินงานหรือไม่?" "ประโยชน์ที่แท้
จริงของ ... คืออะไร?" เป็นต้น

หน่วยงานหน่วยหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะง่ายหรือซับซ้อนเพียงใด สามารถทำเป็นแผนภูมิ
ได้โดยวิธีดังกล่าว ตัวอย่างของแผนภูมิดูได้จากรูปที่ 3.3.3 ข ในหน้า 72

ง. การทำแผนภูมิองค์การ แผนภูมิองค์การมีประโยชน์ในการระบุและ
อธิบายหน่วยงานต่าง ๆ และสายงานที่สัมพันธ์กับส่วนอื่นด้านบังคับบัญชา จะมีตัวอย่างให้
ดูและตัวอย่างในบท (ตอน) นี้

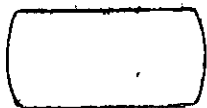
จ. การใช้ผลงานวิจัยที่เคยทำมาแล้วและสนเทศจากแหล่งภายนอกที่ใช้กัน
ได้จะช่วยให้อัตราข้อมูลที่จำเป็นในการพิจารณาและวิเคราะห์หน่วยงานสมบูรณ์ขึ้น

เทคนิคอื่น ๆ ในการวิเคราะห์หน่วยงานอาจรวมถึงการศึกษาผลงานที่สัมพันธ์กับ
เวลาที่สามารถช่วยในการปรับปรุงการปฏิบัติงานเฉพาะด้านได้ ในส่วนของงานที่มีปริมาณ
มากและซ้ำซากเช่นคนบางคนอาจจะต้องพิมพ์ใบส่งตลอดวัน อาจมีการศึกษาว่าใช้เวลาไป
จริง ๆ เท่าใดในขณะที่ทำงานแต่ละส่วนที่จะให้งานสำเร็จลงไปได้

รูปที่ 3.3.3 ข แผนภูมิแสดงการรับและส่งเอกสาร

งานบางงานที่มีปริมาณน้อย และมีงานหลายประเภท อาจศึกษาได้โดยระบุงาน และหน่วยย่อยที่ตรงเป้าหมาย ขอให้คนทำงานถือตารางเวลาไว้จะได้บันทึกว่า ในการทำ งานแต่ละงานใช้เวลานานเท่าใดและงานสำเร็จไปเพียงใด

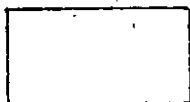
ก ล ่ อ ง ก า ฎ า ม คำถามที่อยู่ในกล่องลักษณะนี้ จะเป็น คำถามที่ตอบ "รับ" หรือ "ปฏิเสธ" เพียงสั้น ๆ

ร

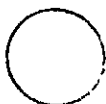
เชื่อมระหว่างคำถามไปสู่กล่องที่มีคำตอบรับ

ป

เชื่อมระหว่างคำถามไปสู่กล่องที่มีคำตอบปฏิเสธ

ก ล ่ อ ง ป ฎิ บั ตี ง า น งานที่ปฏิบัติจะเขียนลงในกล่อง สี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดของกล่องไม่ได้บ่งถึงความสำคัญของ งานนั้น ๆ

เ รื่ ม ห รื อ ห ยุ ค วงกลมใหญ่อาจมีความหมายว่า เริ่ม หรือหยุด ขึ้นอยู่กับตัวหนังสือที่เขียนในวงกลมนั้น

ระบุทิศทางของงานที่หมุนเวียนไป

รูปที่ 3.3.3 ก แสดงสัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนภูมิแสดงการไหลเวียนของงาน

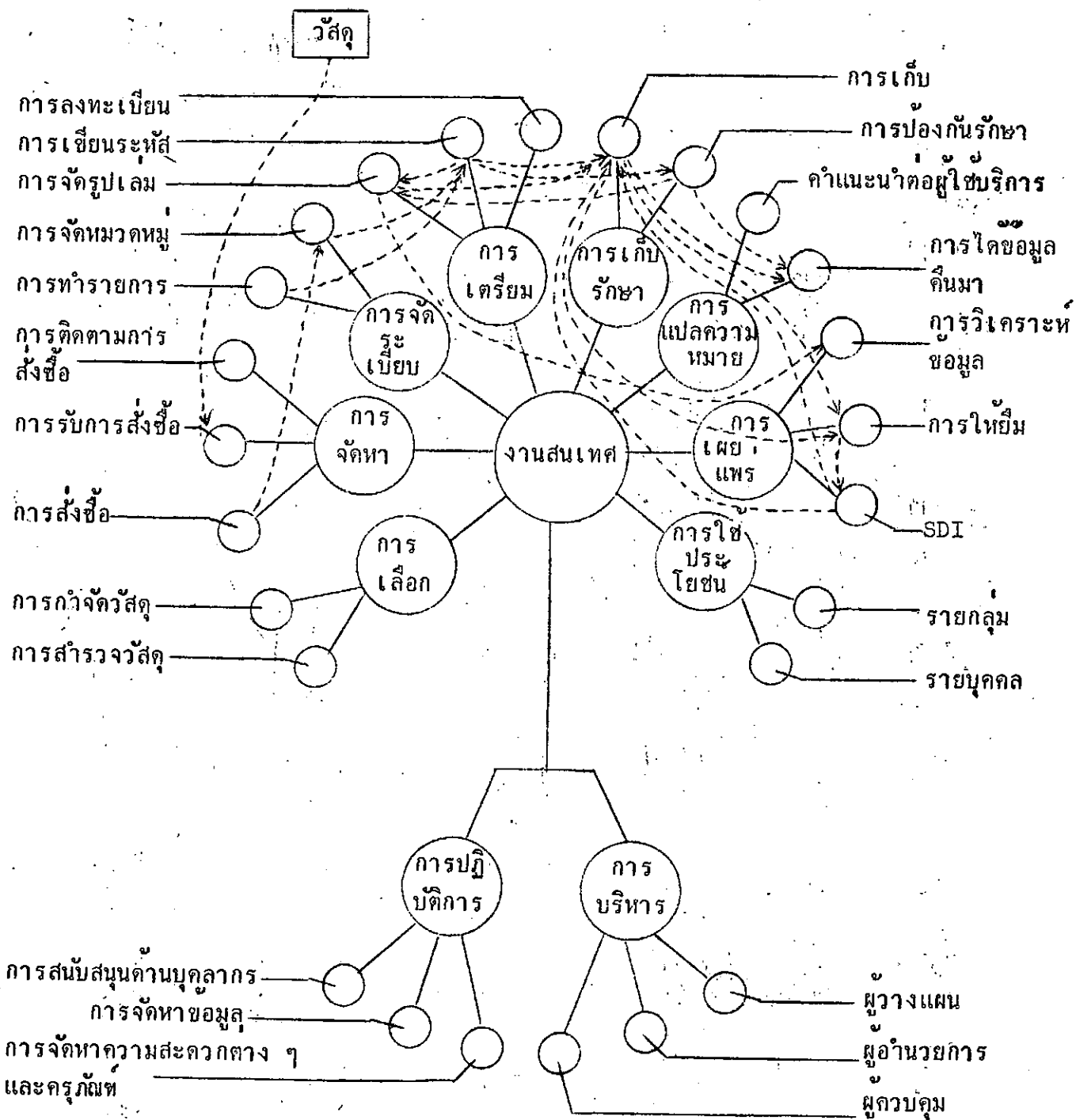
บทบาทของฟอร์มต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ไม่ควรละเลยในการวิเคราะห์ระบบ ฟอร์มแต่ละฟอร์มมีความจำเป็น? ควรจะรวมฟอร์มเข้าด้วยกันบ้างใดหรือไม่? ฟอร์มที่ต่อเนื่องกันจะดีกว่าหรือไม่? ภาพงานพิมพ์ดีด พิมพ์ฟอร์มมากกว่าทำลิบฟอร์มทุกวัน การที่จะต่อฟอร์มนั้นเข้าเป็นฟอร์มชุดเดียวกันจะประหยัดกว่าหรือไม่?

ไดอะแกรมที่แสดงการไหลเวียนของงานที่มีการหยุดเป็นระยะ ๆ ก็ปรากฏว่ามีประโยชน์มากเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากงานนั้นแผ่ขยายเป็นวงกว้างออกไปหรืออยู่ในระดับที่ต่างกัน ไดอะแกรมสามารถแสดงถึงความเคลื่อนไหวของวัสดุและบุคคล และจะได้ประโยชน์มากที่สุดเมื่อวัสดุมีการรับเข้ามาและเคลื่อนย้ายต่อไปดังเช่นวัสดุในฝ่ายจัดหาและฝ่ายการทำบัญชีรายการ รูป 3.3.3 ค เป็นตัวอย่างของการแสดงถึงการไหลเวียนของวัสดุในระบบใหญ่และระบบย่อยไหลเวียนในลักษณะที่หยุดพักเป็นระยะ ๆ ไป

ในการวิเคราะห์ระบบงานและปรับปรุงการไหลเวียนของงาน นักวิเคราะห์ระบบจะพยายามที่จะประหยัดเวลาซึ่งเป็นลักษณะของหน่วยงานที่เหมือนกันและสลับเปลี่ยนกันได้ ใครคนหนึ่งอาจแสดงให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษรว่า หากปรับปรุงงานเสียใหม่จะทำให้หน่วยงานบางหน่วยประหยัดเวลาไปถึงสัปดาห์ละหกชั่วโมงและเพื่อใช้เวลาที่ประหยัดไปนี้คุ้มค่าอย่างแท้จริงก็ควรให้ผู้นั้นไปทำงานอื่น ๆ ด้วย การเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นอยู่กับการประหยัดและการให้งานใหม่ ถ้าประหยัดไปได้ถึงสัปดาห์ละยี่สิบหรือสี่สิบชั่วโมง หมายความว่าสามารถปรับเรื่องการจ้างสำนักงานได้ 0.5 หรือ 1.0 คน เลยทีเดียว

การปรับปรุงให้ดีขึ้นอันเกิดจากการวิเคราะห์ระบบปัจจุบันจากเป็นทั้งสิ่งที่สำเร็จรูปในตนเอง หรือเป็นบันไดไปสู่การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

การวิเคราะห์ระบบที่กระทำอย่างถูกต้องสามารถใช้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นในการตัดสินใจในการเปลี่ยนจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่ง จากการใช้แรงคนไปสู่การใช้เครื่องจักรกล จากการใช้เครื่องจักรกลแบบหนึ่งไปสู่แบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพดีกว่า หรืออาจจะเปลี่ยนจากระบบที่ไม่ใช้เครื่องจักรกลไปสู่ระบบที่ไม่ใช้เครื่องจักรกลเช่นกัน แต่

รูปที่ 3.3.3 ค วิเคราะห์วิธีของวัสดุอันเป็นลำดับเหตุการณ์โดยทั่วไป

ปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอย่างมากมาย การวิเคราะห์ระบบเป็นคำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ เครื่องจักรกล ในความจริงแล้วเป็นเรื่องดีในด้านธุรกิจและการจัดการมาก สามารถใช้ได้ทั้งระบบที่ไม่ใช้เครื่องจักรกลและระบบที่ใช้เครื่องจักรกล การวิเคราะห์ระบบโดยสม่ำเสมอและติดต่อกัน จะช่วยให้ระบบนั้นจัดการไปได้อย่างดีและให้บริการได้ดี

3.4 บุคลากรในระบบ

3.4.1 การสื่อสารภายในหน่วยงาน ระบบของการสื่อสารภายในหน่วยงานขึ้นอยู่กับทักษะในการร่วมมือกันของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจเองที่จะใช้ตำแหน่งหน้าที่และความสามารถนำในเรื่องนี้ได้

ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะของการสื่อสารภายในหน่วยงานหนึ่ง ๆ นั้น จะมีผลต่อการดำเนินการให้บรรลุจุดหมายปลายทางด้วย หลัก 7 ประการต่อไปนี้มีความสำคัญต่อการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จ

1. คลังของของการสื่อสารจะต้องเป็นที่ทราบกันทั่วไป เช่น ควรสร้างสายบังคับบัญชา วิธีดำเนินการเรื่องนี้ ใช้วิธีแต่งตั้งและประกาศให้ทราบ ให้แต่ละคนมีตำแหน่งของตน ประกาศให้ทราบทั่วกัน แสดงแผนภูมิองค์กร ใช้วิธีทางวิชาการ ยิ่งไปกว่านั้นนั้นคือควรจะให้ถาวรและเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติอำนาจในการสั่งการอาจมอบให้แก่ตำแหน่งหรือบุคคลในวงการนั้นก็ได้ แต่โดยมากจะใช้วิธีแรกมากกว่า

2. ผู้มีอำนาจสั่งการต้องการสื่อสารอย่างเป็นทางการต่อสมาชิกทุกคนของหน่วยงาน ถ้าใช้ภาษาธรรมดา หมายความว่า ทุกคนจะต้องรายงานตรงต่อใครคนหนึ่ง (เป็นการสื่อสารทางเดียว) และแต่ละคนเหล่านั้นขึ้นตรงต่อใครคนหนึ่งด้วย (การสื่อสารอีกทางหนึ่ง) พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ในหน่วยงานที่มีระเบียบแบบแผน ทุก ๆ คนจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการโดยตรงต่อหน่วยงานนั้น

3. สายการสื่อสารควรเป็นสายตรงและสั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภาษาในฐานะที่เป็นสื่อของการสื่อสารมีข้อบกพร่องและมีโอกาสเข้าใจผิดได้ การสื่อสารหลายประการ

อาจจำเป็นต้องทำโดยปราศจากการเตรียมตัวมาก่อน แม้การสื่อสารที่เตรียมตัวอย่างดีแล้วก็ยังต้องการการแปลความหมาย อาจมีการทบทวนหรือเพิ่มเติมขึ้นเมื่อผ่านแต่ละขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสื่อสารกันโดยวาจาหรือเมื่อมีการสื่อสารมากมายในแต่ละขั้นตอน ยิ่งกว่านั้น ถ้าเป็นการสื่อสารจากเบื้องสูงลงมา ก็ยิ่งมักต้องการให้เฉพาะเจาะจงที่สุด หากในทางกลับกัน ก็ควรให้กว้าง ๆ ไว้เป็นการดี นอกจากนั้นความเร็วของการสื่อสาร ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญหาคู่เติมกัน ยิ่งผ่านขั้นตอนมากเพียงใดก็ยิ่งต้องเร่งให้เร็วขึ้นเท่านั้น ยังมีสายแห่งการสื่อสารสั้นเพียงใด ก็ยิ่งเร็วขึ้นเท่านั้นและข้อผิดพลาดก็จะน้อยลงตามไปด้วย

4. สายการสื่อสารที่สมบูรณ์แบบควมมีการใช้อย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารจากผู้มีอำนาจสูงสุดของหน่วยงานไปสู่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนสุดท้ายควรจะผ่านขั้นตอนของสายงานทุกลำดับขั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันความขัดแย้งอันอาจจะเกิดขึ้นได้ทั้งสองทาง

5. ความสามารถของบุคคลที่ทำหน้าที่นั้นคือ "ศูนย์รวมข่าว" (เช่น หัวหน้าฝ่ายนิเทศ เป็นต้น) ควรมืออย่างเพียงพอ ควรมีความสามารถทั่ว ๆ ไป เพื่อทำหน้าที่ของตน เช่นเป็นผู้แปลความหมายของการสื่อสารที่เข้ามาจากภายนอก ความคืบหน้าของกิจกรรม ความสำเร็จ ความยุ่งยากและอันตรายและการสื่อสารที่จะออกสู่ภายนอกเกี่ยวข้องกับกิจกรรมใหม่ ๆ และขั้นตอนการเตรียมงานทั้งหลาย

6. สายของการสื่อสารไม่ควรหยุดชะงักในระหว่างที่หน่วยงานนั้น ๆ กำลังปฏิบัติงานอยู่ หน้าที่ของระบบสารนิเทศและบริการสารนิเทศหลายแห่งมีการบริการเป็นบางช่วงและบางทีในตอนกลางคืนหรือสุดสัปดาห์ อาจงดบริการโดยสิ้นเชิงหรือเป็นบางส่วน ขณะที่ระบบอื่น ๆ เช่น กองทัพบก ตำรวจ รถไฟและโทรศัพท์ไม่เคยหยุดทำงานเลยโดยตลอด โดยหลักการแล้ว สายการบังคับบัญชาไม่ควรขาดตอนในช่วงเวลาที่หน่วยงานนั้นกำลังปฏิบัติงานอยู่

7. การสื่อสารทุกประการควรเชื่อถือได้ หมายความว่าบุคคลที่มีหน้าที่สื่อสารจำเป็นจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ด้วย

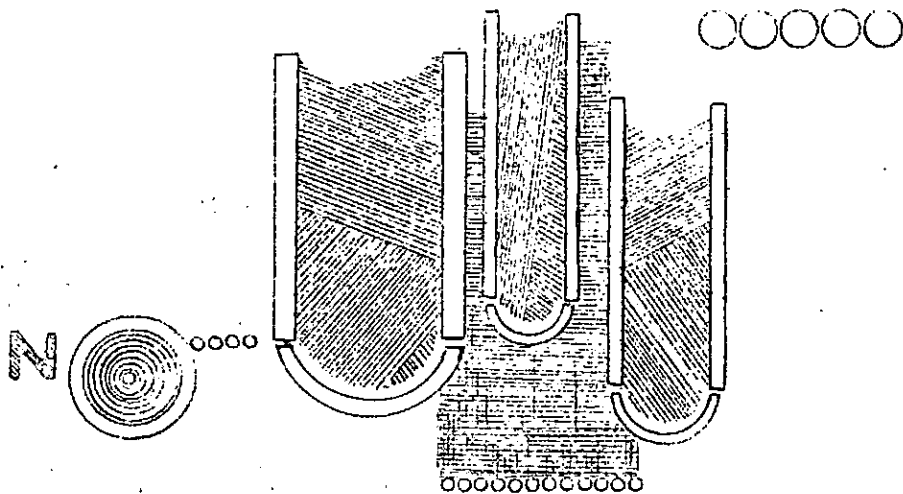
ความสำคัญของการมีประชุมผู้ร่วมงานมีความสำคัญต่อศูนย์สนเทศทุก ๆ ขนาดโดย
หักเหียมนกัน เป็นการยากที่จะสื่อสารได้อย่างสัมฤทธิ์ผลต่อผู้ร่วมงานทุกคน นอกจากว่าผู้-
บริหารหรือหัวหน้าฝ่ายนิเทศจะเชิญประชุมผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอและมีการอภิปรายปัญหา
รวมกัน การจัดเวลามาประชุมกันมักเป็นเรื่องยากลำบาก ฝ่ายผู้จัดการที่ตั้งใจจะให้
บริการครบถ้วนทั้ง ๆ ที่บุคลากรยังติดประชุม อาจจะไม่ต้องการมีประชุมเท่าใดนัก แต่
อย่างไรก็ตาม การประชุมมีประโยชน์มาก ควรจะถือเป็นความสำคัญในลำดับต้น ๆ การ-
ประชุมจะช่วยให้ความไม่เข้าใจที่เกิดขึ้นคลี่คลายไปได้ ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความ-
คิดเห็นระหว่างกัน โดยมากมักจะนำไปสู่ทฤษฎีที่ย่นย่อและมีประสิทธิภาพ การประชุมจะ
เป็นโอกาสที่จะประกาศเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงานของผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน ทั้ง
ยังส่งเสริมขวัญและกำลังใจที่ดีภายในหมู่คณะด้วย (มีตอนับหน้า)

Lib_Sci
v 4/2/2524

มุกดา ชื่อมาก และ ศรีรัตน์ วัฒนา "เลขประจำหนังสือสากล" วารสารบรรณศาสตร์
บรรณาธิการโดย สุวัฒน์ ส่องแสงจันทร์ 4(2) : 79-101 เมษายน 2524

สาระสังเขป : เลขประจำหนังสือสากล หรือ International Standard Book Number (ISBN) เป็นรหัสเลขชุดที่คิดคำนวณโดยอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้แทนชื่อหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง ของแต่ละสำนักพิมพ์ ในแต่ละประเทศซึ่งเท่ากับ เป็น "ชื่อสากล" ของหนังสือทั่วโลก มีประโยชน์อย่างมากในการอ้างอิงถึง หนังสือชื่อเรื่องนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการขอซื้อ แลกเปลี่ยน ตรวจสอบ ทำบัญชี หรือ ขอใช้ ฯลฯ โดยเพียงแต่ระบุเลข ISBN ของหนังสือชื่อเรื่องที่ต้องการ เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริการหนังสือระหว่างประเทศ ทุกรูปแบบ นับว่าสะดวกและแม่นยำมาก

ศัพท์กรรชนี : เลขประจำหนังสือสากล ISBN

เลขประจำหนังสือสากล

รวบรวมโดย มุกดา ช่อมาก
ศรีรัตน์ วัฒนา
บรรณาธิการโดย สุวัฒน์ ส่องแสงจันทร์

ควา ม ห ม า ย

เลขประจำหนังสือสากล (International Standard Book Number - ISBN) คือ "หมายเลข" ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้แทนชื่อเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม แต่ละฉบับพิมพ์ ของแต่ละสำนักพิมพ์ ในแต่ละประเทศ และควบคุมโดยเลขหมายของคอมพิวเตอร์

*มุกดา ช่อมาก และ ศรีรัตน์ วัฒนา นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ปีการศึกษา 2523 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ระบบการให้เลขประจำหนังสือแต่ละชื่อเรื่องนั้น ในวงการของสำนักพิมพ์และห้องสมุดได้ถือปฏิบัติและจัดทำกันมานานแล้ว เพราะเป็นวิธีการหนึ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในการสำรวจ ควบคุมและอ้างอิงหนังสือเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างสะดวกและแม่นยำในเวลาที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ดี การให้เลขประจำหนังสือ เช่นว่านั้นก็จัดทำไปตามวิธีการและวัตถุประสงค์ของแต่ละสำนักพิมพ์ หรือห้องสมุดแต่ละแห่ง มิได้มีวิธีการและวัตถุประสงค์ที่เป็นมาตรฐานร่วมกันแต่อย่างใด

จวบจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1960 เมื่อคอมพิวเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทในสำนักพิมพ์และห้องสมุดขนาดใหญ่ทั่วโลก จึงทำให้เกิดความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวิธีการให้เลขประจำหนังสือ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและรวมกัน ยิ่งกว่านั้นความต้องการในอันที่จะควบคุมหนังสือระหว่างประเทศก็มีมากและจำเป็นยิ่งขึ้น เพราะหนังสือแต่ละชื่อเรื่องมิได้จำกัดอยู่เฉพาะภายในประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือในห้องสมุดแห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้น หากแต่มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนและขอยืมระหว่างกันอยู่เสมอทั่วโลก ฉะนั้นการให้เลขประจำหนังสือจึงมีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในวงการของหนังสือ เพราะสะดวกและแม่นยำต่อการอ้างอิงมากกว่าข้อมูลอื่นใด

ในประเทศเครือจักรภพอังกฤษ บรรดาสำนักพิมพ์ ผู้จำหน่ายหนังสือและห้องสมุดต่างก็ได้ให้เลขประจำหนังสือแต่ละชื่อเรื่องของตนมาแล้ว เป็นเวลากว่า 100 ปี แต่ก็แตกต่างกันไปตามวิธีการของแต่ละแห่ง จวบจนปี ค.ศ. 1960 Daniel Melcher ประธานบริษัทอเมริกันโบว์เคอร์ (American Bowker Company) ก็ได้เสนอแนวคิดการให้เลขประจำหนังสือที่เป็นมาตรฐานขึ้น แนวความคิดนี้มิได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจัง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1965 บริษัท W.H. Smith ซึ่งเป็นผู้จำหน่ายหนังสือขนาดใหญ่ ได้มีความจำเป็นที่จะต้องให้เลขประจำหนังสือของตนทุกเล่ม เพื่อสะดวกในการทำบัญชี

และตรวจสอบ จึงได้ปรึกษากับทางสมาคมผู้พิมพ์และจำหน่ายหนังสือ (The Council of the Publishers' Association) พร้อมกับเชิญ Prof. F.G. Foster แห่ง The London School of Economics ในตอนนั้นเข้าร่วมประชุมปรึกษาดูด้วย Prof. Foster ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยและเสนอรายงานของตนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 เขากล่าวว่า มีความจำเป็นอย่างเห็นได้ชัด ในอันที่จะต้องนำเอาการให้เลขประจำหนังสือ มาใช้กับวงการพิมพ์และจำหน่ายหนังสือ เลขประจำหนังสือที่จะสร้างขึ้นมานี้จะต้องประกอบด้วยแหล่งของการพิมพ์ สำนักพิมพ์ และเลขหนังสือของแต่ละแห่ง ส่วนประกอบทั้งหมดนี้จะช่วยให้การกำหนดเลขประจำหนังสือ เป็นสิ่งที่สามารถเป็นไปได้ นอกจากนั้นก็ยังช่วยเน้นให้เห็นความแตกต่างของครั้งที่พิมพ์ในรูปตัวเลขด้วย ความเป็นไปได้นี้จะยังผลประโยชน์อันมากมายให้กับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นสำนักพิมพ์ ผู้จัดจำหน่าย ผู้ขายส่ง หรือผู้ขายปลีก

ดังนั้นสมาคมฯ จึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามรายงานนั้น Prof. Foster และ A.J. Wells บรรณาธิการจัดพิมพ์บรรณานุกรมแห่งชาติอังกฤษ (BNB) ได้ร่วมกันพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การให้ "เลขประจำหนังสือ" หรือ "Standard Book Number" ขึ้น ซึ่งในตอนนั้นเรียกว่า "The British Scheme" และนำออกใช้ในปลายปี ค.ศ. 1967 นอกจากนั้น ก็ได้มีการจัดตั้ง A Standard Book Numbering Agency ขึ้น โดย The Council of British National Bibliography Ltd., The Publishers' Association และ J. Whitaker & Sons Ltd. เพื่อเป็นศูนย์ดำเนินการและจัดพิมพ์คู่มือต่าง ๆ

ในสหรัฐอเมริกา The American Book Publishers Council และ The American Education Publishers Institute ก็มีความเห็นชอบด้วยกับระบบการให้เลขประจำหนังสือดังกล่าว และมอบให้บริษัท R.R. Bowker Company รับผิดชอบดำเนินการ

ในปีเดียวกันนั้นเอง (ค.ศ. 1967) แผนกเอกสารขององค์การมาตรฐานระหว่างประเทศ (The Documentation Section of the International Standard

Organization) ก็มีความสนใจต่อหลักการและจุดประสงค์ของระบบนี้ จึงได้ขอร้องให้สถาบันมาตรฐานอังกฤษ (British Standard Institute) รับเป็นองค์กรทำหน้าที่ประสานงานระหว่างประเทศ ซึ่งได้กลายเป็น ISO/TC46 การประชุมเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนกันยายน ค.ศ. 1968 ประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ฝรั่งเศส ไอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ เดนมาร์ก และผู้สังเกตการณ์จากยูเนสโก ที่ประชุมได้เสนอว่าสมควรยกระบบการให้เลขประจำหนังสือ "The British Scheme" ขึ้นเป็นระบบมาตรฐานระหว่างประเทศ เพื่อว่าประเทศใดประเทศหนึ่งต้องการเข้าเป็นสมาชิกจะได้สามารถนำไปใช้ได้

ดังนั้นคณะกรรมการจากประเทศที่เป็นสมาชิกของ The Document Section of ISO จึงได้จัดให้มีการประชุมที่กรุงเบอร์ลิน ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1969 เพื่อตกลงเกี่ยวกับหลักการตัดแปลงระบบ "The British Scheme" หรือ "Standard Book Number" นี้เป็นระบบ "International Standard Book Number" คณะกรรมการนี้ได้ประชุมพิจารณาขั้นสุดท้ายกันอีกที่กรุงสต็อกโฮล์มในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1969 และได้ตีพิมพ์เอกสารแจกจ่ายแก่องค์กรของประเทศที่เป็นสมาชิกทั้งหมดระหว่างปี ค.ศ. 1970

ป ร ะ โ ย ช น์ ข อ ง เล ข ป ร ะ จ ำ ห นั ง ส ี อ ส ำ ก ล

จากการที่ได้กำหนด "เลขประจำหนังสือสากล" ให้กับหนังสือที่ผลิตออกมาแต่ละเรื่อง และยังมีเลขเฉพาะให้กับหนังสือเรื่องเดียวกันแต่มีการแก้ไขเล่มเป็นพิเศษ ฉบับพิมพ์พิเศษ ฯลฯ แยกต่างออกไปด้วยนี้ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ทราบได้อย่างแน่นอนว่าหนังสือเล่มนั้นเป็นฉบับใด หรือชื่อเรื่องอะไร ช่วยให้สันเทศแต่ละชิ้นสามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นของเอกสารชิ้นใดและเป็นหนทางหรือวิธีประการหนึ่งที่จะนำผู้ใช้ให้สามารถรู้ได้อย่างแน่นอนว่า

เป็นเอกสารฉบับที่ตนต้องการ นอกจากนี้ก็เอื้ออำนวย หรือเป็นหนทางในการสืบค้น หรือ
ดึงรายละเอียดของเอกสารที่ต้องการออกมาใช้หรือส่งแลกเปลี่ยนกันได้ หลังจากได้รับการ
เก็บบันทึกไว้ในเครื่องมือกล

ประโยชน์ที่เห็นชัดที่สุด คือ พิมพ์แต่ "เลขประจำหนังสือสากล" เวลาสั่งซื้อ
ขอ แลกเปลี่ยน เวลาแสดงความจำนงขอใช้หนังสือ ตรวจสอบหนังสือที่รับเข้า ทำบัญชี
เหล่านี้เป็นต้น และบริษัทผู้พิมพ์โฆษณาจะร่วมกันทำตรรกะเชื่อมโยงจาก "เลขประจำหนังสือสากล"
ไปสู่ชื่อหนังสือและรายละเอียดต่าง ๆ ของหนังสือ เพื่อจำหน่าย ช่วยให้ใช้ได้ง่ายยิ่งขึ้น
ระบบ MARC เองได้อาศัยใช้ประโยชน์โดยตั้งหรือเรียกรายการละเอียดเกี่ยวกับหนังสือจาก
เครื่องมือกลโดยใช้ "เลขประจำหนังสือสากล" นี้เช่นเดียวกับการเลือกหรือเข้าถึงข้อมูลที่
เก็บไว้ในเครื่องมือกลโดยใช้เลขหมู่ เลขบัตรรายการของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันหรือ
เลขอื่น ๆ และสามารถช่วยในการยืมระหว่างห้องสมุดให้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย โดยไม่ต้อง
เสียเวลาตรวจสอบรายละเอียดทางบรรณานุกรมของเอกสารที่ต้องการยืม

เลขประจำหนังสือ

เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่าง "เลขประจำหนังสือ" (Standard Book
Number - SBN) และ "เลขประจำหนังสือสากล" (International Standard Book
Number - ISBN) จึงขอนำรายละเอียดเกี่ยวกับ "เลขประจำหนังสือ" ซึ่งขอ
เรียกง่าย ๆ ว่า SBN มากล่าวไว้พอเป็นสังเขปดังนี้

เลข SBN ประกอบด้วยตัวเลข 9 หลัก 9 ตัว แบ่งเป็น 3 ตอนขึ้นด้วยการ
เว้นช่องไฟ 1 ระยะ หรือใช้เครื่องหมายขีด (-) ดังนี้

2123 1523 4 หรือ 2123-1523-4

ตัวเลขตอนแรก เป็นส่วนผู้จัดพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์ มีจำนวนหลักตั้งแต่ 2 หลัก

จนถึง 7 หลัก ถ้าผู้จัดพิมพ์ยังเป็นบริษัทใหญ่ ตัวเลขในตอนนี้อาจยังมีจำนวนน้อยและเหลือน้อยจำนวนมากไว้เป็นตอนที่ 2

ตัวเลขตอนที่ 2 เป็นส่วนชื่อเรื่องซึ่งจะระบุชื่อเรื่อง มีเลขละเอียด ถ้าหลายเล่มจบก็ให้เลขแยกเล่มด้วย พิมพ์ครั้งที่ต่าง ๆ กันก็จะระบุไว้ในส่วนนี้ รวมทั้ง 2 ตอนจะได้เลข 8 หลัก ซึ่งสามารถให้เลขได้ถึง 100 ล้านเลข

ตัวเลขตอนที่ 3 มีอยู่เพียงหลักเดียวเป็นหลักสุดท้าย เรียกว่า "เลขตรวจสอบ" (Check Digit) คือ เพื่อกันไม่ให้คอมพิวเตอร์รับเลขที่ป้อนผิดพลาดเข้าไป ซึ่งจะทำให้หาหนังสือเล่มนั้นไม่ได้หรือไปหาเล่มที่ผิดมาไม่ตรงกับที่ต้องการ

วิธีการทดสอบของคอมพิวเตอร์

แยกเลข SBN ออกเป็นหลักเดียวเรียงกันจากซ้ายไปขวาตามลำดับ คูณด้วยเลขน้ำหนัก (Weight) เริ่มจาก 1 จากขวามาซ้าย แล้วนำผลบวกไปรวมกันหารด้วย 11 ถ้าหารได้ลงตัวแปลว่าเลข SBN นั้นถูกต้อง

ตัวอย่าง	ส่วนผู้พิมพ์	ส่วนชื่อเรื่อง	เลขตรวจสอบ
	2 1 2 3	1 5 2 3	4
	9 8 7 6	5 4 3 2	1
	$18+8+14+18$	$+ 5+20+6+6$	$+ 4 = 99$

$$99 \div 11 = 9 \text{ หารลงตัวเศษเป็น } 0$$

แสดงว่าเลข SBN นี้ถูกต้อง

เลขที่ให้สำหรับผู้พิมพ์นั้น ถ้ามี 2 หลักแสดงว่าผู้พิมพ์โฆษณาว่ามีเลขสำหรับให้กับหนังสือที่ตนผลิตถึงหนึ่งล้านตัวเลข ผู้พิมพ์โฆษณาเพียงแห่งเดียวในแต่ละประเทศจะได้รับ การคัดเลือกให้เป็นผู้จัดมอบเลข SBN ให้แก่หนังสือที่ผลิตในแต่ละประเทศตามรหัสที่กำหนด

เลขผู้พิมพ์จะบอกให้ทราบได้ด้วยว่า เป็นบุคคล บริษัท สมาคม องค์กร กลุ่มบุคคล หน่วยงาน
จำกัด ฯลฯ

เลขประจำหนังสือสากล

เลขประจำหนังสือสากล (International Standard Book Number) ซึ่งในที่
นี้ขอเรียกโดยย่อว่า ISBN นี้เป็นเลขมาตรฐานสำหรับใช้กับหนังสือในนานาประเทศทั่วโลก
ที่ย้ายมาจากเลข SBN โดยเพิ่มจาก 9 หลัก 9 ตัว เป็น 10 หลัก 10 ตัว (0-9) และ
แบ่งเป็น 4 ส่วนตามลำดับดังนี้

- ส่วนที่ 1 หมายถึง "กลุ่ม" (Group Identifier)
- ส่วนที่ 2 หมายถึง "สำนักพิมพ์" (Publisher Identifier)
- ส่วนที่ 3 หมายถึง "ชื่อเรื่อง" (Title Identifier)
- ส่วนที่ 4 หมายถึง "เลขตรวจสอบ" (Check Digit)

คำว่า "กลุ่ม" (Group) คือ การจัดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ โดยถือเอาประเทศ
ลักษณะภูมิศาสตร์ ภาษา หรือลักษณะใดที่เด่นก็ได้ อย่างเช่น

- 0 เป็นเลขสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ
- 2 เป็นเลขสำหรับประเทศฝรั่งเศส
- 82 เป็นเลขสำหรับนอร์เวย์
- 974 เป็นเลขสำหรับประเทศไทย

คำว่า "สำนักพิมพ์" (Publisher) คือ ผู้พิมพ์จำหน่าย โรงพิมพ์ หรือผู้รับผิดชอบ
ต่อสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ตามแต่กรณี

คำว่า "ชื่อเรื่อง" (Title) คือ ชื่อหนังสือที่ตีพิมพ์แต่ละครั้งของสำนักพิมพ์หรือ
โรงพิมพ์ หรือผู้รับผิดชอบนั้น ๆ

คำว่า "เลขตรวจสอบ" (Check Digit) คือ เลขหลักที่ 10 ตำแหน่งสุดท้าย เป็นเลขสำหรับคอมพิวเตอร์ ใช้ตรวจสอบ เมื่อเอาข้อมูลเข้าเครื่อง ในกรณีที่จำเป็น อาจใช้อักษรแทนก็ได้

ตัว อ ย า ง

ISBN	0	912590	36	x
ISBN	82	05	01134	6
ISBN	978	128	025	5

เลขตรวจสอบในคอมพิวเตอร์

เลขชื่อเรื่องของหนังสือที่สำนักพิมพ์เลือกให้จากบัญชี

เลขรหัสของสำนักพิมพ์ ตามที่กลุ่มมอบให้

เลขรหัสประเทศตามที่อยู่แทน ISBN ระหว่างประเทศมอบให้

ก า ร พื ม พ์ I S B N

เลข ISBN สำนักพิมพ์ควรพิมพ์ไว้ในที่เด่นพอสมควร หรือทุกแห่งทุกกรณีที่ต้องการจะเผยแพร่และอ้างถึงหนังสือเรื่องนั้น ๆ ในภายหลัง เช่น

หนังสือ ควรพิมพ์ไว้ด้านหลังหน้าชื่อเรื่อง หรือหน้าปกใน ปกนอก สันหนังสือ กระดาษหุ้มปก บรรณานุกรม บรรณปริทัศน์

สิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ การโฆษณา รายชื่อหนังสือ การอ้างอิง บัญชีหนังสือ บัตรรายการ ใบปลิว

การพิมพ์หรือเขียนเลข ISBN ให้ทำดังนี้

1) ใช้อักษรย่อว่า ISBN นำหน้า เลข ประจํา หนังสือ
สําคัญเสมอ หรือจะใช้คำเต็มก็ได้ (สำหรับงานภายในประเทศ อาจพิจารณาใช้
อักษรย่อเป็น ภาษาไทยว่า ลนส เพื่อความสะดวกในการพิมพ์)

2) ช่วงทางของส่วนเลขมีวิธีเขียน 2 แบบ คือ

ก. เว้น 1 ระยะ ISBN 0 87287 160 6 หรือ

ข. เชื่อมด้วยขีด ISBN 0-87287-160-6

ผู้รับผิดชอบ ISBN

ก. ระดับระหว่างประเทศ ได้แก่ สำนักงานใหญ่

INTERNATIONALE ISBN - AGENTUR

Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz

1000 Berlin-West 30.

Head : Dr. Karl W. Neubauer.

Deputy : Klaus D. Wawersig.

Secretary : Mrs. R. Wasdrack.

หน้าที่และความรับผิดชอบ

- 1) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่ม ตามที่ขอรอง
- 2) ให้เลขรหัสแก่กลุ่ม
- 3) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการตั้งกลุ่มและกำหนดภารกิจ
- 4) ให้คำแนะนำกลุ่มในการแบ่งเลขหมายให้สำนักพิมพ์
- 5) ส่งเสริมการใช้ ISBN ในทั่วโลกและทำบัญชีรายชื่อสมาชิกแจก

6) ตรวจสอบการใช้ระบบ ISBN ของมวลสมาชิกและให้คำแนะนำทั่ว ๆ

ไป

ข. ระดับกลุ่ม ควรเป็นงานของบรรณานุกรมแห่งชาติ หรือหอสมุดแห่งชาติ และผู้แทนกลุ่มในแต่ละประเทศนั้น ต้องได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ บรรณานุกรมแห่งชาติ แห่งห้องสมุดต่าง ๆ ในกลุ่ม มีหน้าที่

- 1) ติดต่อกับและประสานงานกับสำนักงานใหญ่ในกรุงเบอร์ลิน
- 2) ประสานงานและให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่ม
- 3) แบ่งประเภทของสมาชิก และแบ่งเลขหมายให้และเก็บบัญชีไว้
- 4) ตรวจสอบการใช้ ISBN ในกลุ่มและให้เพียงพอ
- 5) เก็บบัญชีสมาชิกที่ใช้ ISBN และรายงานสำนักงานใหญ่ ISBN

ตามโอกาส

ค. ระดับสำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ ผู้รับผิดชอบในการพิมพ์

- 1) เป็นสมาชิกของ ISBN
- 2) รับบัญชีหมายเลขและ ท ำ บั ญ ชี ค ว บ คຸ ม ISBN ของตนเองให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ไม่นำเลขหมายที่ใช้แล้วไปใช้อีกไม่ว่ากรณีใด ๆ
- 3) ใช้เลข ISBN ให้เป็นประโยชน์ตามโอกาส
- 4) รายงานและขอคำแนะนำจากผู้แทนกลุ่มเมื่อมีปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลง

อนึ่ง ISBN นี้ สำนักพิมพ์ไม่ได้คิดขึ้นเอง เพียงแต่เพียงเลือกใช้เลข ISBN จากบัญชีสำเร็จรูปที่กลุ่มแจกให้และไม่ให้ซ้ำเหมือนกันกับที่ใช้แล้วเท่านั้น ส่วนบัญชีควบคุมนั้น จะทำเป็นบัตรเรียงตามลำดับเลข หรือลำดับอักษรชื่อเรื่องหนังสือก็ได้

ก า ร เ รื ม ใ ช้ ร ะ บ บ I S B N

ขั้นที่ 1 ตั้งตัวแทนชั่วคราวในกลุ่ม แล้วติดต่อขอระเบียบการต่อสำนักงาน ISBN
ระหว่างประเทศ แล้วสมัครเข้าเป็นสมาชิก

ขั้นที่ 2 ขอความเห็นและร่วมมือจากสำนักพิมพ์ ผู้พิมพ์จำหน่าย และห้องสมุดต่าง ๆ
พร้อมกับชี้แจงวิธีการและจุดมุ่งหมายของ ISBN แล้วตั้งผู้แทนถาวรของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่
กลุ่มต่อไป

ขั้นที่ 3 ผู้แทนกลุ่มขออนุมัติ เล ข ร หัส ก ลุ่ ม จากตัวแทน ISBN
ระหว่างประเทศแล้วแบ่งประเภทสำนักพิมพ์และให้เลขรหัสภายในกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ส่งเสริมให้ใช้ ISBN ภายในกลุ่มหรือประเทศให้แพร่หลายโดยเร็ว
เพราะระบบจะให้ได้ผลดีนั้นก็ต่อเมื่อนั่งสือส่วนมากมี ISBN แล้วเท่านั้น

ป ร ะ เ ท ศ ที่ เ ป็น ส ม า ช อ ก แ ล ะ ใ ช้ I S B N แ ล ้ว

ออสเตรเลีย ออสเตรเลีย เบลเยียม บราซิล แคนาดา เดนมาร์ก อียิปต์
เยอรมนีตะวันตก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส ฮองกง ฮังการี อินเดีย อินโดนีเซีย
อิสราเอล อิตาลี เม็กซิโก เนเธอร์แลนด์ ไนจีเรีย นอร์เวย์ โรดส์เซีย แอฟริกาใต้
สเปน สวีเดน สวิสเซอร์แลนด์ ยูเนสโก รัสเซีย สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา
ประเทศไทย

I S B N กั บ ค อ ม พื ว เ ต อ ร

โดยแท้จริง เลข ISBN เป็นรหัสเลขชุดที่คิดคำนวณขึ้นโดยอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์

ตามหลักการสร้างและการทดสอบ โดยอาศัย "เลขตรวจสอบ" หรือ "Check Digit" เป็นตัวควบคุมความถูกต้องของรหัสเลขชุดนั้น ๆ

เลขตรวจสอบคืออะไร

ในการบันทึกข้อมูล หรือการให้หมายเลขบัญชีลงในคอมพิวเตอร์นั้น หากจะใช้หมายเลขเฉพาะตัว (Record Identification) ตามปกติ เช่น 1, 2, 3 ... นั้น นอกจากจะเป็นการไม่แม่นยำแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดความสับสนและไขว้เขวได้ในหลายกรณี ฉะนั้นนักวิชาการจึงได้คิดรหัสเลขขึ้นใหม่ คือ "รหัสเลขประจำข้อมูล" (Identification Number) ขึ้นใช้ เพื่อความแม่นยำในการอ้างอิงหรืออ้างถึงข้อมูลชุดนั้น ๆ รหัสเลขเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ เพราะการรหัสเลขชุดนั้น ๆ ตัวใดตัวหนึ่งเกิดผิดพลาด ก็หมายถึงว่า การอ้างอิงข้อมูลนั้น เพื่อขอดูเปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติม หรือเพื่อการหนึ่งการใดก็พลอยผิดและคลาดเคลื่อนไปทั้งหมดในทางตรงกันข้าม หากว่ารหัสเลขชุดนั้นถูกต้อง การปฏิบัติการณ์นั้น ๆ ก็จะราบรื่นด้วยดีทุกอย่าง เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาดังกล่าว นักวิชาการจึงได้คิดออก รหัสพิเศษ ซึ่งเรียกว่า "เลขตรวจสอบ" (Check Digit หรือ Self-checking Number) ใส่เพิ่มลงไปในการรหัสเลขแต่ละชุด เพื่อให้คอยตรวจสอบความถูกต้องของรหัสเลขชุดนั้น ๆ

เลขตรวจสอบช่วยป้องกันความผิดพลาดอย่างไรบ้าง

เลขตรวจสอบช่วยป้องกันความผิดพลาดที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. การเขียนหรือบันทึกตัวเลขผิด (Transcription Error) ถ้ามีการบันทึก

ตัวเลขในรหัสเลข-ผิดไปตัวใดตัวหนึ่ง "เลขตรวจสอบ" จะบอกได้อย่างกว้าง ๆ ว่า รหัสเลขชุดนั้นผิดต้องแก้ไข

2. การเขียนหรือการบันทึกตัวเลขสลับตำแหน่งกัน (Transposition Error) ถ้ามีการบันทึกตัวเลขในรหัสเลขนั้นสลับตำแหน่งกับตัวใดตัวหนึ่ง "เลขตรวจสอบ" ก็จะบอกได้ว่า รหัสเลขชุดนั้น-ผิด ต้องจัดการแก้ไขใหม่

จะ ใช้ เลข ตรวจสอบ ได้อย่างไร

การออกรหัสเลขให้แก่ข้อมูลเพื่อระบุเอกลักษณ์ (Identify) ของสิ่งนั้น ๆ เช่น รหัสเลขประจำตัวประชาชน รหัสเลขบัญชีลูกค้า รหัสเลขวัสดุครุภัณฑ์ ฯลฯ จำเป็นต้องทำ "เลขตรวจสอบ" มาใช้เสมอเพื่อความถูกต้องแม่นยำ

ก่อนที่จะออกรหัสเลขให้แก่ข้อมูลประเภทใดนั้น ผู้ออกจะต้องคำนวณโดยมีกฎการคิดให้เป็นฐานแน่นอนเสียก่อน เพื่อจะได้สามารถหาเลขตัวหนึ่งที่เป็น "เลขตรวจสอบ" ได้

ตัวอย่าง การออกรหัสเลขประจำตัวของนักศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่ 12345 (5 หลัก) เป็นฐานเรื่อย ๆ ไป แต่แทนที่จะใช้หมายเลข 12345 โดยตรง จำต้องเอาเลขฐานเริ่มต้นนี้ไปคำนวณด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เลือกจาก "ทฤษฎีของเศษ" (Modular System) ตามต้องการ ซึ่งปกติก็คำนวณได้โดยเครื่องคอมพิวเตอร์ สมมติว่านักศึกษาคณะหนึ่งได้เลขประจำตัวเป็น 49268 ซึ่งเราคิดได้ไว้แล้วว่าเลข 8 เป็น "เลขตรวจสอบ" เมื่อนักศึกษาคนนั้นมาติดต่อโดยใช้รหัสเลข 49268 เลขตรวจสอบ คือ 8 ก็จะต้องถูกนำมาทดสอบ ถ้าถูกต้องตรงกันตามที่กำหนดไว้ ก็ถือว่า รหัสเลขนั้นถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องตรงกัน ก็แสดงว่า รหัสเลขชุดนั้น-ผิด

ISBN ใช้หลักการคำนวณหา "เลขตรวจสอบ"

อย่างไร

เนื่องจากลักษณะข้อมูลที่เก็บจาก "หนังสือ" แต่ละเล่มตามกรรมวิธี เพื่อเก็บเข้าในคอมพิวเตอร์นั้น มีรายละเอียดรวมกันเป็นข้อมูลที่มีขนาดใหญ่มากและสืบค้นได้ง่าย จึงจำเป็นต้องให้รหัสเลขข้อมูลในรูป หนังสือ เป็นแต่ละเล่ม เพื่อใช้เป็นรหัสเลขไปจนจบกรรมวิธี

ฉะนั้นในการคำนวณหารหัสเลขของหนังสือแต่ละเล่ม จึงใช้หลักการคำนวณหา "เลขตรวจสอบ" แบบ Modulus 11 (คือทฤษฎีเศษ 11) คำนวณน้ำหนัก (Weight) ของตัวเลขแต่ละหลักที่ใช้คำนวณมีค่า 1-10 คำนวณตัวเลขสูงสุดด้วยค่าน้ำหนักที่ไม่ซ้ำกันเลย 9 หลัก คือ 10-9-8-7-6-5-4-3-2 (เริ่มจาก 2 จากขวามาซ้าย) เพื่อนำไปคำนวณหาหลักที่ 10 ที่ใช้เป็น "เลขตรวจสอบ" ต่อไป แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาหาเลขฐานเริ่มที่แน่นอนให้ได้เสียก่อน

ลำดับขั้นในการคำนวณหา "เลขตรวจสอบ" ตามแบบ Modulus 11 Method มีดังนี้

1. แยกเลขฐานเริ่มของ ISBN ออกเป็นหลักเดี่ยวเรียงกัน (9 หลัก จากซ้ายไปขวา)
2. คูณเลขฐานเริ่มด้วยค่าน้ำหนัก (เริ่มจาก 2 จากขวามาซ้าย)
3. บวกผลคูณ ของแต่ละหลักเข้าเป็นจำนวนเดียวกัน
4. พหารผลบวกนั้นด้วย 11 เหลือเศษเท่าไรให้นำเศษนั้นไปลบออกจาก 11 ค่าที่เหลือนี้ คือ "เลขตรวจสอบ" ของรหัสนี้
5. นำ "เลขตรวจสอบ" ไปเขียนต่อท้ายเลขฐานเริ่มในตำแหน่งที่ 10 จากซ้ายไปขวา ก็จะได้เลข ISBN ที่สมบูรณ์

อนึ่ง การนำเอาเศษของผลหารไปลบออกจาก 11 นั้น ถ้าเศษของผลหารเป็น 0 หรือ 1 เมื่อนำไปลบออกจาก 11 ก็จะเหลือ 11 และ 10 ตามลำดับ และนั่นคือ "เลขตรวจสอบ" ก็จะเป็น 11 และ 10 ด้วย แต่เมื่อนำไปเขียนต่อท้ายเลขฐานเริ่มของ ISBN แล้ว รหัสเลขชุดนั้นก็จะกลายเป็นเลข 11 หลัก ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของ ISBN เพื่อแก้ปัญหาข้อนี้ มีวิธีปฏิบัติอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ใช้อักษร x กับ y หรือ A กับ B แทนเลข 10 และ 11 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้จากเลข ISBN ของหนังสือจากบางประเทศ เช่น หนังสือเรื่อง Non-book Materials Cataloguing Rules, 2 d. ed., 1974 มีเลข ISBN = 0 902204 22 x เป็นต้น

ประการที่ 2 ยกเลิก "เลขตรวจสอบ" ที่เป็น 10 และ 11 นี้เสีย ใช้แต่เพียง 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 หรือ 9 เลข ISBN ของประเทศไทยก็แก้ปัญหาโดยปฏิบัติตามวิธีที่ 2 นี้

ตัวอย่าง สมมติว่าเลขฐานเริ่มของ ISBN ที่นำมาคำนวณนั้น เป็น 3 7940 3213

- แยกเลข ISBN 3 7 9 4 0 3 2 1 3
- คูณด้วยค่าน้ำหนัก 10 9 8 7 6 5 4 3 2^x
- บวกผลคูณ 30+63+72+28+0+15+8+3+6 = 225
- หารผลบวกด้วย 11 225 ÷ 11 = 20 เศษ 5
- นำเศษลบกับ 11 11 - 5 = 6
- เลข 6 ซึ่งผลลบนี้นี้ คือ "เลขตรวจสอบ"

เมื่อนำไปเขียนต่อท้ายเลขฐานเริ่มแล้ว จะได้เลข ISBN เป็น 3 7940 3213 6

การตรวจสอบความถูกต้องของเลข ISBN

ถ้าต้องการทราบว่าเลข ISBN ที่ใช้อยู่ถูกต้องหรือไม่ ให้ปฏิบัติตามขั้นตอนของการหา "เลขตรวจสอบ" ต่างกันแต่ว่าค่านำหนักที่นำไปคูณนั้น ต้องเริ่มจาก 1 ไม่ใช่ 2 และผลหารนั้นจะต้องลงตัวพอดี จึงจะเป็นเลข ISBN ที่ถูกต้อง

ตัวอย่าง สมมติวารหัสเลข ISBN ที่ต้องการตรวจสอบเป็น 974 07 5038 9

- แยกเลข ISBN 9 7 4 0 7 5 0 3 8 9

- คูณด้วยค่านำหนัก 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

- บวกผลคูณ $90+63+32+0+42+25+0+9+16+9 = 286$

- หารผลบวกด้วย 11 $286 \div 11 = 26$

- หารได้ 26 ซึ่งลงตัวพอดี แสดงวารหัสเลข ISBN นี้ถูกต้อง

ประเทศไทยกับ ISBN

เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ. 2518 นางแมนมาส ชวลิต* ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติในขณะนั้น ได้มีความตั้งใจและนโยบายที่จะจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติ ด้วยการเก็บข้อมูลไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ เพราะเป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ดีซึ่งอาจนำมาออกใช้ได้อีกตามโอกาส จึงได้ตั้งโครงการเฉพาะกิจขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือขึ้นต้นจากองค์การระหว่างประเทศ และมอบให้นางสวคนธ์ ผดุงอรอด เป็นผู้ดำเนินการตามโครงการนั้น

*ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือแห่งภูมิภาคเอเชีย ที่การวิจัย ประเทศปากีสถาน

ในขั้นเตรียมการสำหรับบรรณานุกรมแห่งชาตินั้น มีข้อยุ่งยากและสับสนอยู่หลายประการ ทั้งนี้เนื่องมาจากลักษณะของงานเองบ้างและจากบุคคลผู้ทำงานนั้นบ้าง เพราะเป็นกิจการใหม่ ข้อยุ่งยากประการหนึ่งก็คือ ข้อมูลที่นำไปเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์นั้น จะต้องหมายเลขเพื่อควบคุมไว้ทุกรายการ ในประเทศที่มีการพิมพ์ได้มาตรฐานแล้ว เขาได้พิมพ์เอกสารมาประจำข้อมูลสำหรับเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ และพิมพ์ออกมาในรูปบรรณานุกรมแล้ว คือ เลข ISBN หรือ เลขประจำหนังสือสากล ที่ทางสำนักพิมพ์แต่ละแห่งให้ไว้กับหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง แต่ในประเทศไทย ยังไม่เคยมีผู้ใดหรือสำนักพิมพ์แห่งใดได้นำเลข ISBN นี้มาใช้ในกิจการของตน หรือหากจะมีผู้นำไปใช้บ้างก็ถือว่า "เป็นการไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมตามหลักการของ ISBN" เคยมีแค่เพียงว่า สำนักพิมพ์บางแห่งได้พิมพ์ "เลขลำดับหนังสือ" ที่ตนได้พิมพ์ออกจำหน่ายเพื่อบอกให้ทราบว่า หนังสือชื่อเรื่องนั้น พิมพ์เป็นฉบับที่เท่าไร? ซึ่งก็มิได้สอดคล้องตามวิธีการและเป้าหมายของ ISBN

นอกจากนั้น หอสมุดแห่งชาติยังต้องการที่จะให้บรรณานุกรมแห่งชาติฉบับนี้ ได้มีส่วนประกอบของข้อมูลที่ครบถ้วนอีกสองส่วนหนึ่ง จึงได้มอบให้ผู้ควบคุมโครงการบรรณานุกรม ทำการศึกษาหลักการและวิธีการของระบบ ISBN และดูทางที่จะนำมาใช้ในวงการหนังสือของประเทศเราได้แค่ไหน เพียงไร และอย่างไร? พร้อมกันนั้นก็ได้อื่นขอสมัครเป็นสมาชิก ISBN ต่อสำนักงานใหญ่ที่กรุงเบอร์ลิน ซึ่งก็ได้รับเข้าเป็นสมาชิกอย่างเต็มใจในกาลต่อมา พร้อมกับได้มอบ "เลขรหัสกลุ่ม" มาให้ โดยถือเอา "ประเทศ" เป็นหลักเกณฑ์ในการจัดกลุ่ม เพราะเห็นว่าประเทศไทยมีเอกราช อธิปไตย ภาษา เชื้อชาติและวัฒนธรรมเป็นของตนเองสืบเนื่องมานาน จึงให้เลขรหัส 974 สำหรับ ประเทศไทย การแบ่งประเภทของสำนักพิมพ์ และ โรงพิมพ์

ตามหลักการของ ISBN กลุ่มหรือประเทศจะต้องแบ่ง หมายเลข เลข ภายใน

กลุ่มให้แก่ สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ และผู้รับผิดชอบในการพิมพ์หนังสือ ให้ทั่วถึง เพียงพอ และเหมาะสม โดยมีหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ว่า "สำนักพิมพ์ที่มีอำนาจการพิมพ์หนังสือออกมากในช่วงเวลาหนึ่ง ก็ควรได้รับเลขหมาย สำนักพิมพ์น้อย หลัก แต่ได้เลขหมาย ชื่อ เรื่อง หลาย หลัก ส่วนสำนักพิมพ์ใดที่มีอำนาจการพิมพ์ออกน้อยลงมาก็ควรได้เลขหมาย สำนักพิมพ์ หลาย หลัก แต่ได้เลขหมาย ชื่อ เรื่อง น้อย หลัก ลงไปตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว และเป็นการจัดสรรเลขหมายในคอมพิวเตอร์อีกด้วย

ดังนั้น ฝ่ายดำเนินการตามโครงการ จึงได้แบ่งประเภทของสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ ออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่ม 1 พิมพ์หนังสือได้จำนวนมากที่สุด ให้เลข 00 - 19

กลุ่ม 2 พิมพ์หนังสือได้จำนวนรองลงมา ให้เลข 200 - 6099

กลุ่ม 3 พิมพ์หนังสือได้จำนวนรองลงมาอีก ให้เลข 7000 - 84999

กลุ่ม 4 พิมพ์หนังสือได้จำนวนรองลงมาอีก หรือน้อย ให้เลข 85000-

89999

พร้อมกันนั้น ก็ได้พิมพ์รายชื่อสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ พร้อมกับช่องเลขหมายชั้นต้นที่แบ่งให้ใช้เป็นรหัสไว้แล้ว เพื่อมอบให้แก่สำนักพิมพ์ที่ยินดีใช้ ISBN

ก า ร ท า บั ญ ชี ค ว บ คຸມ ISBN

หอสมุดแห่งชาติ ได้จัดพิมพ์ บั ญ ชี เล ข ส ำ ร ี จ รຸ ບ ISBN ไว้บริการแก่สำนักพิมพ์ทุกแห่งเท่าที่หารายชื่อได้ และที่ได้รับหนังสือมาจัดทำบรรณานุกรม เมื่อสำนักพิมพ์นั้น ๆ พร้อมจะใช้เลข ISBN เพื่อนำไปเลือกใช้กับหนังสือของตนต่อไป สิ่งสำคัญก็คือว่า สำนักพิมพ์นั้นจะต้องทำบัญชีเป็นหลักฐานตนเองว่าได้เลือกใช้เลข ISBN อะไร

ให้แกหนังสือชื่อเรื่องอะไรไปแล้วบ้าง พร้อมกับทำเครื่องหมายแสดงว่า เลขนั้น ๆ ได้ใช้ไปแล้ว ในบัญชีเลขสำเร็จรูปนั้นด้วยและไม่นำเลขนั้นมาใช้อีกไม่ว่ากรณีใด ๆ หากจะถามว่า เลขที่เตรียมไว้ให้นั้นมีเพียงพอตลอดไปหรือไม่? ถ้าเลขหมดแล้วจะทำอย่างไร? และจะคิดเลขขึ้นใหม่เอาเองจะได้ไหม? ตอบอย่างกว้าง ๆ ว่า สำหรับสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่สุดในโลก สามารถใช้เลขนี้ได้ในช่วง 15 - 20 ปี ซึ่งถ้าหมดแล้วก็จะต้องคิดวางกฎเกณฑ์ใหม่ โดยสำนักงาน ISBN ระหว่างประเทศ ส่วนจะคิดขึ้นมาใช้เอาเองนั้นไม่ได้ เพราะเกี่ยวกับหลักเลขในเครื่องคอมพิวเตอร์อีกด้วย

รวมความว่า สำนักพิมพ์ต้องรับบัญชีเลขหมาย ISBN สำเร็จรูปไปเลือกใช้กับหนังสือของตน พร้อมกับทำเครื่องหมายและบัญชีควบคุมของตนเอาไว้ ส่วนบรรณานุกรมแห่งชาติก็จะได้นำเลข ISBN จากหนังสือนั้น ๆ ไปพิมพ์เข้าคอมพิวเตอร์ เมื่อหนังสือนั้นถูกเลือกมาเป็นข้อมูลของบรรณานุกรม ซึ่งก็นับว่าเป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่กันและกัน และเป็นการช่วยเผยแพร่หนังสือให้สำนักพิมพ์นั้นอีกทางหนึ่งด้วย

หน้า ที่ และ บริ การ จาก หอ ส มุ ต แห ง ช า ตี

เนื่องจากความจำเป็นและเห็นความสะดวกดังกล่าว หอสมุดแห่งชาติจึงยินดีปฏิบัติหน้าที่ คือ

1. ทำหน้าที่กลุ่มประเทศไทย เพื่อติดต่อและประสานงานกับสำนักงานใหญ่ ISBN
2. เตรียมบัญชีเลขสำเร็จรูป ISBN ไว้ให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม
3. ควบคุมและทำบัญชีตรวจสอบการใช้ ISBN
4. ให้คำแนะนำและรับปรึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับ ISBN

หน้า ที่ ของ สำนักพิมพ์ หรือ ผู้ ใช้ ISBN ภาย ใน กลุ่ม

1. ขอยื่นเป็นสมาชิกและรับบัญชีเลขสำเร็จรูป ISBN เพื่อเลือกใช้ตามโอกาส
2. ทำเครื่องหมายเลขหมายที่ใช้แล้ว และทำบัญชีควบคุมเพื่อแสดงว่าได้ให้
หมายเลขนั้นแก่หนังสือชื่อเรื่องอะไร และย่ำนามาใช้อีก
3. พยายามใช้เลข ISBN ให้เป็นประโยชน์เสมอ โดยเฉพาะหนังสือวิชาการ
4. หากมีปัญหาในการใช้ ISBN ให้ขอคำแนะนำจาก "กลุ่ม"
5. สำนักพิมพ์ที่ยังไม่มีชื่อในบัญชีกลุ่ม โปรดแจ้งความจำนงค์และขอบัญชีเลข
สำเร็จรูป

ห ม า ย เ ท ตุ :- บัญชีควบคุมนั้น ทำเป็นบัตร เลขหมาย และหรือพิมพ์ชื่อหนังสือ
พร้อมเลขหมาย แล้วเรียงตามลำดับก็ได้

ส ร ร ป

ISBN คือ ชื่อหนังสือในรูปของ "หมายเลข" เพื่อใช้แทนชื่อหนังสือแต่ละชื่อ-
เรื่องของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ในแต่ละประเทศ จึงเท่ากับเป็น "ชื่อสากล" ของหนังสือ
ทั่วโลก อันจะเป็นประโยชน์ต่อกิจการของสำนักพิมพ์อย่างมาก และสะดวกต่อการนำข้อมูล
นั้นเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ในการจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติ ทั้งเป็นการยกฐานะของการ-
พิมพ์หนังสือ ของประเทศให้เข้ามาตรฐานโลกอีกด้วย ฉะนั้น จึงใคร่ขอเชิญชวนให้สำนัก-
พิมพ์ทุกแห่งสนใจและเริ่มใช้ ISBN ในการพิมพ์หนังสือของตนโดยเร็ว

495.915

บรรจบ พันธุเมธา.

ลักษณะภาษาไทย. พระนคร, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.- 309 หน้า.

1. ภาษาไทย - ไวยากรณ์. ชื่อเรื่อง.

ISBN 974 - 590 - 008 - 7

ททช (ท18-000545)

เลขตรวจสอบในคอมพิวเตอร์

เลขประจำชื่อเรื่องของหนังสือ

เลขสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เลขประเทศไทย

คำย่อ International Standard Book Number = เลขประจำหนังสือสากล

ข้อแนะนำสำคัญในการใช้ ISBN

1. ไม่มีการใช้เลข ISBN ซ้ำ เมื่อใช้เลข ISBN ชุดใดชุดหนึ่งไปแล้ว จะนำมาใช้ซ้ำอีกไม่ได้โดยเด็ดขาด แม้ว่าจะเคยใช้กับชื่อเรื่องที่เคยพิมพ์และภายหลังเลิกพิมพ์ (Out of Print) ไปแล้วก็ตาม นอกจากนั้นเลข ISBN ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือทางบรรณานุกรม ในการจัดเรียงลำดับรายการสืบค้นและบรรณานุกรมทั้งภายในประเทศและนานาชาติด้วย

2. เกี่ยวกับครั้งที่พิมพ์และการจัดทำรูปเล่ม เลข ISBN สามารถบอกให้ทราบถึงเอกลักษณ์ดังกล่าวได้ ฉะนั้นหนังสือชื่อเรื่องเดียวกันแต่มีเอกลักษณ์ดังกล่าวแตกต่างกันจะ-

ต้องมีเลข ISBN ที่เป็นเฉพาะเล่มแตกต่างกัน

3. การพิมพ์เลข ISBN ในเอกสาร หรือวัสดุนำเสนอจะต้องพิมพ์ให้ครบถ้วนทั้ง 10 หลักจึงจะถือว่าเป็นเลข ISBN ที่ถูกต้องสมบูรณ์

4. สิ่งพิมพ์ย้อนหลัง (Backlist) สำนักพิมพ์จะต้องให้เลข ISBN กับสิ่งพิมพ์ประเภทนี้และระบุแจ้งไว้ในรายการและตัวสิ่งพิมพ์นั้น ๆ และเมื่อมีการนำมาพิมพ์ซ้ำก็จะต้องพิมพ์เลข ISBN ใหม่อีกด้วยเช่นกัน

5. การใช้เลข ISBN ในหนังสือบรรณานุกรมแห่งชาติ หนังสือ Book In Print หรือสิ่งพิมพ์อื่นที่มีลักษณะเดียวกัน

ก. พิมพ์เลข ISBN ให้ชัดเจนและอ่านง่าย

ข. การเลือกเอาเลข ISBN มาใช้จะต้องเลือกมาจากทะเบียน ISBN ที่จัดเตรียมไว้

ค. ก่อนที่จะพิมพ์เลข ISBN ลงในสิ่งพิมพ์ควรจะต้องตรวจสอบความถูกต้องเสียก่อน โดยใช้ "เลขตรวจสอบ" (Check Digit)

ง. เลข ISBN ที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องควรจัดพิมพ์เรียงไว้ด้วยกัน

จ. เลข ISBN ที่ใช้แทนชื่อเรื่องของหนังสือแต่ละเล่มนั้นจะต้องสามารถใช้อ้างอิงได้

หนังสืออ้างอิง

โครงการจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ หอสมุดแห่งชาติ, กรุงเทพฯ,

ม.ป.ป., 20 หน้า อักษรโรมัน

Koltay, Emery. "Standard Book Numbering," 1967 The Bowker Annual of Library and Book Trade Information. Bowker, New York, 1969.

Short Information About ISBN. International ISBN Agency, Berlin, 7 p. (mim.)

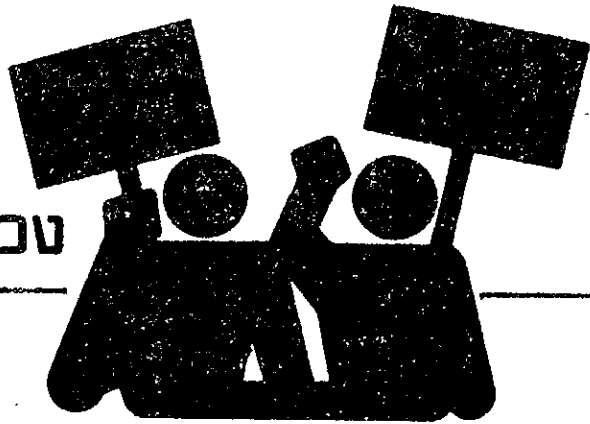
จารุวรรณ สันตุโสภณ "การรวมกลุ่มของอาจารย์สอนวิชาชีพ" วารสารบรรณศาสตร์

4 (2) : 102-114 เมษายน 2524

สาระสังเขป : การรวมกลุ่มของครูอาจารย์และสถาบันการศึกษาสาขาวิชาต่าง ๆ ในต่างประเทศได้มีมานานแล้ว ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแม่แบบวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์ ก็ได้จัดตั้งสมาคมของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 ส่วนในประเทศไทยนั้น ความตื่นตัวในการรวมตัวกัน ของกลุ่มอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นผลสืบเนื่องจากการประชุมใหญ่ สามัญประจำปี 2523 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เมื่อกลางเดือน ธันวาคม 2523 และนับจากที่ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างอาจารย์และผู้บริหาร จากมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และวิทยาลัยเอกชน ที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษ- ศาสตร์ ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ 15-17 มกราคม 2524 จึงได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการก่อตั้ง ชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา ขึ้น เพื่อดำเนินการให้มีชมรมและคณะกรรมการ บริหารชมรมชุดที่ 1 อย่างรีบเร่งอยู่ในขณะนี้

ศัพท์กรรชนี : กลุ่มอาจารย์สอนวิชาชีพ ชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์

ในแวดวง

การรวมกลุ่มของอาจารย์สอนวิชาชีวะ

จารุวรรณ สินธุโสภณ*

นับตั้งแต่การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2523 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อกลางเดือนธันวาคม 2523 เป็นต้นมา ผู้ประกอบอาชีพสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ผลิตบัณฑิตออกไปปฏิบัติงานด้านห้องสมุดในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้รับความสนใจจากผู้อยู่ในวงการบรรณารักษศาสตร์ด้วยกันโดยกว้างขวางพอสมควร เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ผู้ประกอบวิชาชีพทางการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งต่อไปในบทความนี้จะเรียกว่า อาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เริ่มดำเนินการรวมกลุ่มเพื่อก่อตั้งขึ้นเป็นองค์กรในลักษณะของชมรม หรือ

*จารุวรรณ สินธุโสภณ อ.บ. (เกียรตินิยม) อนุ. บร. (จุฬา) ; พ.ม., A.M.L.S. (Michigan, U.S.A.) รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมาคม ความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมใหญ่ประจำปี 2523 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ที่โลกกล่าวมาแล้ว กับการประชุมวิชาการซึ่งภาค-
วิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดขึ้นในโอกาสต่อมา
จะกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในบทความนี้

ตามมติของที่ประชุมกลุ่มย่อยในการประชุมของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
ครั้งที่กล่าวถึงนั้น¹ ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางดำเนินการในเรื่อง
การรวมกลุ่มอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ผู้เขียนรู้สึกสนุกที่จะได้มีโอกาสศึกษา
หาความรู้เพิ่มเติมเพื่อประกอบภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กับแขนงวิชาซึ่งตนเองได้ใช้ประกอบอาชีพเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยมาโดยตลอด จึงได้
ลองตั้งเป็นปัญหามาถามตนเองว่า การที่มีอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์กลุ่มหนึ่ง บอก
กล่าวกันว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องหันมารวมมือร่วมใจกันพัฒนาอาชีพของตนนั้น นับว่าเป็น
เหตุการณ์ปกติ หรือนับว่า เป็นวิกฤตการณ์ในวงการ ปัญหาข้อต่อไปก็คือ อาจารย์สอน
วิชาชีพอื่น ๆ เขามีการรวมกลุ่มกันอย่างไรที่อาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย
กำลังคิดกำลังทำกันอยู่นี้บ้างหรือเปล่า ถ้ามี เขามีทำไม เมื่อเขารวมกลุ่มกันแล้ว
เขาทำอะไรให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แก่วิชาชีพของเขาบ้างหรือไม่

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นแม่แบบสำคัญทางบรรณารักษศาสตร์ ได้มี
การก่อตั้งสมาคมของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458
สมาคมนี้มีชื่อว่า Association of American Library Schools เรียกย่อ ๆ ว่า
A.A.L.S. ฉะนั้นปีนี้นับว่าสมาคม A.A.L.S. ได้ดำเนินกิจการต่อเนื่องกันมาเป็น
ปีที่ 66 สมาชิกของสมาคมมีทั้งประเภทบุคคล ซึ่งได้แก่อาจารย์และผู้บริหารการศึกษา
วิชาบรรณารักษศาสตร์ กับสมาชิกประเภทสถาบัน ซึ่งได้แก่สถาบันที่จัดการศึกษาวิชา-
บรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญา A.A.L.S. ดำเนินกิจกรรมหลายประการหลาย-
ลักษณะ อาทิเช่น การจัดประชุมวิชาการ การเสนอแนะแนวทางปฏิบัติ การจัดพิมพ์เอกสาร

นับได้ว่า ได้อำนวยประโยชน์แก่วงการบรรณารักษศาสตร์ไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทย-
อเมริกาเท่านั้น²

สารานุกรมชื่อ Encyclopedia of Associations ซึ่งประมวลข้อมูลเกี่ยว-
กับองค์กรในแขนงวิชาต่าง ๆ ซึ่งเรียกชื่อว่า Association, Club, Council, Guild,
League หรือ Society ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6³ มีข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรดังกล่าว กว่า
15,000 ราย เฉพาะตอนที่ 5 ของสารานุกรมนี้เป็นรายละเอียดทางด้านการศึกษาและ
วัฒนธรรม สํารวจพบรายชื่อสมาคมของครูอาจารย์และสถาบันการศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ
ประมาณ 30 ราย

เมื่อวิเคราะห์ดูในแง่ของศาสตร์ต่าง ๆ พบว่าตอนที่ 5 ของ Encyclopedia
of Associations เสนอข้อมูลเกี่ยวกับสมาคมของครูอาจารย์และสถาบันการศึกษา
ศาสตร์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายด้าน อาทิเช่น

ก า ร ต ำ ร วจ International Association of Police Profe-
sors มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษาแขนงนี้ในสถาบันอุดมศึกษา

ชี ว วิ ท ย า National Association of Biology Teachers ก่อตั้ง
เมื่อปี พ.ศ. 2481 เพื่อปรับปรุงการสอนในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา

ก า ร คี ก ษ า National Society of College Teachers of
Education ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2446 สมาชิกได้แก่ศาสตราจารย์ในวิทยาลัยและมหา-
วิทยาลัย ซึ่งสอนแขนงวิชานี้

ธ ร ณี วิ ท ย า National Association of Geology Teachers
สมาชิกคือ ครูอาจารย์สอนวิชาธรณีวิทยาในโรงเรียนวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ป ระ ว ติ ศ า ส ต ร Service Center for Teachers of History
มุ่งที่จะรักษาและปรับปรุงมาตรฐานของการสอนวิชานี้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ก.ณิ ต ศ ำ ส ต ร์ National Council of Teachers of Mathematics
สำหรับครูอาจารย์ในโรงเรียนและวิทยาลัย

วิ ท ย ำ ศ ำ ส ต ร์ National Science Teachers Association
สำหรับครูโรงเรียน

ส ัง ค ม ส ง เ ต ร ำ ะ ห์ ศ ำ ส ต ร์ Council on Social Work
Education สมาชิกได้แก่สถาบันอุดมศึกษาซึ่งทำการสอนวิชานี้ องค์การสังคมสงเคราะห์
ห้องสมุดแขนงวิชานี้ และบุคคลทั่วไป มีกิจกรรมกว้างขวาง อาทิเช่น วางมาตรฐานการ-
ศึกษาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ รับรองวิทยฐานะของสถาบัน ให้คำแนะนำการก่อตั้ง
สถาบันการศึกษาวิชานี้ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีสอน บุคลากร อุปกรณ์การ-
สอน

ภ า ข า อ ัง ก ฤ ช National Council of Teachers of English
ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2454 สมาชิกคือ ครูอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนและวิทยาลัย
วัตถุประสงค์ของ N.C.T.E. คือเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการสอน

ภ า ข า ยู โร ป ตะ ว ัน อ อ ก American Association of
Teachers of Slavic and East European Languages สมาชิกได้แก่ศาสตราจารย์
นักวิจัย ครู นักศึกษาระดับปริญญาโท และห้องสมุดมหาวิทยาลัย ความมุ่งหมายคือ เพื่อ
ส่งเสริมให้มีผู้สนใจศึกษาภาษาเหล่านี้

ส่วนเมื่อวิเคราะห์ดูในด้านศิลปและวัฒนธรรม ก็ได้พบว่า มีสมาคมของครูสอน
แขนงต่าง ๆ อาทิเช่น

ก า ร ขั บ ร ้อง American Academy of Teachers of Singing
ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2465 สำหรับสมาชิกซึ่งเป็นครูชายสอนการขับร้อง

ก า ร เ ต น ร ำ แ บ บ บ อ ล ร ู ม Imperial Society of

Teachers of Dancing, U.S. Ballroom Branch ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2457
มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างวิธีการสอนการเต้นรำแบบบอลรูมที่ได้มาตรฐาน

ก า ร ตั ต ฒ ม National Association of Barber Schools
ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2470 เพื่อพัฒนาโรงเรียนสอนตัดผม ยกสถานภาพของครู และ
สถานภาพของผู้ประกอบอาชีพช่างตัดผม

นอกจากนั้น ถ้าจะวิเคราะห์ในแง่ของการสอนระดับต่าง ๆ หรือในแง่การบริหาร
การศึกษา ก็พบว่ามีสมาคมทำนองนี้อยู่ด้วยหลายสมาคมด้วยกัน ตัวอย่างเช่น

ค รุ ป ร ะ จ า ชั น Association of Classroom Teachers
ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2456 มีความมุ่งหมายหลายประการ เช่น เป็นกระบอกเสียงให้ครู
รักษามาตรฐานของอาชีพ ช่วยค้ำจุนสวัสดิการ เป็นต้น

โ ร ง เ รื ย น พ ฒ ช ย ก า ร และ โ ร ง เ รื ย น เ ท ค นี ค
National Association of Trade and Technical Schools ก่อตั้งเมื่อปี
พ.ศ. 2508

อ า จ า ร ย ัม ห า วิ ท ย า ลั ย American Association of
University Professors ก่อตั้งปีเดียวกันกับ A.A.L.S. สมาชิกของสมาคม
นอกจากอาจารย์มหาวิทยาลัยแล้ว รวมถึงนักวิจัยด้วย

ผู้เขียนคาดว่า หากได้ตรวจสอบ Encyclopedia of Associations
ตอนอื่น ๆ เช่น ตอนที่ว่าด้วยสมาคมทางกฎหมาย สมาคมทางแขนงวิทยาศาสตร์ ก็คง
จะพบข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับสมาคมของครูอาจารย์และสถาบันการศึกษาวิชาเหล่านั้น
เพิ่มขึ้นอีก

กิจกรรมทางวิชาการอย่างหนึ่งของ A.A.L.S. คือการจัดทำวารสาร ในปี
พ.ศ. 2503 A.A.L.S. ออกวารสารชื่อ Journal of Education for Libra-

rianship และได้ออกต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในฉบับปฐมฤกษ์ มีบทความซึ่ง
 Esther Stallmann ได้รายงานให้ทราบถึงผลการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องของสมาคม
 ของสถาบันการศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ⁴ ถึงแม้ว่าบทความนี้ จะมีอายุกว่า 20 ปีแล้วก็ตาม
 ผู้เขียนมีความเห็นว่า ข้อเท็จจริงในบทความนี้อำนวยประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ความคิด
 แก่ผู้ที่สนใจเรื่องการรวมกันเป็นสมาคมของครูอาจารย์สอนอาชีพต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
 Esther Stallmann ศึกษาเรื่องของสมาคมของสถาบันการศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ
 11 แห่ง รวมทั้งเรื่องของ A.A.L.S. ด้วย⁵ จะเห็นได้ว่ากลุ่มอาจารย์สอนวิชา
 แพทย์ศาสตร์ ในสหรัฐอเมริกา มีสมาคมในอาชีพของตนมากกว่า 100 ปีแล้ว
 โดยสมาคมชื่อ Association of American Medical Colleges ตั้งขึ้นเมื่อปี
 พ.ศ. 2419 ต่อจากนั้นก็เป็นสมาคมสำหรับอาจารย์สอน ทันตแพทย์ศาสตร์
 (American Association of Dental Schools) วิศวกรรมศาสตร์
 (American Society for Engineering Education) กฎหมาย (Asso-
 ciation of American Law Schools) เกษตรกรรมศาสตร์
 (American Association of Colleges of Pharmacy) สถาปัตยกรรม
 ศาสตร์ (Association of Collegiate Schools of Architecture) ถึงปี
 พ.ศ. 2458 ก็มีแขนง บรรณารักษศาสตร์ คือ A.A.L.S. ถัดจากนั้น
 เป็นด้าน ธุรกิจ (American Association of Collegiate Schools of
 Business) วารสารศาสตร์ (American Association of Schools
 and Departments of Journalism) เทววิทยา (American
 Association of Theological Schools) ด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มี
 Council on Social Work Education ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2462
 เหตุจูงใจให้มีการก่อตั้งสมาคมของสถาบันการศึกษาและกลุ่มอาจารย์สอนวิชาชีพ
 ต่าง ๆ ทั้ง 11 แขนงในสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาประมาณ 45 ปี ตามที่ Stallmann

รายงาน ก็คือความต้องการที่จะได้มีโอกาสร่วมกันศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่
เกี่ยวกับการเรียนการสอนในวิชาชีพของตน เพื่อให้มีการพัฒนาการศึกษาศาสตร์ของอาชีพ
นั้น ๆ

วัตถุประสงค์ของสมาคมทั้ง 11 แห่งนี้ Stallmann ประมวลมาได้ว่า ส่วน-
มากแล้วเป็นไปในทำนองเดียวกันซึ่งได้แก่

1. เพื่อให้มีการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพ
2. เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างอาจารย์
3. เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างอาจารย์และฝ่ายผู้รับผิดชอบไปทำงาน
4. เพื่อให้อาจารย์ตระหนักว่า ตนมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้นำในการวิจัย

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง ตามที่ Stallmann เสนอในบทความ ซึ่งผู้-
เขียนเห็นว่า มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อวิชาชีพ ก็คือ เพื่อทำให้บุคคลทั่วไปได้เห็นคุณค่า
ของวิชาชีพนั้น ๆ และเห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาชีพดังกล่าว

กิจกรรมสำคัญ ๆ ของสมาคมทั้ง 11 วงการ มีอาทิเช่น จัดสัมมนา จัดประชุม
เชิงปฏิบัติการ ประมวลและเผยแพร่สนเทศ พิมพ์เอกสาร ออกวารสาร ผลิตอุปกรณ์
ประกอบการสอน เป็นศูนย์กลางของการจัดหางาน ส่งเสริมและดำเนินการวิจัย รั-
บรองวิทยฐานะ และให้ทุนส่งเสริมการศึกษา

Stallmann ได้ศึกษาต่อไปถึงการบริหารงานของสมาคมกลุ่มนี้ ในเรื่องของ
การเป็นสมาชิก ปรากฏว่า บางสมาคมรับสมาชิกซึ่งเป็น อ า จ า ร ย ์ ส อ น วิ ช า
ชีพ เท่านั้น แต่บางสมาคมก็รับ บุ ค ค ล หั ว ป ที่ ส น ใจ ซึ่งไม่เป็นอาจารย์
สอนวิชาชีพเป็นสมาชิกของสมาคมได้ด้วย สำหรับสมาชิกประเภทสถาบัน บางสมาคมรับ
เฉพาะ ส ต า บั น กั ว า ร คี ก ข า วิ ช า ชี พ นั้นเท่านั้น แต่บางสมาคมก็รับ
ส ต า บั น ชี ง ไ ม่ กั ย ว ขั อ ง กั บ ก า ร คี ก ข า วิ ช า ชี พ เป็น
สมาชิกได้ด้วย บางสมาคมมีแต่ ส ม า ชี ก ป ร เภ ท ส ต า บั น ไม่รับ

สมาชิกประเภทบุคคลเลย บางสมาคมมีสมาชิกหลายประเภท
ตัวอย่างเช่น American Society for Engineering Education สมาชิกได้แก่
วิศวกร สถาบันการศึกษาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยวิศวกรรมศาสตร์ องค์กรทาง
งานอุตสาหกรรม ตลอดจนห้องสมุดทางแขนงวิศวกรรมศาสตร์

ข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งซึ่ง Stallmann นำมาเสนอไว้ด้วย เกี่ยวกับการ
ดำเนินการของสมาคม ซึ่งปรากฏว่า สมาคมบางแห่งดำเนินการโดยไม่ได้จ้างลูก-
จ้างประจำเต็มเวลาสำหรับทำงานให้สมาคมเลยสักคนเดียว

หันมามองใกล้ ๆ เป็นการสำรวจตัวเองดูบ้าง ก็พบว่าเรามีองค์กรเอกชน องค์-
กรอิสระ ซึ่งดำเนินงานเสริมกิจการภาครัฐบาลซึ่งเกี่ยวข้องกั้งงานอาชีพการสอนวิชาต่าง ๆ
อยู่พอสมควร เรามีครูสภา ดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อครูทั่วประเทศ มีสหพันธ์โรงเรียน-
ราษฎร์ (มีกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น อบรมครูอนุบาล) ในระยะประมาณ 5-10 ปีที่ผ่านมา
มีความพยายามจัดตั้งสมาคมของอาจารย์มหาวิทยาลัย สมาคมของครูอาจารย์สอนภาษา
ฝรั่งเศสก็มีกำเนิดขึ้นแล้วเมื่อไม่นานมานี้ ในระดับนานาชาติ ประเทศไทยก็มีบทบาทอยู่-
มากในคานอุดมศึกษาในสมาคมชื่อ Association of Southeast Asian Institutions
of Higher Learning⁶

ส่วนการรวมกลุ่มผู้มีความรู้หรือสนใจในแขนงวิชาต่าง ๆ กันนั้นเรามีองค์กรดำ-
เนินงานในรูปสมาคม สภาชมรม อยู่เป็นจำนวนมาก ในแขนงวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์
แพทยศาสตร์ กฎหมาย การศึกษา สังคมศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น
เพียงแต่ยังไม่มีกำหนด บทบาทเฉพาะเพื่อการพัฒนาอาชีพครูอาจารย์ในแขนงเหล่านั้น
โดยตรง ผู้เขียนมีโอกาสดูสนทนากับอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมใน
แขนงสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้ทราบว่า สมาคมที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่มีบทบาทอยู่มาก
ในการเผยแพร่วิชาความรู้ให้แก่สังคม กลุ่มวิทยากรของสมาคมซึ่งทำหน้าที่เผยแพร่วิชา
ความรู้ ส่วนมากคืออาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะในวิชานั้น ๆ

อย่างไรก็ดี สมาคมยังดำเนินบทบาทไปไม่ถึงด้านที่จะศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มที่เป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัยสองสามท่าน กล่าวกับผู้เขียนว่าดูเหมือนว่า สมาคมไม่คิดว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยในแขนงวิชาเหล่านี้ ก็มีปัญหาที่ต้องการให้ได้รับการพิจารณาแก้ไข เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ของสมาคมเช่นกัน ซึ่งผู้เขียนเองก็เห็นด้วยกับคำกล่าวของท่าน

ทางด้านบรรณารักษศาสตร์นั้น สมควรบันทึกไว้ด้วยว่า ปี พ.ศ. 2523 เป็นปีแรกที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เปิดโอกาสให้สมาชิกของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งทำงานด้านการสอนเพื่อผลิตบรรณารักษ์โดยตรง มีโอกาสพบปะกันอย่างเป็นทางการในการประชุมใหญ่สามัญประจำปีนั้น โดยแบ่งหัวข้อการประชุมกลุ่มย่อยหัวข้อหนึ่งว่า บทบาทของสถาบันผลิตบรรณารักษ์ ได้มีการอภิปรายกันถึงความจำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ในกลุ่ม เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในด้านการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาอาชีพต่อไป มีการพิจารณากันด้วยว่า ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา ก่อตั้งขึ้นเรียบร้อยแล้ว และกำหนดไว้ในข้อบังคับของชมรมว่า อาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นสมาชิกของชมรมได้ สมควรหรือไม่ที่จะต้องก่อตั้งองค์กรสำหรับอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นอีก ในที่สุดที่ประชุมครั้งนั้นก็มีมติว่า เนื่องจากลักษณะงาน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในอาชีพอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ มีความแตกต่างไปจากลักษณะงาน ปัญหาและอุปสรรคของบรรณารักษ์อย่างเห็นได้ชัดจึงเห็นสมควรให้มีการรวมกลุ่มอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นเป็นกลุ่มหนึ่งต่างหาก

ความกระตือรือร้นในอันที่จะรวมกันพัฒนางานด้านการสอนได้รับการแรงเร้ายิ่งขึ้นไปอีกหลังจากการประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ครั้งนั้นผ่านพ้นไปไม่ถึง 1 เดือน นั่นก็คือ ในระหว่างการประชุมวิชาการของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 15-17 มกราคม 2524

ผู้เข้าประชุมเกือบทั้งหมด คือ อาจารย์และผู้บริหารจากมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และวิทยาลัยเอกชน ซึ่งดำเนินการสอนหรือมีโครงการจะเปิดการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ถึงระดับปริญญา การประชุมวิชาการครั้งนี้ เป็นจุดกำเนิดของคณะกรรมการก่อตั้งชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา⁷ ซึ่งมีการกิจ โดยไม่มีงบประมาณให้ก่อตั้งชมรมของบุคคลในอาชีพนี้ให้แล้วเสร็จ ขณะนี้คณะกรรมการชุดนี้กำลังดำเนินงานอยู่อย่างเร่งรีบเพื่อให้มีชมรม และมีคณะกรรมการบริหารชมรมชุดที่ 1 มาดำเนินงานให้ก้าวต่อไป

จากการที่ได้พยายามเสาะแสวงหาความรู้มาตอบปัญหาที่ตัวเองตั้งขึ้นถาม และจากการที่ได้มีโอกาสร่วมงานกับคณะกรรมการก่อตั้งชมรมในครั้งนี้ ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า ความเคลื่อนไหวของอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ของเราครั้งนี้ เป็นเหตุการณ์ปกติ และมีบรรยากาศของการสร้างสรรค์มากกว่าที่จะเป็นวิกฤตการณ์ในวงการบรรณารักษศาสตร์ดังที่มีหลายท่านแสดงความวิตกกังวล

เมื่อรวมกลุ่มกันแล้วจะดำเนินงานในลักษณะใด มีทางเลือกอยู่หลายทาง

1. ดำเนินงานเป็นชมรมอิสระ เช่นที่มีในวงการต่าง ๆ ชมรมของผู้นิยมนิยมนิเทศซึ่งทำในประเทศไทย ดำเนินการในลักษณะนี้และต่อมาเปลี่ยนสถานภาพเป็นสมาคม
2. ดำเนินงานเป็นชมรมภายใต้การอุปการะ หรือการอุปถัมภ์ขององค์กร เช่น ชมรมบรรณารักษสถานอุดมศึกษา ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
3. เป็นการขยายขอบเขตงานขององค์กรที่ดำเนินกิจการอยู่แล้ว เช่น สมาคมห้องสมุดอเมริกัน ตั้งแผนกชื่อ Library Education Division ขึ้น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เพิ่มแผนกห้องสมุดโรงเรียนในการบริหารงานสมาคม เป็นต้น
4. เป็นสมาคมอิสระ เช่น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
5. หรืออาจจะเป็นอย่างศาลาวรรณคดีไทย ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มผู้ที่สนใจจะเผยแพร่วรรณคดีของไทยออกไปสู่ภาษาต่างประเทศ มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แล้วต่างนำความคิดไปดำเนินการตามอัธยาศัย โดยไม่มีการบริหารหรือการจัดการในรูปของชมรม

หรือสมาคม⁸

กลุ่มอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์จะเลือกทางใด เป็นเรื่องที่ยังอยู่ในความคาดคะเนของทุกคนที่สนใจ

ผู้เขียนขอตั้งความหวังไว้ว่า ไม่ว่าอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์จะรวมกลุ่มกันในลักษณะใดก็ตาม ขอให้สมาชิกทั้งมวลในกลุ่มที่รวบรวมกันขึ้นได้นี้ ช่วยกันรักษาแนวความคิดดั้งเดิมเมื่อตอนริเริ่มตกลงกันให้มีการก่อตั้ง คือแนวความคิดที่ว่า ต้องการหาสมัครพรรคพวกมาช่วยกัน พัฒนา อ. อ. ซี พ. ก่อนอื่นใจทั้งหมด กับช่วยกันแสดงออกให้ประจักษ์ชัดโดยบทบาท หรือกิจกรรมต่าง ๆ ว่าต้องการรวมกันเพื่อมุ่งเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและอย่างลึกซึ้งในสังคมของเรา และเพื่อมุ่งนำทางที่เหมาะสมให้แก่ผู้ที่ต้องการวิชาบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ ถ้าทำได้เช่นนี้ก็จะเป็นอย่างที่พึงปรารถนาได้ การรวมกลุ่มของอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

เ ช ย อ ร ร ณ

¹ดูรายงานการประชุมกลุ่มย่อย "บทบาทของสถาบันผู้ผลิตบรรณารักษ์" 18 ธันวาคม 2523 เอกสารอัดสำเนา แจกผู้เข้าประชุมในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2523 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

²Raymond H. Shove. "Association of American Library Schools," Encyclopedia of Library and Information Science 2 (1969), 1-26.

³Margaret Fisk. ed. Encyclopedia of Associations. 6th ed. Detroit, Gale Research, 1970. 3 Vol.

⁴ Esther Stallmann. "Associations of Professional Schools: A Comparison," Journal of Education for Librarianship 1 (Summer 1960), 5-21.

⁵ ดูชื่อ ปีที่ก่อตั้ง และจำนวนสมาชิกเมื่อปี พ.ศ. 2493 ของสมาคมทั้ง 11 แห่งในตารางหน้า 6 ของบทความของ

⁶ มีชื่อย่อว่า ASAIHL เคยจัดประชุมเรื่องการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ด้วย ครอบคลุมเพิ่มเติมจากสิ่งพิมพ์ เช่น รายงานการประชุมครั้งต่าง ๆ ของสมาคมนี้

⁷ ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานระดับภาควิชาของแขนงบรรณารักษศาสตร์ คือ รองศาสตราจารย์สุนทร หังสสต (จุฬา) อาจารย์จินดา จำเริญ (ขอนแก่น) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศน สลักขะนันท์ (เชียงใหม่) อาจารย์อัมพร กิจงาม (ธรรมศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทนา เผือกผ่อง (รามคำแหง) ผู้ช่วยศาสตราจารย์เฉลียว พันธุ์สีดา (ศรีนครินทรวิโรฒ) อาจารย์กุศล นาคะชาติ (สงขลานครินทร์) อาจารย์นันทา วิทวุฒิศักดิ์ (วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ผู้แทนวิทยาลัยครู) อาจารย์กิ่งกนก คิวเทวินทรา (วิทยาลัยการค้า ผู้แทนวิทยาลัยเอกชน) คณะกรรมการที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ลมุล รัตตากร (กรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ) และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย หับเที่ยง (กรรมการบริหารชมรมบรรณารักษสถานบันอุดมศึกษา) และมีรองศาสตราจารย์จรรุวรรณ สันธุโสภณ เป็นผู้ประสานงาน

⁸ มนตรี อุมะวิชนี "ศาลาบรรณคดีไทยเกิดขึ้นแล้ว" จุลสารธรรมศาสตร์ 11 : 4- กุมภาพันธ์ 2524
